

Андрієвич В.М., студ., IV курс, гр. КІ-2, ФІКТ
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗАКОНИ ЦАРЯ ХАММУРАПІ ЯК ПАМ'ЯТКА ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Хаммурапі – цар Вавилону, що правив приблизно в 1792–1750 рр. до н. е. Належав до I Вавилонської (аморейської) династії. Він же є першим правителем Вавилонської династії.

Зведення законів Хаммурапі, або Кодекс Хаммурапі, – один з найдавніших і найкраще збережених законодавчих кодексів Стародавнього Вавилону, створений близько 1780 р. до н. е.

Видатний вавилонський правитель уже на третьому році царювання склав закони і наказав записати їх на глиняних табличках. На 35-му році правління за наказом Хаммурапі Закони було висічено на чорному базальтовому стовпі, знайденому в 1901 р. французькими археологами. Всього Кодекс містить 282 статті, пролог та епілог. Повністю збереглися лише 247 статей. У пролозі зазначається, що Бог Сонця Шамаш наказав, аби Хаммурапі встановив у країні «право та справедливість», і подарував йому свої закони: «За велінням Шамаша, великого судці небес і землі, хай сяє моя справедливість у країні, за словом Мардука, мого владики, і не знайдеться ніхто, хто б скасував мої приписи». Цим самим проводиться думка, що це є Божі закони, які цар оголошує від свого імені всьому народові. В епілозі правитель ще раз наголошує на необхідності дотримуватися законів під страхом його власного покарання та Божої кари.

Причини появи законів Хаммурапі:

1. На той час Вавилон був великою державою. У зв'язку з цим виникла необхідність встановити єдині закони на території всієї держави, які б регулювали правові питання і відносини.

2. Стремління рабовласників, знаті, заможних людей, жерців чітко визначити свої права і привілеї, забезпечити своє майно від зазіхань інших.

3. Поляризація багатих і бідних неминує вела до загострення соціальної напруги в суспільстві. Для згладження суперечностей слід було законодавчо обмежити боргове рабство, захистити орендаря від свавілля землевласника, урегулювати інші питання життя суспільства.

Метою видання Законів, на думку самого вавилонського царя, було встановлення в державі такого порядку, «щоб сильний не гнобив слабшого, щоб виявити справедливість до сироти та вдови, щоб чинити суд у країні, щоб до пригнобленого виявити справедливість...».

У законах Хаммурапі регулюється цілий спектр правових відносин вавилонського суспільства, зокрема в галузі цивільного, зобов'язального, шлюбно-сімейного, кримінально-процесуального та спадкового права, трудових відносин. Розглянемо найцікавіші із законів.

Ст. 1–5 – суд і судочинство; спрямовані проти сваволі й тяганини в судах, встановлюється відповідальність недобросовісних суддів:

§ 1. Якщо людина почне, клянучись, звинувачувати іншу людину у вбивстві, а цього не доведе, то її треба вбити.

§ 2. Якщо людина звинуватить іншу людину в чаклунстві, але не доведе цього, то звинувачений має піти до Річки і кинути у воду. Якщо Річка поглине його, то обвинувач може забрати його дім; коли ж Річка цю людину очистить і вона залишиться неушкодженою, то того, хто звинувачував її у чаклунстві, треба вбити; той, хто стрибає у Річку, одержує дім того, хто його звинувачував.

Ст. 6–126 – питання власності, її захист, встановлюється покарання за посягання на неї:

§ 6. Якщо людина вкраде надбання бога або палацу, то цю людину треба вбити; а також того, хто прийме із її рук вкрадене, треба вбити.

§ 8. Якщо людина вкраде або вола, або вівцю, або віслюка, або свиню, або човна, то, коли це боже або двірцеве, вона може віддати його у 30-разовому розмірі; якщо ж злодію нічим віддати, то його треба вбити.

§ 22. Якщо людина пограбує і буде схоплена, то її треба вбити.

§ 23. Якщо грабіжника не буде схоплено, то пограбована людина повинна, клянучись, показати перед богом все, що у неї пропало, а громада і рабіанум (рабіанум – староста громади), на землі і у межах яких здійснено грабунок, повинні відшкодувати їй, що у неї пропало.

Ст. 127–195 – шлюб, сім'я, спадкування. Розглядаються питання про форми й умови укладання шлюбу, можливі умови багатоженства, розлучення, майнові та особисті відносини подружжя, передбачені різні злочини проти сім'ї, врегульовуються питання спадкування майна померлих:

§ 128. Якщо чоловік візьме жінку без письмового договору, то ця жінка – не дружина.

§ 129. Якщо дружина буде знайдена такою, що лежить з іншим чоловіком, то треба їх зв'язати і кинути у воду.

§ 134. Якщо чоловіка буде полонено і в його домі відсутні засоби для харчування, то його дружина може ввійти в дім іншого, ця жінка не винна.

§ 153. Якщо дружина дозволить умертвити свого чоловіка через іншого чоловіка, то цю дружину треба посадити на палю.

§ 192. Якщо усиновлений євнухом або усиновлений зікрум (жрицею) скаже своєму батькові, що виростив його, або матері, яка виростила його: «Ти не мій батько» або «Ти не моя мати», то йому треба відрізати язик.

§ 195. Якщо син вдарить свого батька, то йому треба відрізати пальці.

Ст. 196–214 – злочини проти особи, її життя, честі і гідності:

§ 196. Якщо людина пошкодить око іншій людині, то треба пошкодити її око.

§ 197. Якщо вона зламає кістку людині, то треба зламати її кістку.

§ 205. Якщо раб людини вдарить по щоці когось із людей, то треба відрізати йому вухо.

Ст. 215–282 – норми щодо праці:

§ 215. Якщо лікар зробить людині тяжкий надріз бронзовим ножом і вилікує цю людину або зніме більмо людини бронзовим ножом і вилікує око людини, то він повинен одержати 10 сиклів срібла.

§ 218. Якщо лікар зробить людині тяжкий надріз бронзовим ножом і спричинить цій людині смерть або зніме більмо людини бронзовим ножом і пошкодить око людини, то йому треба відрізати пальці.

§ 219. Якщо лікар зробить тяжкий надріз бронзовим ножом рабові мушкенума і спричинить йому смерть, то він повинен відшкодувати раба за раба.

§ 228. Якщо будівельник збудує людині будинок і закінчить їй його, то та повинна дати йому дарунок у два сиклі срібла за кожен сар (сар – міра площі, рівна 35 м²) площі будинку.

§ 229. Якщо будівельник збудує людині дім і зробить свою роботу неякісно, так, що збудований ним будинок завалиться і спричинить смерть господарю будинку, то цього будівельника треба вбити.

§ 282. Якщо раб скаже своєму господарю: «Ти не мій господар», то той має викрити його як свого раба, і потім його господар може відрізати йому вухо.

Закони Хаммурапі свідчать про значну господарську активність давньовавилонського суспільства: продаж землі і будівель, оренда земель, наймання биків для роботи в полі, застава майна, – все це детально регламентується в Кодексі. Для найпоширеніших угод, зокрема купівлі-продажу, передбачалися «гарантії»: продаж повинен відбуватися в присутності свідків, передбачалася смертна кара за продаж чужої власності без відома власника. Враховуючи обмеженість земельних ресурсів у Давньому Вавилоні, умови оренди були кабальними. Позичка грошей становила до 20 % річних.

За Законами, в сім'ї головував чоловік. Йому належало право розпоряджатися жінкою і дітьми. Жінку, яка «ганьбить» чоловіка, можна було вигнати з дому. Спадок ділився порівну між дітьми незалежно від статі. Батько міг відмовити сину в спадщині лише за рішенням суду. Кримінальне право характеризувалося суворістю. Смертю каралось: оманливе звинувачення іншої людини в злочині, крадіжка майна храмів і палаців, перепродаж цього майна, приховування рабів, викрадення дитини. У Законах діяв давній принцип відповідальності без провини. Так, якщо після ремонту або будівництва нового дому господарі його гинули в руїнах, будівельників страчували. Якщо загинули діти господарів, то смертна кара очікувала й на дітей будівельників. Крадіжка худоби каралася штрафом, що в 10–30 разів перевищував вартість вкраденого. Проте людина, що мала вищий соціальний статус, плачувала штраф, менший у кілька разів.

Незважаючи на те, що історичні реалії епохи Хаммурапі поступово пішли в минуле, традиція вивчення Законів юристами Дворіччя налічує понад півтори тисячі років. Зокрема, вони зберігалися в бібліотеці асирійського царя Ашшурбаніпала. Закони Хаммурапі ніколи не зазнавали змін або перегляду. Хоча з плином часу Закони перестали відігравати істотну роль в юридичній практиці, ця пам'ятка як канонічний зразок класичної аккадської мови була важливою частиною освітньої програми шкіл переписувачів. І. М. Волков, згадуючи про численні копії Законів, за ступенем культурного впливу прирівнював їх до «Епосу про Гільгамеша».

Отже, закони царя Хаммурапі безпосередньо впливають із шумерської правової традиції і є одним з найважливіших джерел для вивчення права й соціально-економічного устрою Месопотамії того часу. В центрі уваги законів – господарські, економічні й сімейні відносини. Обмежуються й регламентуються приватновласницькі відносини, затверджується державний контроль над господарським життям. Основну увагу приділено описові покарань за різні правопорушення. Закони передбачають сувору систему покарань: майже всі крадіжки каралися смертною карою. Незважаючи на те, що закони Хаммурапі було створено на ранньому етапі становлення близькосхідного станового суспільства, що зумовило порівняльну жорстокість встановлених ними кримінальних покарань, вони відрізняються винятковою продуманістю і стрункістю правового регулювання. На відміну від більшості інших стародавніх пам'яток Сходу, для зведення Хаммурапі характерна практично повна відсутність сакрально-релігійного мотивування окремих правових норм, що робить його першим в історії людства чисто законодавчим актом.

Андрієнко М.Я., студ., V курс, 7 група, економічний ф-т
Науковий керівник – к.пед.н., доц. Варнавська І.В.
Херсонський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНА ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ: НОВІ СОЦІАЛЬНІ ОРІЄНТИРИ

Сьогодні в Україні сформований і реалізується комплекс стратегічних завдань, спрямованих на розвиток освіти. Основні напрями державної політики у сфері освіти визначаються нормами закону «Про освіту в Україні», Національною доктриною освіти, Державною програмою України «Розвиток освіти на 2013–2020 рр.». Ці державні документи містять цілу низку заходів щодо оптимізації розвитку системи освіти країни.

Сучасні зміни, що відбуваються в суспільстві, не можуть не позначитися на змісті і структурі системи освіти. За останній час вона зазнала суттєвих змін в руслі загальних процесів демократизації суспільства, становлення інноваційної економіки.

В Україні і в світі накопичено величезний досвід проведення реформ у сфері освіти. Сучасні освітні реформи продиктовані прагненням задовольнити нові потреби розвитку економіки, культури, науки і техніки. Варто відзначити, що системна криза освіти, яка розвивається в галузі економіки, багато в чому обумовлена її примусовим переведенням на ринкові умови без урахування специфіки освітньої діяльності.

З одного боку, тривала «закритість» нашого суспільства, однаковість форм і методів навчання, жорстке державне регулювання, командно-адміністративний контроль стримували ініціативу та інновації у сфері освіти. З іншого – державний патерналізм вплинув на розвиток системи освіти позитивно: була створена цілісна система освіти, яка відповідала рівню найбільш розвинених країн.

Складність проведення освітніх реформ в Україні, на наш погляд, пов'язана з наявністю дисбалансу між потребами сфери освіти і її ресурсним забезпеченням. Недолік ресурсів негативно впливає на потенціал всієї освітньої системи, значно стагнаційний вплив на процеси модернізації. Крім того, відсутність ефективної взаємодії освітніх організацій з бізнес-спільнотою в державно-приватне партнерство сфери освіти не дозволяє в повній мірі вирішити проблему ресурсного забезпечення і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти.

Реалізація соціальної спрямованості розвитку освіти тісно пов'язана з необхідністю формування гнучкої і диверсифікованої системи освіти, що відповідає вимогам ринку праці і потребам інноваційної економіки. Для сучасної української освіти все ще характерна неузгодженість попиту і пропозиції освітніх послуг. Однією із серйозних проблем є наявність суперечності між зростанням потреби в кадрах і створенням умов для задоволення цього попиту, а також відсутність дієвих механізмів і моделей працевлаштування.

Сьогодні українська система освіти розвивається в різних напрямках. Її характеризують такі властивості: гуманізація, багаторівневість, комп'ютеризація, інформатизація. В перспективі передбачається формування нової структури мережі освітніх організацій, що відповідає реаліям економіки знань, а також встановлення більш тісного зв'язку професійної освіти із суб'єктами попиту на ринку праці, підвищення ролі корпоративної підготовки.

Найважливішим стратегічним ресурсом економічного і соціального розвитку суспільства є опора на талант, креативність та ініціативність людини. Відбувається зміна пріоритетів соціального позиціонування на основі переходу від матеріального капіталу і одноразового освоєння професії до соціального капіталу, безперервної освіти, здатності до адаптації, нового рівня трудової і соціальної мобільності.

Новий вигляд української освіти визначається формуванням системи, що створює умови як для професійного, так і для особистісного розвитку при гарантії досягнення високого стандарту якості навчання і технологій для всіх видів освіти.

Особистісно орієнтована модель освіти дозволить істотно підвищити конкурентоспроможність учнів, освітніх організацій і спрямована на інноваційний розвиток та кардинальне вдосконалення процесу навчання на основі індивідуалізації освітніх траєкторій з урахуванням особистісних властивостей, інтересів і потреб того, хто навчається.

На сьогодні підхід до освіти принципово інший. Це не тільки отримання глибоких знань і умінь в певному конкретному напрямі, але і розвиток комунікативних навичок, широти світогляду, самостійності поглядів. Успішність змін в освітньому процесі багато в чому залежить від їх відповідності сучасним вимогам і від ступеня орієнтації на перспективи суспільного розвитку. В цьому сенсі система освіти як соціальний інститут є найважливішим ресурсом суспільства, покликаним забезпечити стимулювання економічного зростання.

Базалінська А.О., студ., II курс, гр. МЕ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.філос.н., доц. Литвинчук О.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ФЕНОМЕН РЕІНКАРНАЦІЇ: ІСТОРИЧНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Складно сказати, де і коли вперше у філософії виникло поняття реінкарнації. Згідно з найбільш поширеною думкою, це поняття прийшло зі Сходу. Сучасна наука намагається все звести до матеріалізму, навіть життя і свідомість, проте древні духовні вчення східних культур доводять, що життя не обмежується однією матерією і навіть не є її продуктом.

Вважається, що саме Індія стала країною, у якій ідея реінкарнації розробляється з глибокою релігійно-філософською ретельністю. Тому для прихильників східних віровчень поняттю «реінкарнація» альтернативи не існує. Вони визнають, що це вчення логічне й справедливе – із нього витікає, що високоморальна поведінка дозволяє індивіду прогресувати із життя в життя, випробовуючи кожен раз поступове поліпшення умов народження й обставин життя.

Староіндійські уявлення про реінкарнацію стали відомі сучасному світу з ведичних писань. Головна ідея роздумів про сансару в індійських догматах полягає в тому, що життя існувало до народження і триває після смерті людини. Тіло починає жити тільки після того, як в нього увійде вища енергія. Згідно з вченням вед про реальність, матерія і оточуючий нас світ не можуть обмежити розум, свідомість і життя. Для того, щоб усвідомити перевтілення, досить вірити, що ми не є тілом, хоча і перебуваємо в ньому.

Панівна ідеологія Заходу – матеріалістична наука, століттями запобігала виникненню серйозного інтересу до проблеми передіснування і можливості існування свідомості окремо від тіла. Проте впродовж всієї історії Заходу знаходилися мислителі, які розуміли і намагалися відстояти концепцію безсмертя свідомості і переселення душі. А величезна кількість філософів, письменників, художників, учених і політичних діячів серйозно замислювалося над цією ідеєю.

Проаналізуємо розвиток ідеї реінкарнації в контексті класичної грецької і римської філософії. Серед давньогрецьких філософів, в чий вчення концепція реінкарнації увійшла невід'ємною частиною, можна назвати Сократа, Піфагора і Платона. В кінці життя Сократ сказав: «Я не маю жодного сумніву в існуванні того, що називають новим життям, і в тому, що живі повстають із мертвих».

Деякі вчення Піфагора взагалі нагадують індійські вчення. Існує припущення, що Піфагор побував в Індії, де і запозичив ці знання. Він поширював ідею про перевтілення, причому, для правильного переродження він наказував утримуватися від вживання в їжу м'яса. Цей відомий учений і філософ, який зробив великий внесок у науку, крім усього іншого, розробив таблицю, по якій можна було вирахувати, ким була людина в минулому житті.

Також існують свідчення про те, що Піфагор пригадав безліч випадків зі своїх минулих життів, пережитих його душею. Платон теж схилився до вчення реінкарнації під впливом піфагорійської теософії. Він вважав, що люди володіють певними знаннями, які вони не могли б отримати звичайним шляхом, спираючись на органи чуття, і що всі наявні у людини навички є тільки спогадами. Основні праці Платона містять приклади докладних описів перевтілення. У стислому вигляді, суть його теорії в тому, що чиста душа з небес, ваблена чуттєвим бажанням, спускається на землю й зодягається у фізичне тіло. Спочатку душа, що спустилася в цей світ, народжується в образі людини, вищим із яких є образ філософа, спрямований до високого знання. Платон писав у книзі «Федр», що «в наступному житті ненажери й п'яниці можуть стати ослами, неприборкані й несправедливі люди можуть народитися вовками і яструбами, а ті, хто сліпо слідує умовностям, найімовірніше стануть бджолами й мурахами. Після закінчення певного часу, душа, у процесі духовної еволюції, знову повертається в людську форму й отримує ще одну можливість знайти свободу».

Варто зазначити, що Платон також пов'язував з ідеєю перевтілення виникнення любові. На його думку, безсмертна душа після смерті тіла переселяється у «сферу чистих форм». Тут вона перебуває деякий час у безтілесному стані і споглядає інші форми. Потім душа перевтілюється в інше тіло, але підсвідомо пам'ятає про сферу і прагне до неї. Платон стверджував, що люди закохуються тому, що бачать в обранцеві ідеальну форму краси, яку смутно пам'ятають і шукають.

Розглядаючи теорію переселення душі в контексті християнства, варто відмітити, що ідея реінкарнації кілька разів згадується у Святому Письмі. Це вказує на те, що в ранніх християнських общинах існувала віра в перевтілення. Проте дана концепція була заборонена в християнській доктрині після Вселенського Собору в Константинополі 533 року. Необхідно зазначити, що в подальшому розвитку ідея переселення душ на християнському Заході була видозмінена. Нове розуміння теорії реінкарнації вперше було обґрунтовано течією теософії, відповідно до якої наступне втілення душі можливе лише в людське тіло.

Беляков Д.О., студ., II курс, гр. МО-62, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

МАРГІНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ

Політична свідомість у своєму розумінні відображає ступінь уявлень громадян про політику і раціональне до неї ставлення. Тобто політична свідомість – це усвідомлення сфери політики соціальними суб'єктами, що є системою політичних ідей, уявлень, поглядів, вірувань, настроїв індивідів, у яких відображається життя суспільства. Політична свідомість є необхідним елементом функціонування і розвитку демократичної політичної системи. Шляхом голосування народу політична свідомість транслюється на подальші виборчі результати політичних партій. Отже, свідомість політичних партій відображається політичною свідомістю населення у своїх структурно-організованих формах.

У класичному розумінні, започаткованому американським ученим Робертом Парком (1928), маргінальність визначається як стан індивідів, що перебувають на межі двох різних, конфліктуючих між собою життєвих укладів, способів життя, культур, рас. Тобто це особи, які в результаті нових усталених норм життя в суспільстві відчувають ці зміни, але не можуть або не бажають до них пристосуватися, тим самим перебувають на межі реального і бажаного. Європейське трактування визначає маргінала як індивіда, що знаходиться на «межі», «краю», «рубежі» суспільних поглядів.

Маргінальність у суспільстві є постійним явищем, яке формується в будь-яких верствах населення та сферах його діяльності. Маргінали є невід'ємним індикатором змін та розвитку в суспільстві. Тому для визначення маргінальності політичної партії можна розглянути результати голосування на парламентських виборах, що виступають одним з етапів оновлення влади і є результатом волевиявлення народу. Отже, накладаючи трактування маргінальності на політичну свідомість партій, можна дійти висновку, що маргінальна свідомість політичної партії відображається в результатах голосування на виборах, коли партії, що є ідеологічно протилежними до партій, які набирають значну більшість голосів, знаходяться на рубежі як загальних інтересів більшості, так і інтересів своїх виборців. Відповідно до цього кількість депутатів у Верховній Раді та їх ідеологічне спрямування, політичний курс виступає індикатором політичної маргінальності, однак і відсутність партії в парламенті також може свідчити про маргінальність. Тому в загальному можна дійти висновку, що згідно з американським трактуванням, маргінальна політична свідомість відображається в антисистемній опозиції до партії чи партій, що набрали більшість у Верховній Раді. Відповідно до європейського трактування, маргінальними партіями є поляризовані партії в плюралістичній системі (ультраліві, ультраправі політичні партії). Обидва трактування є доцільними в сучасних реаліях та відображають сутність маргінальності партій.

Якщо маргінальність політичних партій є результатом волевиявлення народу, то демократія легалізує політичну маргінальність, яка у своїй сутності зображає політичну свідомість населення. Головною умовою в даному випадку, окрім демократії, є наявність багатопартійної політичної системи.

В Україні політична маргінальність партій є виявом неоднорідності політичних поглядів усіх учасників політичного процесу. До основних передумов виникнення маргінальної політичної свідомості в сучасній Україні можна віднести такі чинники, як: швидкі темпи реформації усталених соціальних, політичних і економічних норм, багатосуб'єктність політичної системи та її конфліктність, регіональна поляризація держави, яка порушує єдність українського суспільства. Кількість маргінальних політичних партій виступає індикатором однорідності політичної свідомості населення: чим більше ідеологічно різних партій приходить до влади, тим більш неоднорідними є політичні потреби суспільства. Тим самим велика кількість маргіналізованих партій може призвести до маргіналізації політичної системи, що своєю конфронтуючою міжпартійною поведінкою може ставити під загрозу загальні потреби суспільства.

Політична маргінальність партії в сучасному політичному середовищі стає інструментом отримання влади. Сегментуючи суспільство, політичні партії обирають свій потенційний електорат, виокремлюючи його за певними ознаками. Орієнтуючись на своїх виборців, вони роздрібнюють владу і загальні інтереси суспільства, утворюючи у своїй сутності політичний плюралізм і неодмінну маргіналізацію.

Самі прояви маргінальності можуть мати різний характер – від звичайного несприйняття нового ладу до певних дій щодо зміни такого ладу. Проблемність та загроза партійної маргінальності виражена в її крайніх проявах, що являє собою повну маргіналізацію, тобто повне непристосування і конфронтацію до нового політичного ладу, що може виражатися в конфліктах, мітингах і, як крайній прояв, – революції.

Отже, маргіналізація партій є невід'ємним процесом у демократичній багатопартійній політичній системі. Маргінальна партійна свідомість виникає під час сегментації політичних інтересів населення. Сама маргінальність партій не є негативним явищем у політиці, але в результаті відсутності домінуючої партійної сили надмірна маргінальність може призвести до потенційної нестабільності всієї політичної системи.

Беляков Д.О., студ., II курс, гр. МО-62, ФБСО
Науковий керівник – к.філос.н., доц. Литвинчук О.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ САМОГУБСТВА

Сучасні тенденції розвитку суспільства зосереджені на засадах егоїстичного індивідуалізму, де здебільшого кожен індивід у першу чергу турбується про свої інтереси. Тому такі поняття, як гуманізм та індивідуалізм, перебуваючи в тісному симбіозі, викликають серйозні та неоднозначні дискусії в суспільстві. Таким чином, одною із дискусійних тем є легалізація самогубства, що виступає в діалектичній суперечності із більшістю сталих норм суспільства.

Дане питання набуло актуальності. За приблизними підрахунками ВООЗ, у світі щорічно від самогубства помирає 800 тис. осіб, або одна смерть кожні 40 секунд. В Україні кількість самогубств перебільшує кількість смертей на дорогах. На підставі даних Державної служби статистики, у 2017 році коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження складав 16,6 смертей на 100 тис. населення, а смертність від аварій складала 12,1 смертей на 100 тис. населення. Дані цифри є достатньо відносними, зважаючи на специфіку теми, статистика не може точно відобразити весь масштаб даного явища. Деякі країни можуть навмисно занижувати показники або повністю їх засекретити, також не всі випадки самогубства відображають саме як самогубство, часто це може класифікуватися як нещасний випадок або смерть від будь-якої іншої причини. Підкреслюючи масштаб проблеми, можна додати, що статистика відображає завершені спроби самогубства, проте насправді невідомо, скільки було здійснених спроб самогубства та скільки насправді людей із суїцидальними проявами.

Практика легалізації самогубства вже використовується в деяких країнах шляхом застосування евтаназії. Біоетика визначає евтаназію як практику навмисного прискорення смерті або вмертвіння невиліковно хворого, що страждає невиліковним захворюванням і перебуває в термінальному стані, з метою припинення його страждань. Проте на практиці евтаназія використовується не тільки для невиліковно хворих, нерідко вона застосовується для пенсіонерів як свідоме бажання завершити життя. Тому в сучасному розумінні термін «евтаназія» використовується як добровільне медичне припинення життя людини безболісним способом з метою припинення страждань. У контексті евтаназії як способу самогубства ми говоримо про смерть як про благо або про щастя для того, хто вмирає, бо людина не повинна відчувати болю, агонії під час припинення життєдіяльності. Таким чином, легалізація самогубства – це право людини на законодавчому рівні.

Полеміка щодо легалізації самогубства включає в себе важливі питання гуманності та морально-етичних аспектів. Дані питання розглядаються під призвою філософських, релігійних, наукових, правових, соціологічних міркувань, зачіпаючи безліч важливих суспільних аспектів. Не існує єдиного ставлення до евтаназії, у загальному баченні легалізація самогубства сприймається суто через індивідуальний прояв світосприйняття.

Сприйняття самогубства супроводжується двома суміжними питаннями, які мають індивідуальний характер для кожної людини, – це сенс життя і ставлення до смерті. Звідси постає важливе морально-етичне питання: «Чи може фізично та психологічно здорова людина вирішувати питання щодо життя іншої людини з фізичними, психологічними або моральними стражданнями?». Адже сприйняття зовнішнього світу через призму внутрішнього світогляду, за допомогою свого психологічного стану є достатньо індивідуальним. Інтимність сприйняття самогубства є визначальним мотивом у роздумах щодо легалізації. Слід абстрагуватися від загальноприйнятих поглядів, у тому числі і релігійних міркувань. Розглядаючи евтаназію як благо для окремо взятої особи, ми розуміємо, що для іншої дана дія є неприпустимою. Ніхто не може змусити звернутися до даного процесу особу, яка за своїми міркуваннями заперечує неприродну смерть. Аналогічно цьому повна заборона на самогубство не є доречною, якщо для людини з її суб'єктивних міркувань це є єдиним виходом.

Можливість евтаназії повинна розглядатися як одна із форм особистісного вибору кожної особистості. Однак об'єктивність для кожного може мати суб'єктивний характер, якщо не будуть встановлені чіткі правила. Легалізація самогубства повинна бути реалізована як одне із прав людини, але, в той же момент, дане право повинно суттєво контролюватися державою, адже держава бере на себе обов'язок забезпечити для людини можливість гідного життя. Заборона самогубства, не зменшить кількість самогубств, бо людина в кінцевому результаті все одно прагне померти. Так само повна легалізація самогубства також не зменшить кількість трагічних випадків.

Таким чином, легалізація самогубства виступає важливим аспектом у двох соціальних напрямках. По-перше, як засіб зменшення і контролю потенційних самогубств. По-друге, як спосіб гідної смерті для людей, які цього потребують. Тому ми розглядаємо легалізацію самогубства як прояв суспільного блага в контексті евтаназії.

Буравська Я.А., студ., IV курс, гр. ТЗ-3, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЯК ЗРОБИТИ СУЧАСНІ МУЗЕЇ ПОПУЛЯРНИМИ

Відомо, що половину відвідувачів музеїв України становлять учні та студенти. І приходять вони сюди найчастіше не через цікаву експозицію, а «добровільно-примусово». Що ж треба зробити, аби сучасні музеї стали цікавими для наших громадян?

Фішки, що необхідні сучасному музею

- Сайт і віртуальні експозиції, як, наприклад, у Луврі.
- Безкоштовний інтернет.
- Мобільні додатки: «музей в кишені». Так зробили в Нью-Йоркському музеї сучасного мистецтва і Державному музеї Амстердама.
- Свобода вибору: відвідувач повинен мати можливість знайомитися з колекцією на основних міжнародних мовах і будь-яким зручним способом: з аудіогідом, паперовим гідом, з туром, без усього.
- Інтригуюча експозиція.
- Фотографувати і знімати – дозволено. Так, у музеї Тіссена-Борнеміси, музеї Ватикану, Галереї старих майстрів у Дрездені можна вільно фотографувати, але без спалаху, селфі-палки, штатива.
- Використання AR-технологій: за допомогою смартфонів і технології AR глядачі бачать короткі відео із історичними персонажами. Так роблять у музеї в Сеулі. А в Луврі в Абу-Дабі (ОАЕ) застосовуються сучасні форми аудіовізуального супроводу відвідувачів, які досліджують експозицію.

9 способів просування та заробітку сучасного музею

1. Максимально простий спосіб придбати квитки. Повинна бути можливість купити квиток і онлайн, і в касі, і в автоматах (у багатолюдних місцях: міські площі, великі торгові центри). В особливо популярних музеїв повинна бути можливість купити квиток на певний час, як це зробили в Луврі.

2. Створити привабливі сувеніри. Багато музеїв зі світовим ім'ям роблять вхід для відвідувачів безкоштовним. Так, у Лондоні практично всі культурні місця відомі вільним входом. При цьому музеї примудряються заробляти навіть із безкоштовними експозиціями. Їх секрет – сувенірні лавки з продуктами, які дійсно хочеться купити. Важливою складовою успішного заробітку є створення інтернет-магазину. Так, у Музеї Ван Гога (Амстердам) діє онлайн-магазин, де можна замовити сувеніри, зокрема й одяг. При цьому музей співпрацює із відомими брендами, що дозволяє знизити витрати на виробництво продукції. До того ж, продаж сувенірів із репродукціями шедеврів колекції дозволяє не лише поповнити музейний бюджет. Сувеніри – це реклама, яка розлітається по світу через брендові речі.

3. Інфраструктура, орієнтована на відвідувача. Так, музею необхідно кафе, найкраще – тематичне. Шанувальники полоскотати нерви в захваті від музею швейцарського художника Ганса Рудольфа Гігера, який створив декорації, костюми і загальний дизайн знаменитого фільму Рідлі Скотта «Чужий». У 2003 р. Гігер відкрив музей, при якому працює неймовірний бар. HR Giger Bar нагадує міжпланетний корабель чужих. Кожна дрібниця занурює в атмосферу наукової фантастики. Важливо, щоб музейний кафетерій був доступний й гостям. У людини, яка прийшла в музей, повинна бути можливість провести в ньому стільки часу, скільки вона хоче, і зробити це з комфортом.

4. Залучайте відвідувача в активності, взаємодійте з аудиторією. З цією метою слід організовувати конкурси в соцмережах, запускати флешмоби. Необхідно зробити відвідувача учасником дійства.

Практика залучення глядача/відвідувача набула поширення в другій половині XX ст. Стартом був хепенінг. Сербська художниця Марина Абрамович експериментує з глядачем з 1970-х рр. У 2010 р. вона провела перформанс «У присутності художника». Під час виставки всі бажаючі могли подивитися в очі художниці, яка проводила в музеї кожен день.

5. Менше скупитися – більше отримати. Чому відомі музеї не бояться робити безкоштовним вхід? Тому що вони розуміють, що чим доступнішою є послуга, тим більшим буде відвідувачів і супутніх покупок. Ті ж музеї, які продають квитки, повинні надати відвідувачеві можливість виходити і повертатися протягом дня. Чим більше часу людина проводить у музеї, тим краще, адже тим більше вона витратить у музеї грошей. Сувеніри, кафе, книжковий магазин...

6. Тимчасові виставки та відкритість до експериментів. Яким би не був відомий музей і популярна основна експозиція, але рано чи пізно вона набридне. Додати нових відчуттів дозволять тимчасові виставки. А якщо експозиції будуть відрізнятися незвичністю, зацікавлених людей стане більше.

Наприклад, навесні 2018 року в Музеї сучасного мистецтва в Парижі (Palais de Tokyo) провели екскурсію за експозицією франко-алжирської художниці Жаклін Боейн, присвяченою політичній боротьбі і опору. Відвідувачами були нудисти. Хоча музей відвідало всього 162 людини, але самою акцією зацікавилася 30 тис. осіб. При цьому середня відвідуваність музею в період акції значно зросла.

7. Вести музейний блог. Цікавий блог про життя музею підвищує зацікавленість відвідувачів. Про це свідчать мільйон передплатників, які стежать за щоденними постами галереї Тейт у Лондоні. Команда галереї веде блог у Facebook, де розповідає про події і нові проекти.

8. Оренда залів. Музей може здавати свої приміщення під громадські заходи. Так, в Амстердамі Рейксмузеум щорічно організовує до 2000 заходів для 40 тис. осіб у своїх численних приміщеннях. Для цього навіть був створений спеціальний івент-відділ. До слова, помітним джерелом доходу для відомих музеїв є телебачення. Так, Лувр заробив 2,4 млн євро на зйомках «Коду да Вінчі».

9. Продаж знань. Музейні освітні онлайн-програми, де фахівці музею розповідають про картини або роботи музейних відділів, дають додаткову можливість заробітку. Зокрема, Нью-Йоркський музей сучасного мистецтва випускає безкоштовні відеокурси на Coursera. Але щоб отримати сертифікат, доведеться заплатити. Сервіси, які діляться знаннями безкоштовно, – вигідні партнери для музеїв. Вони дають можливість отримати більше онлайн- і офлайнвідвідувачів, залучити додаткову цільову аудиторію, збільшити присутність бренду в інтернеті.

Яким же є український потенціал? Як саме вітчизняні музеї можуть залучити більше відвідувачів?

- Аудіогідом вже давно нікого не здивуєш, а мобільні додатки давно мають багато музеїв світу. В Україні найвідомішими є Wayme, команда дніпровських розробників, яка створила мобільний аудіогід. Крім авторських турів містами, Wayme має музейний тур «Шляхами Донбасу» вуличною частиною експозиції музею АТО.

- «QR-гіди» з'явилися на вулицях Львова на День туризму, а в Дніпрі – в рамках Тижня Німеччини в Україні. Оглядовий тур найпопулярнішим містом України за книгою Ілька Лемка «Львів понад усе» та прогулянка німецьким Дніпром – маршрутом, що включає будівлі, проекти яких були розроблені німецькими архітекторами.

- Кавова мапа Дніпра і 100+ крутих місць Києва – лише два близьких за духом проекти 2016–2017 рр. серед низки інших, що також змінюють уявлення про туристичну мапу як не лише перелік типових туроб'єктів і перетворюють кожен прогулянку на пригоду.

- Фестиваль сучасного мистецтва «Конструкція» кілька років поспіль дає нове життя різним місцям у Дніпрі. Нещодавно відбувся проєкт OPEN/CLOSED: аудіовізуальна виставка в просторі Художнього Комбінату. Іншої можливості потрапити в це місце звичайні містяни не мають.

- Трамвайне депо на вул. Сахарова у Львові перетворюється на креативний простір із виставковими площами та місцем для суспільних проєктів. Протягом року же кілька разів відчиняло двері відвідувачам на урбан-фесті, Книжковому Форумі; планується реконструкція приміщення.

- У Львові відкрили інтерактивний музей-аптеку «Під золотою зіркою», яку заснував у 1826 р. Петро Міколяш. Колись саме тут винайшли газову лампу; приміщення залишалось аптекою і за радянських часів, кілька років тому було реконструйовано та зараз отримало нове життя як кав'ярня-музей.

- Музейні квести набувають популярності. І не обов'язково мати команду, спеціальний час та принади.

- Замальовки в наших музеях – поки що екзотика, але вже скоро стануть хітом. Кілька років тому Національний музей в Амстердамі запросив відвідувачів не фотографувати, а малювати те, що сподобалося. Чекаємо, який з українських музеїв запровадить таку традицію, а поки що малюємо самі, за власним бажанням та на запрошення, як, наприклад, у музеї «Машини часу» або на виставці єгипетської колекції в Дніпровському історичному музеї.

- Разом із Вінницьким обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щороку на базі музею організовуються виставки-фестивалі творчості і талантів дітей та молоді із функціональними обмеженнями «Повір у себе».

- Вже декілька років поспіль у рамках проєкту «Збережи ялинку» проходить виставка-конкурс новорічних композицій «Зимова феєрія», яка є спільним проєктом музею та Департаменту освіти Вінницької міської ради. Щорічно новорічний настрій створюють понад 200 робіт вихованців дошкільних навчальних закладів та учнів шкіл міста, виготовлених у найрізноманітніших техніках.

- Для дітей, студентської молоді, не байдужих до природи, історії та етнографії рідного краю, у музеї створено клуби «Клію», «Мокоша», «Музейний знайко». Під час клубних і тематичних зустрічей, музейних заходів можна не лише почути цікаві розповіді досвідчених фахівців, але й торкнутися старовинних предметів і власноруч відчутти історію; взяти участь у традиційних українських святах – Андріївські вечорниці, Святого Миколая, Різдва Христового, Теплого Олексі, Івана Купайла. Діти опановують майстерність вишивки і виготовлення ляльок-мотанок, навчаються розписувати великодні писанки й готувати паску за двоохотрічним рецептом, милуються старовинними подільськими народними костюмами.

Насамкінець хотілося б нагадати про те, що нарешті музеї України стали активно долучатися до таких акцій, як Міжнародний день музеїв, танцювальний конкурс Museum Dance-off, Міжнародний день селфі у музеях, Міжнародна музейна акція Hearts for Art, День неспішного мистецтва.

Герасимчук Ю.В., студ., II курс, гр. ОО-3, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ДИСКУСІЯ ПРО ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ

Основною умовою ефективності державної влади, умовою належного виконання нею своїх функцій, тобто дієздатності, є її легітимність, що виражається у відповідному ставленні громадян до такої влади.

Влада вважається легітимною, коли більшість народу, визнаючи її справедливою і законною, добровільно погоджується з тим, що вона буде приймати загальнообов'язкові рішення для всього населення країни. І чим частіше влада буде використовувати методи силового примусу щодо своїх громадян, тим нижчим буде рівень її легітимності.

Слід при цьому відрізнити поняття «легітимність» від поняття «легальність», під яким розуміється правове закріплення в законодавстві влади як такої. Легальна влада далеко не завжди легітимна, оскільки здобута вона могла бути шляхом, наприклад, фальсифікації при проведенні виборів або підрахунку голосів виборців. Разом з тим легітимність може бути втрачена, якщо влада проводить шкідливі або небажані для особистості, суспільства і держави перетворення в країні, в результаті чого спостерігається зростання незадоволення громадян. У даному випадку правильним буде говорити про початок процесу делегітимізації влади.

Необхідно відзначити, що абсолютної легітимності, звичайно, не буває, оскільки будь-яка влада завжди знаходиться під гнітом критики опозиційних сил. І навіть якщо опозиція як така заборонена чинним політичним режимом, то в латентних проявах вона все ж функціонує. Це означає, що влада зобов'язана постійно підтримувати свій авторитет, підвищувати його, своїми діями доводити свою спроможність і підтверджувати право на владу, практично переконуючи своїх громадян у тому, що саме вона є найкращим захисником їх інтересів.

Легітимація є процес, за допомогою якого влада знаходить довіру з боку громадян. Однак процес цей взаємообумовлений і включає:

- а) самовиправдання, тобто розумне обґрунтування власної влади з боку тих, хто управляє;
- б) виправдання, тобто визнання такої влади з боку тих, ким управляють.

Макси Вебер (1864–1920), видатний німецький мислитель, філософ і соціолог, стверджував, що в залежності від джерел можна вести мову про три типи легітимності:

1. Традиційна влада, в основі якої лежать традиції і колись встановлені правила поведінки і організації. Авторитет традиційного лідера спирається на багаторічний звичай. Людина має «право на лідерство» завдяки походженню, приналежності до еліти. Такий тип лідерства характерний для доіндустріального суспільства. У свою чергу, традиційну владу також прийнято диференціювати на кілька видів:

- геронтократія – форма суспільного устрою, при якій влада належить найстарішим людям;
- патріархальна – влада належить вождям;
- патримоніальна – влада (часто освячена нормами релігії) належить монарху;
- султанізм – політичний режим, при якому правитель має необмежену владу;
- традиційна влада на сучасному етапі ґрунтується на служінні закону, вірності присязі й клятві, дотриманні кодексу честі і т. д.

2. Легальна, що називається також раціональною, в основі якої лежить законність. Даний тип легітимності присутній у державах, які проголосили себе демократіями, де влада діє відповідно до конституції і інших нормативно-правових актів. Чинownik виступає не як індивід, що продукує владу, а як агент певної державної функції, раціональної з точки зору цілісності системи. Бюрократичне лідерство притаманне індустріальному суспільству. Воно виникає в тому випадку, коли лідером стають не в силу якихось особливих якостей особистості, а за допомогою законних бюрократичних структур. Бюрократичне лідерство знеособленим.

3. Харизматична, в основі якої лежить віра в правителя, володаря, вождя, якогось лідера, якому зазвичай приписують різні видатні якості, характеристики: мудрість, героїзм, велич, незрівнянність, невразливість, непереможність, святість і т. д. Подібний лідер володіє в очах послідовників магічною, надприродною силою. Поняття «харизма» означає «божа благодать». Цей термін застосовується до індивіда, який виділяється з-поміж звичайних людей і вважається наділеним надприродними, надлюдськими, винятковими здібностями. Вони розглядаються як вихідні з божества, і на їх основі індивід визнається лідером. Для цього типу характерна фанатична відданість послідовників лідеру. У цьому М. Вебер вбачає найважливіші відмінності цього типу лідерства від двох попередніх. Харизматичне лідерство, за М. Вебером, виникає в критичних ситуаціях. Зі стабілізацією соціальної

системи воно трансформується в традиційне або бюрократичне, відбувається так звана «рутинізація харизми».

Іншу класифікацію типів легітимності запропонував канадсько-американський політолог Д. Істон (1917–2014):

1. Ідеологічна, в основі якої лежить віра народу в бездоганність, що проголошується владою ідеології.

2. Структурна, в основі якої лежить довіра народу до діючих інститутів і структур державної влади.

3. Персональна, в основі якої лежить віра народу в професіоналізм і компетентність лідера, які дозволяють йому за допомогою влади найкращим чином захистити інтереси громадян.

Ще одна класифікація типів легітимності, яку ми вважаємо за необхідне привести в рамках цієї статті, належить французькому політологу Ж.-Л. Шабо:

1. Демократична, в основі якої лежать бажання і воля народу.

2. Технократична, в основі якої лежить переконання, що влада повинна здійснюватися науково-технічними фахівцями.

3. Онтологічна, в основі якої лежить прагнення влади відповідати універсальним принципам людського і соціального буття.

Як уже було відзначено вище, легітимність влади не перманентна і може бути втрачена. У зв'язку з цим, на наш погляд, слід сказати про можливості її підтримки:

- розвиток, вдосконалення і оптимізація законодавства з урахуванням актуальних вимог сучасного суспільства;

- побудова стабільної системи політичної влади, заснованої на традиціях населення і з урахуванням історичного досвіду держави;

- дотримання законності і правопорядку, гарантування безпеки особистості, суспільства і держави, забезпечення стану захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз;

- авторитет і харизма лідера.

При цьому нерідко зазначені можливості в силу тих чи інших причин і обставин виявляються малоефективними або зовсім неефективними, що призводить до ослаблення легітимності влади або її повної втрати. Якщо це сталося, то слід говорити про кризу легітимності влади, інакше кажучи, про делегітимізацію політичної влади.

Такі кризи можуть виникати в силу різних причин, наприклад:

- органи державної влади не здатні нормально здійснювати покладені на них повноваження і функції;

- органи державної влади застосовують насильство;

- громадянські війни на території держави або участь держави в міжнародних військових конфліктах, які не підтримує значна частина населення країни;

- політика державної влади, в результаті якої деградує моральні засади суспільства, руйнуються традиції, порушуються основи конституційного ладу;

- нездатність вищої виконавчої влади відчувати і адекватно реагувати на стрімко змінюванні умови внутрішнього і зовнішнього характеру, а також нездатність адаптуватися і відповідати на виклики сьогодення.

Разом з тим прийнято виділяти й інші можливі джерела кризи. Наприклад, високий рівень невдоволення населення, що може виражатися в несприятливих для влади результатах виборів або закличах до повалення влади і чинного політичного режиму.

Приведені фактори вказують на граничну нижню межу кризи легітимності, перехід якої означає крах влади і навіть імовірну зміну конституційного ладу.

Серед факторів, які можуть прискорити такий перехід, тобто початок процесу краху влади, можна виділити: функціональну перевантаженість державної системи і обмеженість ресурсів влади; різке посилення діяльності опозиції; постійне порушення режимом встановлених правил політичної гри; невміння влади пояснити населенню суть проведеної нею політики; зростання злочинності, падіння рівня життя і т.д.

На закінчення нам здається буде необхідним перерахувати деякі найбільш загальні, на нашу думку, способи подолання кризи легітимності і виходу із ситуації делегітимізації політичної влади:

- підвищення ефективності взаємодії державної влади із суспільством і громадськими інститутами;

- досягнення цілей виключно на основі неухильного дотримання законності і встановленого правового порядку;

- взаємні стримування і контроль між усіма гілками влади;

- абсолютна відкритість держави інститутам громадянського суспільства;

- пропаганда і поширення демократичних і гуманістичних цінностей в суспільстві.

Гнип М.В., студ., IV курс, гр. КІ-2, ФІКТ
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА, ПОЛІТИЧНА АГІТАЦІЯ І ПОЛІТИЧНА ПРОСВІТА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Пропаганда – поширення будь-яких ідей з метою залучення прихильників.

У 1622 році, під час Тридцятилітньої війни, Римська католицька церква усвідомлює, що від насильницького навернення до католицизму в Європі доведеться відмовлятися і що потрібен буде «інший підхід». Цей підхід мала втілити Конгрегація з розповсюдження віри (Congregatio de Propaganda Fide). Весь світ був розділений на 13 регіонів, у кожен з яких призначалися спеціальні представники Папи Римського – нунції. Основним обов'язком нунціїв і всієї Конгрегації стала пропаганда християнства, й зокрема католицизму.

Однак пропаганда як явище існувало задовго до виникнення самого терміна. Одним з найбільш ранніх зразків пропаганди можна розглядати преамбулу до Зводу законів вавилонського царя Хаммурапі, в якій говориться, що ці закони створені з метою встановлення справедливості в країні і для захисту слабких проти сильних. А зміст самих законів в основному спрямований саме на захист інтересів багатих і заможних верств за рахунок придушення і експлуатації бідних і безправних жителів.

Масове використання пропаганди можна співвіднести з роками Першої світової війни, коли перед багатьма державами світу постала проблема суперечності між потребою в мобілізації сил суспільства для досягнення перемоги – з одного боку, і роз'єднаністю в поєднанні з індивідуалізмом – з іншого боку. Для зміцнення зв'язків між людьми і суспільством, підвищення лояльності і морального духу громадян активно застосовувалися різноманітні засоби, доступні для використання у відповідний історичний період – від фотографій до радіопередач. Тоді ж позначилася роль засобів масової інформації у поширенні пропагандистських повідомлень.

До ХХ століття даний термін застосовувався не надто активно, хоча явище, яке зараз позначається як «пропаганда», існує, мабуть, стільки ж часу, скільки існує людство.

Пропаганда – це інформація, яка використовується головним чином для впливу на аудиторію і подальший порядок денний, яка може бути не об'єктивною й може вибірково представляти факти, аби стимулювати конкретний аналіз або сприйняття, або використовувати завантажену мову для створення емоційної, а не раціональної відповіді на представлену інформацію (Encyclopædia Britannica).

Пропаганда – в сучасному політичному дискурсі розуміється як відкрите поширення поглядів, фактів, аргументів і інших відомостей з метою формування громадської думки чи інших цілей, переслідуваних пропагандистами.

Пропаганда – це поширення інформації, створеної (або підібраної) з метою здійснення впливу на свідомість людей, їх думки, переконання, установки, оцінки ідей, фактів, подій, діяльність окремих особистостей.

Головним критерієм оцінки інформаційного повідомлення як пропагандистського є його достовірність, правдивість, повнота відображення (відповідність) дійсності, істинність, повнота і достовірність аргументації.

Мета пропаганди – не просто дати нові знання про дійсність, а й змінити не тільки оцінки якогось конкретного явища, ідеї, події, особистості, а й вплинути на існуючі у свідомості критерії оцінки, переформатувати їх. Домогтися того, щоб інші конкретні події або явища оцінювалися, виходячи з цих нових критеріїв, з нових позицій. Для досягнення цієї мети може використовуватися і необ'єктивна інформація (в конкретному повідомленні), і поєднання об'єктивної і неправдивої інформації в наборі (або комплексі) створюваних і поширюваних повідомлень.

Чим відрізняється пропагандистське повідомлення від будь-якого інформаційного новинного повідомлення в пресі, наприклад? Як правило, мається на увазі, що повідомлення ЗМІ повинні бути достовірними (заснованими на фактах), об'єктивними і повними. Пропагандисти ж усвідомлено створюють і використовують неповну, недостовірну, необ'єктивну інформацію, а також оціночні судження про факти та події.

Важливим для успіху пропагандистської роботи є ставлення (довіра або недовіра) одержувача інформації до джерела інформації. У радянські часи існував такий стереотип: раз сказали по телебаченню або надрукували в газеті – значить це правда. В американському фільмі «RFK» (про Роберта Кеннеді) звучить фраза, яка видається більш правильною: «Читати газети і дивитися телевізор можна, але вірити їм не обов'язково».

Досягати успіху в пропагандистській роботі можна і обмежуючи кількість інформації, одержуваної людиною, з тим, щоб не допускати сумнівів у правдивості, достовірності та повноті інформації, що

поширюється. Володіючи неповною інформацією, людина має неповне, а значить, спотворене уявлення про дійсність.

Цензура – це важливий фактор досягнення успіху пропагандистської діяльності.

Однією з головних причин невдач пропагандистської роботи є невідповідність вимовлених «пропагандистських слів» і того, що людина бачить у житті. Тверезий погляд на дійсність – кращий ворог пропаганди.

Серйозною перешкодою в забезпеченні успіху пропагандистського впливу може стати рівень освіти – люди неосвічені (а правильніше, напевно, сказати, некомпетентні) більше схильні вірити на слово (знову ж точніше – словами), люди освічені можуть побачити і логічні суперечності в пропагандистських матеріалах, помітити фальшивість тез, хибність аргументів і дати загальну оцінку суворим словом «брехня».

Так що ще одна перешкода пропаганді – це свобода слова, свобода отримання і поширення інформації, результатом чого є і свобода думки.

Агітація – усна, друкована та наочна політична діяльність, що впливає на свідомість і настрої людей з метою спонукати їх до політичних або інших дій.

Політична агітація означає:

1) в основному агресивний вплив на інших у політичному відношенні. Агітатор часто прирівнюється до бунтівника, підбурювача, єретика;

2) політична просвітницька робота або реклама політичних або соціальних цілей.

Агітатор, зокрема, хоче, щоб більша кількість людей переходила до спільної дії або реакції (в основному з точки зору політичного опонента) за допомогою мотиваційних, стимулюючих або буйних промов і публікацій.

Ті, хто намагаються здійснити агітаційний вплив, як правило, припускають, що не так важливо, як ви думаєте, а важливіше, як ви дієте. Можна сказати, що агітація – це інформаційне спонукання до дії. Особливо яскраво це проявляється під час виборчих кампаній.

Агітаційні повідомлення, як правило, більш лаконічні, менш інформативно насичені, ніж пропагандистські, і більш емоційні.

Форми політичної агітації:

- зустрічі з виборцями, мітинги, ходи;
- агітація в ЗМІ (телебачення, радіо, газети, журнали);
- агітація в Інтернеті, в тому числі в соціальних мережах (створення груп, контекстна реклама);
- зовнішня агітація (банери, вуличні щити, вуличні монітори);
- організація концертів, заходів, благодійних акцій;
- наочна агітація (листівки, плакати);
- телефонна агітація: формують опитування і автодзвінки (масова розсилка запису голосу кандидата);
- робота з ініціативними групами трудових колективів (великі підприємства, заводи, військові частини, ЗВО);
- виступи на зборах великих спільнот (перед батьками школярів і вихованців дитячих садків).

Також існують менш поширені форми агітації: виборчі клуби, плітки, чорний піар і т. д.

Поширеним видом агітації є передвиборна, здійснювана в період виборчої кампанії. Вона має на меті спонукати виборців до голосування за кандидата/кандидатів, список кандидатів або проти нього (них) або проти всіх кандидатів (проти всіх списків кандидатів). Також може здійснюватися агітація за відвідування виборів для збільшення явки, але без агітації за конкретних кандидатів.

Політична просвіта – це цілеспрямований процес інформування населення про наявний досвід державного будівництва та місцевого самоврядування, розрахований на маси громадян і орієнтований на їх широку участь у державному управлінні та громадському самоврядуванні.

Політична просвітницька діяльність планується і здійснюється, виходячи із загального морального принципу: нічого на шкоду громадянам, суспільству і державі.

Основні ідеї політичної просвіти закладені Аристотелем, який відзначав, що «будь-яка держава є свого роду спілкування». Будь-яке ж спілкування «організовується заради будь-якого блага. Будь-яка діяльність має на увазі передбачуване благо, тому очевидно, що всі спілкування прагнуть до того чи іншого блага, причому більше за інших і до вищого з усіх благ прагне те спілкування, яке є найбільш важливим з усіх і обіймає собою всі інші спілкування. Це спілкування називається державою або політичним спілкуванням».

Політична пропаганда, агітація і політична просвіта у демократичному суспільстві повинні співіснувати. Саме тоді сприйняття інформації про навколишню дійсність і політичні реалії стане адекватним і раціональним.

Голубенко О.В., студ., II курс, гр. МЕ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.філос.н., доц. Литвинчук О.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

НЕФОРМАЛЬНІ УГРУПУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРІ

Молодіжна культура – це неоднорідне явище, що має декілька можливих рівнів утілення ідеалу людини. Сучасний філософський словник визначає поняття «субкультура» як систему норм та цінностей, що відрізняє групу від більшості суспільства. В основному представники молодіжних субкультур об'єднуються за зовнішніми характеристиками, такими як стиль одягу, своєрідні зачіски, жанри музики чи особливі місця спілкування. Молодь створює власний моральний клімат: використовує жаргонну мову, тобто власний сленг, має власну моду та стиль поведінки. Кожен представник субкультури приймає норми, цінності, картину світу, стиль життя та інше за зразок свого існування. Основними факторами, що привертають молодь у субкультури, є можливість у спілкуванні зі своїми однодумцями, прагнення виділитись із «сірої маси» та бажання продемонструвати свою позицію в соціумі.

Для того щоб зрозуміти, як субкультури впливають на формування власного «Я», потрібно з'ясувати, що саме спонукає підлітків долучатися до молодіжних угруповань.

У підлітковому віці починає формуватися й розвиватися самосвідомість. У підлітка з'являється бажання формувати в собі ті якості, які він вважає позитивними, і, навпаки, викорінювати негативні, тобто боротись із недоліками. Також у перехідному віці виникає прагнення показати «дорослість», тобто свою самостійність, незалежність, відбувається відкидання всього «дитячого». Підлітки часто гостро реагують на дорослих, які не розуміють їх інтереси і принципи. Тоді і виникає потреба в спілкуванні з однодумцями, що і спричиняє долучення до молодіжних субкультур.

Іншою позитивною стороною впливу субкультур є те, що вони допомагають молоді розвивати самосвідомість, адаптуватися до життя, підвищується рівень соціалізації.

Досить часто в молодих людей з'являється почуття самотності, ізоляваності, нерозуміння. Належність до певної субкультури дає змогу відчувати себе у «своїй тарілці».

Наступним позитивним аспектом є те, що деяка група субкультур (скейтери, руфери) пропагує активний та здоровий спосіб життя. Такі угруповання спонукають підлітків до захоплення різними видами спорту, такими як паркур, брейкданс, ролерспорт, скейтбордінг, воркаут, велоспорт тощо; запобігають вживання різних алкогольних, наркотичних засобів, протидіють тютюнопалінню.

Оскільки підлітковий вік пов'язаний із цікавістю молодих людей спробувати щось нове, відчувати незабутні почуття, пережити яскраві моменти, часто підлітки зазнають негативного впливу з боку молодіжних субкультур. Нерідко у прибічників молодіжних угруповань може бути завищена самооцінка, оскільки така молодь виділяє себе з-поміж тих людей, що не входять до об'єднання, та відчуває свою перевагу над ними.

Важливим аргументом проти приєднання підлітків до субкультур є те, що деякі з них пропагують нездоровий, а іноді навіть небезпечний спосіб життя. Наприклад, у межах деяких об'єднань учасники вживають алкогольні та навіть психоактивні і наркотичні засоби (рейвери, растамани). Існують субкультури, які пропагують екстремальні види спорту. Такі захоплення часто коштують членам молодіжних субкультур зламаних кісток, здоров'я та, в деяких випадках, навіть життя.

Підлітковому періоду притаманні роздуми про життя та смерть. Інтерес до подібних тем знаходить своє відображення в молодіжних об'єднаннях. Ідея смерті є досить привабливою для підлітків, адже вона покрита вінцем загадковості та навіть певної романтики. До субкультур, провідною ідеєю яких є смерть, належить емо-культура. Часто на форумах представники цієї культури обговорюють популярну думку про те, що кожен справжній емо просто повинен спробувати покінчити з життям. Тому не дивує той факт, що спроби самогубства є досить розповсюдженим явищем серед представників цієї культури.

Деякі субкультури мають у своїй основі кримінальне підґрунтя, що негативно впливає на формування особистості. Панки відрізняються досить жорстокою поведінкою, вони пропагують прояви насильства та фашизму, є досить асоціальними та зловживають спиртними напоями. Теми насилля та фашизму близькі і для скінхедів. Також своєю агресивною поведінкою та частою організацією бійок відомі так звані «футбольні фанати», які часто організовують «фанатські війни» та затримуються поліцією.

Наступним аргументом проти приєднання підлітків до субкультур є те, що часто прихильники таких об'єднань проявляють схильність до вандалізму, розпусти, екстремізму, расової дискримінації, гомофобії.

Отже, незважаючи на велику кількість негативних факторів впливу молодіжних субкультур на формування особистості, можна зробити висновок, що в цілому вплив неформальних об'єднань є позитивним, проте потрібно слідкувати, щоб діяльність так званих субкультур не виходила за межі здорового глузду.

Данюк Д.П., студ., III курс, гр. ПМ-138, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

МАНІПУЛЯЦІЯ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Проблема маніпуляції стала цікавити людство від часів виникнення комунікації як соціальної складової міжособистісної взаємодії. Визначення і ставлення до даного феномену постійно змінювалось відповідно до історичних передумов, що, беззаперечно, формувало етичну позицію дослідників та накладало відбиток на сприйняття маніпуляції. На сьогоднішній день недостатня вивченість проблеми маніпулятивних впливів та полярність позицій науковців щодо оцінки маніпуляцій відображається на відсутності спільної думки у визначенні терміну «маніпуляція».

Маніпуляція людьми – це прийоми впливу на свідомість інших людей. Це мистецтво, яке передбачає, що маніпулятор, знаючи тонкощі людської душі, знаходить особливий підхід до кожної людини і щоразу, створюючи собі новий образ, здійснює задумані справи. Істинний маніпулятор – це майстер і знавець своєї справи, з якою б метою він не діяв.

Багато людей не навіть здогадується, що існує маса маніпулятивних технік і методів, за допомогою яких на них майже щодня впливають. Вони часто цього не помічають, адже використовується прихована маніпуляція. В наш час маніпуляції застосовуються не тільки на міжособистісному рівні, а й у багатьох сферах суспільного життя – таких, наприклад, як бізнес і політика. Реклама, газетні статті та телевізійні сюжети, сам спосіб подачі новин, переговори по операціях у бізнесі, управління персоналом в компанії...

У широкому сенсі слова маніпуляція є одним із видів взаємодії людей, який неминуче виникає в процесі спілкування і навіть простого безконтактного спостереження за тими чи іншими подіями. Причини прагнення людей до управління іншими бувають різними, але в більшості своїй їх можна поділити на три види.

1. Особистісні прагнення: самоствердження, реалізація своїх здібностей, досягнення певної мети.
2. Фізіологічні причини: видобуток їжі, житла та інших елементів добробуту, прагнення до позитивних емоцій з метою психічного самозбереження.
3. Соціальні причини: визнання іншими людьми, схвалення суспільством, реалізація та популяризація своїх ідей, слава, хороша репутація і т. д.

Як правило, особистісні, фізіологічні та соціальні прагнення людини виступають в поєднанні, тісно переплітаючись між собою. Якщо вам потрібно більше заробляти або ніде жити, у вас будуть одні пріоритети; якщо хочеться слави чи користі для суспільства від впровадження видуманої вами нової технології, – зовсім інші. Завжди знайдеться щось, що виходить на перший план. Для когось це слава, для інших – мільйон доларів, а хтось просто хоче стати головним інженером ...

Не так давно в університеті міста Чикаго Американською асоціацією освіти для дорослих було проведено дослідження, що мало на меті з'ясувати, що саме бажають вивчати дорослі люди. Це дослідження тривало два роки й коштувало 25 000 доларів. У результаті було встановлено, що після проблеми збереження здоров'я дорослі люди найбільше цікавляться відомостями про те, як розбиратися в людях, як досягати успіху в суспільстві, як викликати прихильність до себе людей і як схилияти їх до свого погляду на речі. Вміння вести себе з людьми, ймовірно, найважливіша з виниклих перед вами проблем, особливо, якщо ви ділова людина. Але це вірно і в тому випадку, якщо ви архітектор, інженер, або просто домогосподарка.

Дослідження, проведене кілька років тому з метою прогресу викладання, дозволило виявити, що навіть у такій технічній галузі, як інженерна справа, близько п'ятнадцяти відсотків фінансового успіху, досягнутого фахівцями, слід віднести на рахунок чисто технічних знань і близько вісімдесяти п'яти відсотків – на рахунок мистецтва в людській інженерії, власних особливостей характеру і здатності керувати людьми.

Маніпуляція – це невід'ємна частина життя сучасної людини. Мистецтво маніпуляції цікаве тим, що дозволяє досліджувати себе й інших людей, навчитися взаємодіяти із навколишнім світом, а значить, є важливою частиною становлення людини як особистості. Людина, яка хоче досягнути успіху в житті, повинна розуміти психологію іншої людини, а також вміти знаходити підхід до кожної особистості в різних життєвих ситуаціях.

Добровольська М.В., студ., І курс, гр. ПВ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СТЕРЕОТИПИ В ПОБУДОВІ СТОСУНКІВ, ІЗ ЯКИМИ СЛІД ЗАВЖДИ БОРОТИСЯ

Не думайте, що ваша кохана людина знає все, що ви очікуєте від стосунків. Відносини повинні ґрунтуватися на спілкуванні, а не на припущеннях. Ми всі робимо це. Кожен із нас припускається цієї помилки у своїх стосунках. Такі припущення запозичені із сторонніх джерел, таких як ЗМІ, сім'я та друзі; вони можуть просто бути вирвані з контексту, неправильно прочитані або зрозумілі в прямому значенні. Ці припущення також можуть виникати, якщо не обговорювати безпосередньо наші думки та почуття з нашими коханими, вирішувати проблеми разом і чути один одного. Такі припущення не дозволяють висловити свою точку зору. Стереотипи змушують людей відчувати себе недооціненими та непотрібними.

Стереотип № 1. «Принц на білому коні, або Кохання з першого погляду». Кохання з першого погляду не існує. Хай це й звучить неромантично. Навряд чи ви зможете відкрити свою душу та серце з першої ж зустрічі. Потрібен тривалий час, перш ніж добре пізнати один одного. Людині завжди потрібен час, щоб продемонструвати свій характер. Парі потрібно прожити разом протягом певного періоду, щоб пізнати один одного. Справжнє кохання допоможе пройти всі випробування життя.

Однак є люди, які вважають кохання з першого погляду реальним, вони часто наводять приклади з художньої літератури або навіть з життя. Поглинаючись у романтичні літературу, ми забуваємо, що не існує нічого ідеального. А те, що стосується реального життя, це все гра, адже таких випадків один на мільйон. Віра в кохання з першого погляду є ознакою тонкої натури людини та її незрілого ставлення до життя. Ті, хто справді вірять у такий вид кохання, з часом будуть гірко розчаровані.

Стереотип № 2. «Якщо ти любиш мене, то зрозумієш, про що я думаю». Одна з найбільших наших помилок: ми вважаємо, що наші близькі можуть читати наші думки. А якщо вони цього зробити не можуть, то думаємо, що вони не люблять нас. Ми часто вважаємо, що зрозуміло передаємо наші почуття, потреби, бажання, коли насправді це не так. Натомість ми лише звинувачуємо. Часом ми лише згадуємо про щось один раз і вже вважаємо, що наш партнер «зрозумів увесь спектр наших думок». Ми думаємо, що розуміння наших бажань та думок – це так романтично. Однак найкращий вихід з цього становища – це лише бути чесним. Замість того, щоб гніватись чи кричати на когось із близьких вам людей, краще пояснити, як ви все бачите в ідеалі. Якщо ваша кохана людина слухає і намагається зробити все можливе, це вже серйозні стосунки.

Стереотип № 3. «Якщо ти б зробив х та у, у тебе б усе вдалося». Іноді нас проймає почуття зневіри і лише власної правоти. Звичайно, вказати на помилки людини набагато простіше, ніж навчитися розуміти та допомагати. Саме такі припущення ставлять відносини на паузу. Вони заважають партнерам слухати один одного і визнавати, що кожен має власні потреби та думки.

Не обов'язково погоджуватися з цими судженнями або відмовлятися від власної точки зору, але ви повинні створити простір для компромісів і прийняти іншого як особистість.

Стереотип № 4. «Я повинен бути твоїм пріоритетом». При такому припущенні є неявне сподівання, що наш партнер повинен зробити нас щасливим. Важливо зробити кохану людину пріоритетом, але нереально весь час ставити одну людину на перше місце. В деяких випадках нам може знадобитися поставити на перше місце себе, щоб підзарядитися і дати хоча б щось іншим. Рішення полягає в тому, щоб розглянути свої стосунки як партнерство. Думайте про це як про «команду, в якій всі однаково цінуються і визнають, що всі люди різні та потреби у деякий час можуть змінюватися». Якщо ви відчуваєте, що нехтуєте людиною, поговоріть і працюйте над цим разом, щоб знайти баланс у ваших стосунках.

Стереотип № 5. «Треба не тільки слухати, але й чути». Істина народжується в суперечках. Кожен з нас – особистість, і кожен має власні думки про навколишній світ. Але в суперечностях та розбіжностях у стосунках/родині завжди потрібно вміти відкрито та щиро ділитися своєю думкою. В такій напруженій атмосфері важливо пам'ятати, що ви – одна родина, одне ціле, що вам потрібно навчитися слухати і, зрештою, прийти до спільного рішення. Ви, можливо, зустрічали людей, які заради іншого або через нелюбов до конфліктів весь час йшли на компроміси та домовлялися.

Важливо розуміти, що навіть якщо ти мовчиш і не кажеш, що насправді думаєш, посудина «терпіння» заповнюється, і в один прекрасний момент вона вибухне. Уникайте цього, висловлюйте свої думки в ситуації, що склалася. Не потрібно приховувати дрібниці, важливо прийти до спільного рішення. Від того, наскільки добре ви зрозумієте один одного сьогодні, залежить ваше завтра і подальше суспільне життя.

Долінчук А.О., студ., III курс, гр. ПМ-138, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

УКРАЇНСЬКИЙ ГЕРОЇЧНИЙ ЕПОС – НАРОДНІ ДУМИ

Уся славна історія нашої Вітчизни оспівана в народнопоетичній творчості. Особливо глибоко відображена в думах боротьба українського народу проти турецьких і татарських нападників. Думи розповідають про історичні події і народних героїв. Героями історичних дум виступають кращі сини українського народу, борці за торжество щастя, справедливості та волі. В думах народ ушляхує самовідданих, чесних, сміливих, мужніх і невідступних українських козаків, улюблених народних героїв-патріотів.

Серед дум про бойовий подвиг захисників рідної землі помітно виділяється дума «Самійло Кішка». Багато років томиться в неволі на галері прикутий до весел разом із іншими козаками Самійло Кішка – запорізький гетьман початку XVII ст., який у 70-х рр. XVI ст. потрапив у турецький полон. У думі відображаються дві повністю протилежні особи: мудрий, розумний, сміливий і стійкий воїн – Самійло Кішка та зрадник і людина слабкої вдачі – Лях Бутурлак. Останній за 25 років тяжкої неволі не витримує страждань, піддається спокусам і стає слугою турецькому султанові. Маючи намір і надалі залишитися служити туркам, Лях Бутурлак підмовляє Самійла Кішку перейти на його сторону, але той відмовляється від зради. Самійло Кішка виждає слушний час, коли турки заснули після бенкету, звільнив від кайданів невільників-козаків і захопив з ними галеру. Після цього козаки на чолі із Самійлом Кішкою щасливо повернулись додому. В образі Самійла Кішки народ узагальнено відтворив типові риси безіменних героїв, безмежно відданих Батьківщині і своєму народові. В думі відбувається протиставлення героїчного Самійла Кішки, який не піддався спокусам і умовлянням ворогів, не зрадив своєї Батьківщини, та зрадника – Бутурлака.

Патріотичний подвиг української дівчини-невільниці оспівано в думі «Маруся Богуславка». Маруся – проста дівчина із українського села, яка, потрапивши в турецький полон, провела там цілих 30 років разом із 700 козаками. Але, на відміну від козаків, Маруся мала турецького чоловіка та дітей.

В один день Маруся Богуславка прийшла до невільників та запитала, чи не знають вони, який сьогодні день. Козаки, які стільки часу провели в чотирьох стінах, і гадки не мали, про що йде мова. Трохи згодом дівчина повідомила їм про те, що завтра велике свято Великдень, але це лише викликало плач та жаль у козаків, які стільки часу не бачили рідну землю. Плач невільників нагадав Марусі рідну Батьківщину, пробудив у неї почуття жалю до бранців, що знаходились у турецькій неволі. Ризикуючи своїм життям, Маруся вчиняє героїчний подвиг: потай від чоловіка-турка випускає на волю своїх співвітчизників і прощається з ними. Вона не може втекти, бо мала вже чоловіка і дітей, або, як вона відповіла сама: «Вже потурчилася, побусурменилась для розкоші турецької, для лакомства нещасного!».

Основною метою думи про Марусю Богуславку було показати, як проста українська дівчина, не маючи змоги самостійно втекти з неволі, допомагає іншим людям. Вона не забуває рідної землі і намагається хоч щось зробити заради неї.

До найпопулярніших належить дума «Втеча трьох братів із города Азова, з турецької неволі». Сюжет думи гостро драматичний. Напруженість і динаміка його посилюється складною ситуацією: троє братів опиняються в турецькій неволі, і незабаром їм вдається втекти. Але роблять це вони по-різному: старший і середній – на конях, а найменший – пішки. Характери братів, як і способи їхньої втечі, також досить різні: старший – жорстокий і егоїстичний, середній – нерішучий і безвольний, а найменший – добрий і людяний. Відсутність злагоди між братами і стало причиною трагедії. Бажання старшого брата поділити батьківщину на двох, а не на трьох, призвело до злочину: залишений у степу найменший брат гине. Середній не зміг протистояти старшому, хоча дуже жалкував за найменшим братом. Отже, конфлікт думи має соціальне спрямування, розкриває згубність майнових інтересів, коли в них закладене бажання особистої наживи. В думі виявляються егоїзм та байдужість старших братів, які зраджують молодшого, тікаючи самотужки. Викривається малодушність та відсутність почуття братерства.

Як бачимо, в думах змальовується страшне життя в полоні, в «землі турецькій», і мрії про визволення. Отже, історичні думи показують нам події минулого в оцінці народу. Змальовуючи окремі історичні події і окремих історичних діячів, народ характеризує загальну суть історичних явищ, дає їм свої, дуже влучні, вірні й глибоко виражені оцінки.

У думах українська історія постає такою, якою її бачило серце простого чоловіка – живою та емоційною, адже кожна дума була не просто епічною оповіддю, а довершувалася ставленням мовця до зображуваних подій, переплітаючись з емоційно насиченими відступами та лірикою. Мандруючи від села до села, кобзарі несли людям не тільки інформацію про різні події, а й ідеї єднання народу, волі та незалежності.

Дробітько А.І., асистент кафедри професійної освіти
Берегова Г.Д., д.філос.н., проф.
Херсонський державний аграрний університет

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Проблема формування особистості у вищій школі була актуальною завжди. Нині вона набуває особливого звучання – у зв'язку зі зміною соціокультурного контексту сучасної вищої освіти в Україні, що породжує необхідність виховання почуття глобальної відповідальності сучасної людини за свої дії, визначені мірою її духовно-ціннісних орієнтацій. Це своєю чергою наштовхує на висвітлення інтелектуально-філософського дискурсу у вищій вітчизняній школі.

По-перше, інтелектуалізацію навчального процесу будемо розглядати як «проникання інтелектуалізму в життя людей, насичення його розумовою діяльністю». Під інтелектуалізацією вищої вітчизняної освіти розумітимемо таку тенденцію процесу навчання, у межах якої відбувається, на думку Л. Шевченка, «індивідуальне споживання інтелектуального потенціалу виробника освітньої послуги (вчителя, викладача) і водночас виробництво інтелектуального потенціалу її споживача (учня, студента): реалізація пізнавальних інтересів, опанування певними знаннями, формування різноманітних здібностей до праці, зростання кваліфікації та професіоналізму і водночас створення духовних цінностей, перетворення і розвиток особистості здобувача освіти».

По-друге, філософський дискурс у вищій школі окреслюватимуть дисципліни філософського спрямування, що входять чи до обов'язкової компоненти, чи до вибіркової. Логічно, що підбір таких дисциплін здійснюється навчальним закладом відповідно до структури філософського знання, де виділено ті сфери реальності, які людина позначає та досліджує. Відповідно до цих сфер формуються й основні філософські дисципліни.

Сфера перша: природа, світ, космос. Формуються такі дисципліни: онтологія (філософська наука про буття як таке; вивчає, чому взагалі можливе існування, як можна розуміти буття, як людина пов'язана з буттям); натурфілософія – філософія природи (різновид онтології, зосереджує увагу на питанні «що таке природне буття», розглядає структуру виявів природи, визначає всезагальні закономірності та якості природи); космологія (різновид астрономії і як філософське вчення про сутність і природу космосу) тощо.

Сфера друга: суспільство та суспільна історія. Вивчають такі дисципліни: соціологія (наука про суспільство – емпірична соціологія і соціологія окремих сторін суспільства, наприклад сім'ї, праці); соціальна філософія (вивчає й по-філософськи осмислює природу суспільного життя, зв'язки суспільства й природи, суспільства й людської індивідуальності); філософія історії (ставить граничні питання історії людства: чому людство перебуває в стані історичного розвитку, куди прямує історія, хто є її суб'єктом, чи існують закони людської історії); культурологія (подає вивчення культури ключем до розуміння специфічних якостей, ознак людини й суспільного життя) тощо.

Сфера третя: сама людина з її особливостями, здібностями, властивостями. Дисципліни: філософська антропологія (вивчає людину в усіх її можливих виявах; визначає сутність людини та її відмінність від природи людини, торкається способу буття людини); антропософія (не тільки вивчає людину, а й намагається збагнути сенс її появи у світі) й ін.

Сфера четверта: духовно-інтелектуальні процеси (сфера свідомості). Охоплює такі дисципліни: логіка (досліджує форми, закони й норми правильного мислення); гносеологія (теорія пізнання, що вивчає питання про природу, чинники та результати пізнавальної діяльності людини, умови продукування й ознаки достовірних знань, умови й можливості їх практичного використання); етика (вчення про мораль і моральність, норми й засади людських взаємин); естетика – філософія краси та мистецтва (досліджує природу людського захоплення красою дійсності, шукає причини людського потягу до прекрасного, гармонії форм сущого); філософія релігії (вивчає питання природи й сутності релігії, досліджує причини виникнення релігії, її конфесійного різноманіття); історія філософії (збирає історичні досягнення філософії, вписуючи їх у сьогодення).

Засобами інтелектуалізації будуть філософські знання, покликані пробудити інтелектуальний потенціал студента, надавши знання про загальні принципи буття й пізнання, ставлення людини до світу, всезагальні закони розвитку природи, суспільства й мислення. Філософські знання в сукупності своїй покликані виробляти узагальнену систему поглядів людини на світ, місце людини в ньому, досліджувати пізнавальні цінності, соціально-політичне, моральне й естетичне відношення людини до світу.

Дуже часто у вищих вузькоспеціалізованих навчальних закладах, особливо на нефілософських факультетах, викладання філософії зводиться до історії філософії. Проблема в тому, що не слід філософське знання звужувати тільки до історичного ракурсу, хоча й не можна виключати цей пласт філософського знання з інтелектуалізації навчального процесу вищої школи. Адже інтелектуальне

наповнення такої частини філософії, як «Гене́за розвитку філософської думки», розкриває глибинну, динамічну сутність філософії як основи світогляду, як системи методологічних засад осмислення світу загалом і місця людини в ньому. Вбираючи в себе емпіричні й теоретичні, ціннісні та нормативні, раціональні й підсвідомі уявлення, філософія допомагає усвідомити всебічні зв'язки предметів і явищ об'єктивного світу. Філософія – це не тільки наука, а й мистецтво, гуманітарне знання, любов до мудрості, ідеологія, трансцендентальне осягнення об'єкта, спосіб життя.

Філософське знання формує світогляд людини нового тисячоліття, оскільки метою вивчення філософії у вищій школі є одержання знань, визначених звичайними практичними зацікавленнями людини, оскільки опанування системою філософських знань, по-перше, сприяє піднесенню рівня загальної культури особистості, по-друге, розширює кругозір і свідомість, по-третє, допомагає жити, не втрачаючи особистої визначеності, індивідуальної душі й загальнолюдської свідомості, протистояти обставинам, вміти зберігати духовну тверезість і стійкість. Філософське знання – це необхідний для сучасної людини комплексний, інтегруючий вид знання, де інтегральність виявляється єдністю, що не виключає превалювання в ньому якогось об'єднуючого першопочатку; і таким є, напевно, його раціоналістичність.

Аналізуючи специфіку філософського знання у формуванні світогляду, варто підкреслити загальність філософських понять і принципів: на відміну від приватних наук, які вивчають певні фрагменти світу, філософія вивчає світ загалом (цілісно). Із такою загальністю пов'язана абстрактність її основоположень і рефлексивність, котра означає, що для філософа предметом міркувань є сама людина та її діяльність у світі. Окрім того, філософія поряд з об'єктивним знанням є суб'єктивно-особистісним переконанням людини, адже служить засобом пояснення й орієнтації людини у світі: саме сукупність філософських знань і формує світогляд людини. Також філософія плюралістична (містить різні авторські версії вирішення одних і тих же «вічних проблем») і практична наука (відповідає на головне запитання стратегії життя, визначене І. Кантом: яким треба бути, щоб бути людиною). Окремими дослідниками філософія визнається не тільки наукою, а й мистецтвом, що виявляється насамперед не у філософствуванні, а в реальному житті відносно досягнення міри, гармонії та досконалості.

Філософські знання у вищій вітчизняній школі повинні спрямовуватись у русло підготовки молодих людей до життя та виховання «людського в людині», що передбачає передусім піднесення рівня розвитку інтелекту особистості через навчання й осмислення основ живої природи та єдності людини з природою у планетарно-космічному масштабі. Більш детально про інтелектуально-філософський дискурс у вищій освіті йдеться у роботі «Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти в Україні», де було розроблено й запропоновано прагматистсько-інструменталістську концепцію філософії освіти, сутність якої полягає в подвійній ролі філософії: філософія освіти, з одного боку, постає методологічною основою формування світогляду, а з іншого – інструментарієм набуття знань (навчання й учіння), необхідних майбутнім аграрникам для успішної життєдіяльності в новій соціокультурній реальності. Так забезпечується соціальний і педагогічний результат освітньо-виховної діяльності вищих навчальних закладів.

Отже, інтелектуальний дискурс змістового наповнення філософського знання у вищій школі України є стратегічним виміром соціальної реальності та дозволяє стверджувати, що піднесенню інтелектуального рівня і розширенню діапазону світоглядних орієнтацій особистості сприяє спеціально дібраний спектр філософських знань. Він, з огляду на глобалізаційні процеси та інформаційний прогрес, вибудовується на теоретико-методичних аспектах засвоєння філософських знань з метою формування нової (сучасної) особистості та полягає в обґрунтуванні необхідності використання за основу педагогічного процесу певного спектра філософських знань про а) природу, світ, космос; б) суспільство та суспільну історію; в) саму людину з її особливостями, здібностями, властивостями; г) сферу свідомості людини – її духовно-інтелектуальні процеси. Цей спектр філософських знань може трансформуватися (розширюватися, звужуватися, конкретизуватися) у змісті навчальних програм з предметів соціально-гуманітарного циклу вищих навчальних закладів зі спеціальностями нефілософського спрямування, залежно від освітньо-виховних цілей, освітньої концепції, тенденцій педагогічного колективу (окремо взятого викладача, кафедри) тощо.

НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ У ПРАДАВНЬОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Історико-педагогічна освіченість дозволяє сучасному педагогу краще орієнтуватися в розмаїтті ідей і підходів, які існували і існують в педагогічній науці й виховно-освітній практиці.

Історико-педагогічні знання допомагають і вчителю-практику в осмисленні професійно-педагогічної діяльності і виробленні власних поглядів на неї.

Звернення до проблеми походження виховання й освіти зумовлено логікою розвитку наукового знання і допомагає уявити собі і зрозуміти характер виховання в умовах вельми віддалених історичних реалій. Опис історико-культурних процесів, що відбувалися на ранніх етапах історії людства, ґрунтується насамперед на використанні даних археології та етнографії, які дозволяють зіставляти факти і явища матеріальної і духовної культури різних народів на ранньому етапі їх розвитку.

Відправною точкою в історії освіти й виховання стала навчальна діяльність первісних людей. Археологічні знахідки та педагогічна практика небагатьох племен, що й донині проживають на земній кулі, дають нам підстави з певною переконливістю стверджувати зумовленість виховання у первісному суспільстві конкретними вимогами тодішнього «виробництва», трудовий характер виховання дітей і спрямованість його на засвоєння створюваних норм суспільного життя, звичаїв, традицій, вірувань.

На ранній стадії формування первіснообщинного ладу виховання здійснювалося общиною шляхом прямого включення підростаючого покоління в конкретні види трудової діяльності й мало стихійний, практичний характер. Воно було однаковим для всіх, природним і вільним. Згодом виникають перші організовані інститути виховання – «будинки молоді», де під керівництвом дорослих окремо хлопчики й дівчатка готувалися до життя та праці, засвоювали певні ролі. На цьому етапі розвитку людства з'являється й перша форма контролю за процесом виховання – вікова ініціація, що становила систему випробувань і церемонію посвяти підлітків у повноправні члени общини.

У період розкладу первіснообщинного ладу, що супроводжувався встановленням патріархальних стосунків і моногамної сім'ї, становим і майновим розшаруванням суспільства, виховання все більше втрачає свій природовідповідний і ненасильницький характер і виділяється як особлива форма суспільної діяльності. На зміну єдиному, общинному й рівному вихованню поступово приходить диференційоване відповідно до ідеалів, станово-сімейне. Розумове виховання відокремлюється від трудового, при чому розумове виховання стає монополією панівних груп людей, оскільки саме в їхніх руках зосереджувалися такі знання. З'являються й особи, для яких виховання стає сферою їхньої професійної діяльності. Створюються передумови до формування шкільних форм навчання.

Археологічні пам'ятки засвідчують факт проживання людей на теренах сучасної України вже в ранньому палеоліті. Дослідження стоянок первісних людей цього періоду (с. Королеве – Закарпаття, м. Амвросіївка – Донбас, с. Лука-Врублівецька – Хмельниччина) дозволяють уявити соціальну організацію прадавнього суспільства з властивим їй вихованням підростаючого покоління.

Так, можна стверджувати, що соціальною одиницею на той час виступала родова община з непорядкованими шлюбними відносинами. Діти знали лише матір, яка відігравала первісну роль у їхньому вихованні. Вона навчала малечу елементарним прийомам виживання в складних, і часто ворожих до общини (племіні), природних умовах.

У подальшому діти первісних людей через спостереження й наслідування переймали досвід дорослих. Беручи безпосередню участь в усіх видах діяльності (збирання плодів і ягід, полювання на тварин, риболовля, улаштування житла, виготовлення примітивних знарядь праці та ін.), вони поступово залучалися до життя племені. Виховання здійснювалося у процесі трудової діяльності через наслідування, але не було планомірним. Тоді ж виникають елементи навчання: старші навчали молодь дотримуватися племінних традицій, переказуючи їй те, що знали самі. Це стосувалося певних правил поведінки, ставих стосунків, плекання добрих звичаїв, набуття життєвої мудрості.

На етапі пізнього палеоліту відбувається перехід до родового устрою суспільства. Спорідненість у роді визначалася за материнською лінією, оскільки панував груповий шлюб і діти, як і раніше, не знали батька. При цьому, шлюбні зв'язки між членами роду заборонялися. Жінка-продовжувач роду, за якою також закріпився статус берегині родинного вогнища, очолила родову общину, ствердивши матріархальні відносини. Для материнського родового ладу характерні колективізм і кооперація родичів у трудових процесах, загальнообщинна власність на знаряддя праці і зрівняльний розподіл продуктів господарювання. Формуються релігійні уявлення з культом богині-матері. Людина опановує зв'язну мову. Ці зміни в організації суспільного життя наших пращурів зумовили зміни в їхній виховній практиці. Мета виховання окреслилася в передачі молоді трудових навичок, у засвоєнні нею релігійних

уявлень та обрядів, поважливого ставлення до старших і шанобливого до матері, підкорення її авторитету.

У процесі повсякденної трудової діяльності мислення людини розвивалося, вона набувала нових позитивних знань. У суспільстві складалися релігійні вірування, звичаї, виникало мистецтво. Все це допомагало вижити первісній людині, яка майже цілком залежала від природного оточення.

Зміст і характер виховання дітей родової общини залежали від їхньої статі, соціальних та трудових функцій дорослих. Дівчаток готували до ролі матері, годувальниці, правительки. Хлопчиків знайомили з тими видами діяльності, якими займалися чоловіки (полювання, військова звитяга, виготовлення знарядь праці) та залучали до посиленої праці. До пяти-шести років дітей виховувала мати. Потім хлопчиків передавали в суспільні чоловічі житла, дівчаток – у жіночі. Там їхніми наставниками ставали дорослі члени роду, часто збагачені досвідом старці. Вони привчали підлітків до виконання релігійних обрядів і святкових ритуалів, навчали ігор, танців, співу, що нерідко мали магічне значення, розповідали перекази, історію родоводу.

Історія української культури свідчить не тільки про духовний розвиток давніх племен, а й про життєві вміння й навички, котрим, ймовірно, навчали наші предки своїх дітей. Так, наприклад, археологічні знахідки пізнього палеоліту (розкопки біля с. Мізин Чернігівської обл.) свідчать про майстерність у різьбленні орнаменту, розфарбовуванні кісток мамонтів, виготовленні статуеток людей і фігур тварин з кістки та каменю (тут відкрито цілу майстерню з набором кам'яних знарядь праці). Знахідки музичних інструментів (кістяних сопілок, флейт) свідчать про музичне виховання, жіночих статуеток у позі танцю – про навчання обрядовому танку тощо.

Про життя мезоліту розповість Кам'яна Могила (біля с. Терпіння Мелітопольського району Запорізької області), де знахідки свідчать про вправування у зображувальному мистецтві (схематизовані фігури людей, тварин, знаки у вигляді геометричних фігур, картини полювання зі слідами червоної фарби), виготовленні мисливського лаштування та мисливській магії.

Поява в неоліті на території України скотарства та землеробства, а в наступні віки – ремісництва, і потреба в їхньому розвитку поступово висунули на перший план чоловічу працю як більш продуктивну. Згодом на зміну материнській владі прийшла батьківська, ствердився патріархат. Панівне становище у господарському та суспільному житті роду і сім'ї посіли чоловіки. В цей час первісні люди перейшли від привласнюючого характеру господарства (полювання, збиральництво, рибальство) до відтворювальних форм господарства, тобто до виробництва їжі, одягу, а це вимагало зміни акценту навчання й виховання: треба було приручати диких травоядних тварин і переходити до скотарства й вирощування їстівних рослин, а отже, вдосконалювати кам'яні знаряддя – так виникає потреба вміти шліфувати, пиляти, свердлувати, а також виготовляти керамічний посуд, обпалювати глиняні вироби, виготовляти посуд – і варити їжу.

За патріархату відбувається перехід від безладних шлюбів до моногамної сім'ї. Рід втрачає своє значення. Він розпадається на окремі родини зі своєю власністю та самостійним господарюванням. У моногамній сім'ї всі підкорялися її главі, що не могло не позначитися на вихованні дітей. Виховувати малия починали батьки, а потім – спеціально призначені люди. Виховання почало виокремлюватися як особливий вид суспільної діяльності. З'являються перші організаційні його форми: дитячі ігри, ритуали, обряди, за допомогою яких дітям прищеплювалися певні правила і норми поведінки. Завершувалося виховання ініціаціями – системою випробовувань на фізичну зрілість і готовність до участі в господарському житті громади.

Як бачимо, у результаті посилення поділу праці та розширення емпіричних знань ускладнювався зміст навчання і виховання дітей, складалися його організаційні форми. Підрастаюче покоління починало долучатися до спеціальних знань. Все це створювало передумови для виникнення згодом шкільного навчання і професійного учнівства. Зароджувалися передумови для виникнення спеціального організованого навчання і виховання, починався процес вироблення прийомів педагогічної діяльності.

Нинішнє осмислення генези багатьох педагогічних проблем і явищ стародавнього світу допоможе спрямувати сучасний освітньо-виховний процес у русло утвердження загальнолюдських цінностей, і філософія освіти, на думку Г. Берегової, постає у цьому контексті теоретичною основою осмислення навчально-виховної спадщини, дозволяє усвідомити глибинні зв'язки педагогічних явищ у їхній цілісності та взаємодії з загальнокультурними процесами у світі, зрозуміти роль педагогічної минувшини в теорії та практиці сучасної освіти, у формуванні особистості.

Дячук В.В., студ., II курс, гр. МЕ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.філос.н., доц. Литвинчук О.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЖИТТЯ ОНЛАЙН, АБО ДІДЖИТАЛІЗОВАНА МОЛОДІСТЬ

Під соціальною мережею розуміється інтерактивний багатокористувацький веб-сайт, зміст якого наповнюється учасниками мережі. Це свого роду соціальне середовище, що дозволяє спілкуватися групі людей (у нашій країні активними користувачами соціальних мереж є молодь), об'єднаних спільними інтересами.

У 1995 році Ренді Конрадом була створена перша соціальна мережа (у сучасному розумінні) – Classmates.com. Проєкт виявився дуже затребуваним, і з цього року починається бурхливий розвиток соціальних мереж в Інтернеті. Ця мережа досі залишається однією з найпопулярніших у світі і налічує понад 50 млн. користувачів. У наступні кілька років з'явився не один десяток аналогічних сервісів. Але офіційним початком буму соціальних мереж прийнято вважати 2003–2004 роки, коли були запущені знамениті MySpace («Мій простір» – популярна міжнародна соціальна мережа) і Facebook. Так, будь-який бажаючий, знайшовши на одному з таких сайтів абсолютно незнайому для себе людину, міг «побачити» ланцюжок проміжних знайомств, через який він з ним пов'язаний.

Соціальні мережі стали Інтернет-притулком, де кожен може знайти технічну і соціальну базу для створення свого віртуального «Я». При цьому кожен користувач отримав можливість не просто спілкуватися і творити, але і ділитися результатами своєї творчості з багатомільйонною аудиторією. Творці таких мереж орієнтувалися, в першу чергу, на задоволення людської потреби в самовираженні.

Молодь є джерелом відтворення суспільства, забезпечуючи його подальше життя і прогресивний історичний розвиток. Кожне нове покоління, володіючи інноваційним потенціалом, вносить зміни в існуючі умови життя, трансформуючи їх відповідно до власних уявлень. У сукупності молодіжних проблем, актуальних у вітчизняній сучасній соціології молоді, виділяються проблеми за сферами життєдіяльності: праця, освіта, побут, сімейно-шлюбні відносини, культура, громадське життя. Також в соціології молоді виділяють проблеми молоді в залежності від її статусу як соціально-демографічної групи. Виходячи з цього, соціальні проблеми молоді можна поділити на дві великі групи: перша – специфічно молодіжні соціальні проблеми; друга – загальносоціологічні проблеми, які в той же час стосуються молоді. В різних соціальних умовах ці проблеми наповнюються конкретним змістом. Будучи суб'єктом суспільного відтворення, молодь у той же час залежить від суспільства, від вектора суспільного розвитку й вибору, який надає дане товариство його суб'єктам. Цей вибір визначається багато в чому ціннісними орієнтаціями молоді, її перевагами, ідеалами, нормами, прагненнями. Ціннісний світ молоді, її духовний потенціал і вибір тих чи інших адаптаційних і в цілому життєвих стратегій в суспільстві формуються в процесі міжвікової взаємодії.

У 1960-х роках двох доволіно обраних людей, які проживали в різних країнах і виховувалися в різних культурах, розділяло шість «фрукостискань» (С. Мілгрем). Уже в 2011 році (за даними досліджень, проведених Facebook і Міланським державним університетом) їх кількість знизилася до 4,74 рівні зв'язку (у США – 4,37). Основна причина підвищення «тісноти» знайомств – поширення Інтернету, збільшення кількості користувачів соціальних мереж. За даними офіційної статистики, рівень проникнення Інтернету серед населення України (у віці від 16 років) досяг позначки 70,4 %. У 2017 році він становив 67,5 %. Поширення Інтернету серед молодих українців (16–29 років) досягло граничних значень (97 %) ще в попередні роки. За даними бюлетеня «Інтернет в Україні. Весна – 2018», частка активної Інтернет-аудиторії (що виходять в мережу щодня) становить 53 %.

Перший мільярд користувачів Інтернету досягнуто в 2005 році, другий мільярд – у 2010 році, третій – у 2017 році. На початок 2019 року зареєстровано 3,4 мільярда користувачів.

Дослідження, проведені в 2017 році глобальним ресурсом з працевлаштування «Career Builder», показали: «51 % потенційних роботодавців у всьому світі відкидає кандидатів після вивчення їх акаунтів в соціальних мережах. У 2016 році цей показник становив 43 %, а в 2015 – 34 %. П'ятьма головними причинами відмови кандидатам у зв'язку з їх вивченням через соціальні мережі були: провокаційні фотографії або інформація про себе; відомості про те, що вони вживають алкоголь або наркотики; поширення даних, які порочать їх колишніх наймачів або колег; погані навички спілкування; зауваження дискримінаційного характеру, які стосуються расової, статевої та релігійної приналежності людей». Відповідно, соціальні мережі можуть як врятувати кар'єру, так і зламати її. За матеріалами сайту «Відомості», «майже половина (43 %) американських роботодавців, які брали участь в опитуванні «Wall Street Journal», зізналися, що різко змінили свою думку про кандидата в гіршу сторону після відвідин його сторінок в соціальних мережах. І тільки 19 % підкреслили, що видобута таким чином інформація додала балів кандидату».

Віртуальне спілкування – оперативний спосіб отримання інформації в будь-який зручний час (без порушення етикету і засад суспільства). Пошук потрібної людини став обчислюватися декількома рухами мишки. Завдяки відкритості інформації, відомості про життя конкретної людини перестали бути тільки її власністю. З розвитком соціальних мереж у деяких молодих людей, які тільки починають освоювати віртуальний простір, з'являється два життя: одне в соціальній мережі, друге в реальності. Від поведінки в цих двох життях залежить її майбутнє, кар'єра, становище в суспільстві.

Зузанська В.А., студ., II курс, гр. ОО-3, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СВОБОДА ПРЕСИ ЯК ПОКАЗНИК РОЗВИНЕНOSTІ ДЕМОКРАТІЇ

Для аналізу свободи преси як одного з показників розвиненості демократії варто розібратися із самим поняттям «демократія». Сам термін походить від грецького слова «демос», що означає «народ», і «кратос», тобто влада, саме тому може розглядатися як «влада народу», тобто спосіб правління, який залежить від волі народу. Демократія не є самодержавством чи диктатурою, де править одна людина, і не є олігархією, де правителями є невелика частина суспільства. Варто сказати, що демократія навіть не є «владою більшості», оскільки це може означати, що інтереси меншин повністю ігноруються. Принаймні в теорії, це є уряд, що діє від імені всіх людей, відповідно до їх «волі».

Ідея демократії полягає у двох ключових принципах, які допомагають пояснити її цінність.

1. **Індивідуальна автономія** – ніхто не повинен підкорятися правилам, які нав'язані іншими. Люди повинні мати можливість контролювати своє життя самостійно.

2. **Рівність** – кожна людина повинна мати таку ж можливість впливати на рішення в суспільстві, у якому вона живе, як і інші члени цього суспільства.

На сьогоднішній день існує багато різних форм демократії і демократичних країн у світі. Також варто зазначити, що не можна виділити жодну із систем як «модель», оскільки немає однаково побудованих систем. Існують президентські і парламентські, федеральні або унітарні демократії; демократії, які використовують пропорційну систему голосування, і ті, які використовують мажоритарну систему; демократії, які одночасно є монархіями, і так далі. Проте існує одна річ, яка об'єднує всі сучасні системи і яка також відрізняє їх від стародавньої моделі, – це участь у політиці представників народу. Замість того, щоб брати участь безпосередньо у законотворчій діяльності, сучасні демократії використовують вибори, щоб вибрати представників, які будуть керувати державою від імені народу. Така система відома як представницька демократія. Вона претендує на звання «демократичної», адже базується на основі двох зазначених вище принципів: рівності всіх (одна людина – один голос) і праві кожної людини на деяку міру особистої автономії.

Зв'язок між правами людини і демократією глибокий і рухається у зустрічних напрямках: кожен в деякій мірі залежить від іншого, і є неповним без іншого. Беручи участь в управлінні державою по-справжньому, майже неможливо обійтися без людей та дотримання поваги до їх основних прав, а саме таких :

1. **Свобода думки, совісті і релігії** (Загальна декларація прав людини, стаття 18). Це одне з перших прав, які необхідні в демократичному суспільстві: люди повинні мати можливість вільно мислити, не будучи покараними за це. Уряди протягом всієї історії намагалися обмежити це право, тому що боялися, що якщо люди почнуть думати про інші форми правління, про іншу владу, то це поставить під загрозу існуючу систему. Таким чином, вони обмежили людей у мисленні, щоб у них не було «неправильних» думок. Проте суспільство без плюралізму думок не тільки є нетолерантним, але й обмежує свої можливості розвиватися в нових і, можливо, поліпшених напрямках.

2. **Свобода мирних зборів і асоціацій** (Загальна декларація прав людини, стаття 20). Це право дозволяє вам обговорювати ідеї з іншими людьми, однодумцями, формувати групи за інтересами або влаштовувати збори з метою протесту проти рішень, з якими ви не згодні. Така діяльність не завжди є зручною для урядів, однак вона важлива для того, щоб різні погляди були почуті й прийняті до уваги.

3. **Свобода вираження** (Загальна декларація прав людини, стаття 19). Важливо не тільки бути в змозі думати, що ви хочете, але і бути в змозі висловити цю думку вголос, якою б вона не була. Це право може реалізуватися і як право громадян та їх організацій поширювати ідеї, думки, погляди через засоби масової інформації без обмежень з боку влади, що включає в себе: свободу доступу до інформації, свободу поширення інформації, свободу дотримання своєї думки, не зазнаючи зовнішнього втручання. Але ці юридично задекларовані свободи в демократичному суспільстві потребують наявності реальних механізмів їх реалізації в різних сферах суспільного життя, а також здатності держави захистити їх від будь-яких зазіхань.

Щодо свободи преси, то це є одним із найголовніших показників розвиненості демократії, адже за таких умов люди мають свою чітку позицію та змогу її висловити, маючи вплив на владу. Щороку «Репортери без кордонів» встановлюють рейтинг країн за рівнем свободи преси. Світовий показник свободи преси заснований на відповідях в опитуванні, що надіслано журналістам, які є членами організацій-партнерів «Репортерів без кордонів», а також пов'язаним спеціалістам: дослідникам, юристам та правозахисникам. Ставляться питання про напади на журналістів та ЗМІ, інші джерела тиску на вільну пресу. У 2011–2012 роках країнами, де преса є найбільш вільною, були Фінляндія, Норвегія та

Німеччина, далі йшли Естонія, Нідерланди, Австрія, Ісландія та Люксембург. Країнами з найменшим ступенем свободи преси стали Еритрея, Північна Корея, Туркменістан, Сирія, Іран і Китай.

«Свобода преси» – це щорічний звіт американської неурядової організації «Фрідом Хаус», що включає вимір рівня свободи слова та редакційної незалежності, якими користується преса в кожній нації, та кількість спірних територій по всьому світу. Рівні свободи оцінюються за шкалою від 1 (найбільш вільні) до 100 (найменш вільні). Потім країни класифікуються як «вільні», «частково вільні» або «невільні». У 2009 році очолили список Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Данія та Швеція, внизу списку опинилися Північна Корея, Туркменістан, М'янма (Бірма), Лівія, Еритрея.

Також за даними «Репортерів без кордонів» відомо, що більше третини населення світу проживає саме в тих країнах, де свобода преси повністю відсутня. Зазвичай там відсутня система демократії або вона має серйозні недоліки. Свобода преси є надзвичайно гострою проблемою, бо в сучасному житті жорстке контролювання доступу до інформації має вирішальне значення для існування більшості недемократичних країн та безпеки їх апарату. Саме тому в найбільш недемократичних суспільствах працюють спеціальні державні організації задля пропаганди існуючої політичної влади і придушення будь-яких істотних спроб критик влади чи устрою країни. В таких умовах журналісти часто є об'єктами серйозного залякування з боку держави. Щодо цього «Репортери без кордонів» також повідомляють, що у 2003 році 42 журналісти загинули через свою професію, принаймні 130 журналістів опинилися у в'язниці. У 2005 році 63 журналісти і 5 медіа-асистентів були вбиті.

При аналізі рівня свободи преси дослідники виділяють таку чинники:

1. Економічна самостійність ЗМІ.

Існує три основні форми: 1) державна (ЗМІ належать державі, фінансуються і контролюються нею); 2) приватна (ЗМІ перебувають у приватному володінні і фінансуються винятково за рахунок доходів від реклами і приватних пожертв); 3) громадська (ЗМІ фінансуються головним чином за рахунок спеціального податку, що сплачується громадянами).

2. Правова складова. Конституційно-правове регулювання діяльності ЗМІ в Україні є одним із найпрогресивніших у Східній Європі, незважаючи на те, що правові гарантії діяльності ЗМІ не завжди реалізуються на практиці. Права та обов'язки регулюються низкою законодавчих актів, постанов Верховної Ради України та уряду нашої держави, указів Президента України (Закони України «Про друковані засоби масової інформації в Україні», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів»). Ними затверджені права громадян на отримання об'єктивної, точної і повної інформації, доступ до неї, вільне поширення поглядів, право на заснування та використання ЗМІ.

3. Правовий захист свободи журналістської діяльності. Свобода слова та свобода преси стає реальною там, де реалізується правовий захист свободи журналістської діяльності. Проте Україна після подій Євромайдану та початку воєнних дій на Сході стала однією із найнебезпечніших країн для журналістів та здійснення журналістської діяльності, оскільки починаючи з 2014 р., в Україні фіксуються випадки порушення свободи слова, перешкоджання роботі міжнародних та українських журналістів. Така ситуація в Україні лишається незмінною і сьогодні.

4. Політичний аспект. Показником свободи слова та свободи преси є наявність або відсутність цензури щодо самих ЗМІ та до матеріалів, що розповсюджуються. Прикладом прояву даного аспекту може бути обмеження доступу до численних російських медіа та інтернет-ресурсів і заборони в'їзду до України багатьох російських журналістів, що пов'язане із агресивним пропагандистським контентом Росії та дезінформацією, що поширюється російськими ЗМІ. Так, рішенням РНБО України від 28 квітня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» було заборонено інтернет-провайдерам надання послуг з доступу до інтернет-ресурсів сервісів mail.ru та соціально орієнтованих ресурсів ВКонтакте та Однокласники. Дане рішення можна розцінювати як спробу контролю ЗМІ. Також варто зауважити, що останнім часом українська преса основні зусилля концентрує на висвітленні подій у «гарячих» місцях, сенсаційності, що створює сприятливі умови для викривленого висвітлення подій. Деякі українські мас-медіа через різні причини (складний характер суспільного розвитку, некомпетентність журналістів, їх необ'єктивність, особисті симпатії і антипатії, прагнення прислужитись можновладцям) нерідко виступають у ролі провокаційного медіатора та є антитолерантними.

Отже, для забезпечення основ демократії, зокрема відкритого обговорення в суспільстві різноманітних питань, прийняття рішень, формування позицій, постійний обмін ідеями, думками та інформацією є надзвичайно важливим. Газети, журнали, радіо, телебачення, інтернет-ресурси виконують функції «трибуни» для обговорення проблемних питань та є джерелами інформації, на основі якої можуть прийматись політичні рішення. У свою чергу, у відкритому суспільстві журналісти мають забезпечувати аудиторію критичною, цінною, об'єктивною інформацією, яка допомагатиме людям сформувати власну думку та погляди. Саме вільні, незалежні ЗМІ є індикатором демократизації суспільства.

Ішук В.С., студ., III курс, гр. 3-АП, ФППУ
Науковий керівник – д.і.н., проф. Мельничук О.А.
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ЮЗЕФ ПІЛСУДСЬКИЙ: ШЛЯХ ДО ВЛАДИ

Від розвитку політичної свідомості, правильного чи ілюзорного відображення в людській свідомості політичного буття залежить і рівень його політичних поглядів. Глибина розвитку компонентів політичної свідомості соціального визначає рівень політичної освіченості та зрілості політичної свідомості в цілому. Існують два взаємопов'язаних елементи політичних поглядів – мотиваційний і пізнавальний. До мотиваційного належать політичні потреби та інтереси, політичні цілі та цінності. Пізнавальний охоплює політичні знання.

На сучасному етапі становлення Української державності в українській політиці не вистачає сильного та незалежного політичного діяча, який дотримувався б своєї політичної програми розвитку держави. На нашу думку, саме цим політиком був Юзеф Пілсудський, який зумів об'єднати польську націю та відродити Другу Річ Посполиту, що стала однією з найсильніших держав в Європі.

У своїй статті ми поставили за мету дослідити формування політичних поглядів Юзефа Пілсудського через аналіз його політичної програми та політичної поведінки в певних ситуаціях.

Щодо історіографії проблеми, то неперевіреним знавцем постаті маршала є професор Вацлав Єнджеєвич, який досліджував біографію видатного польського політика в Нью-Йорку, де знаходиться Інститут Юзефа Пілсудського. Багато науковців досліджували архів, що зберігається в Інституті. Серед них можемо відзначити Януша Цісека, Еж Пруса, а також Станіслава Йордановського.

Із сторінок біографії ми дізнаємося, що Юзеф Клеменс народився 5 грудня 1867 р. у родовому маєтку Зулові, Свенцяньського повіту в Литві. Його батько під час Січневого повстання був комісаром Національного уряду в Росенському повіті. Мати Марія, родом з Біллевичів, росла під опікою свого діда Кацпера.

Саме мати відіграла вирішальну роль у формуванні політичних поглядів майбутнього начальника польської держави. Як згадував сам маршал, саме завдяки своїй матері він став патріотом Польщі. Його мати в дитинстві багато читала для дітей книжок з польської історії, про славетність Речі Посполитої, про діяльність польських діячів культури.

Родина Пілсудського походить від давнього роду литовської шляхти XV ст. Сам Юзеф Пілсудський любив нагадувати про свій шляхетський рід. У своїй праці «Як я став соціалістом» він розповідав про те, що люди часто запитують у нього, як він міг стати соціалістом, якщо походить від шляхти. На це Юзеф Пілсудський відповідає так: «Я в дитинстві у більшості прожив у селі, тому знаю про селянську працю на власному досвіді».

У Вільні, у вересні 1877 р. десятилітній Юзеф став учнем I-ї гімназії. Про своє перебування у гімназії Пілсудський буде згадувати так: «Педагоги були засобами царської політики, перебування у гімназії було для мене своєрідною каторгою, навіть на перерві за польську мову викликали до директора гімназії». Відповідаючи на питання, чому в гімназії була русифікація, вчителі відповідали так: «Ви їсте руський хліб, отримали права руського громадянина і не хочете говорити російською». Але молодий Пілсудський не падав духом і наголошував, що його мрія – організувати повстання, перемогти і об'єднати Польщу. Юний Пілсудський мав твердий характер і не підкорювався царській пропаганді, тому що він вже мав сформовані політичні погляди.

Вже 1882 р. Юзеф вступив у гурток «Сув'язь», який організували учні Віленської гімназії. Члени гуртка щоразу організовували вечори, де обговорювали подальшу долю Польщі, читали твори Міцкевича та Словацького. У своїй праці «Як я став соціалістом» він описав про свій вступ до гуртка так: «На той час це було модним вступати в різні гуртки та обговорювати політичні ідеології. Із соціалізмом нас познайомили старші колеги, студенти петербурзьких університетів. Тоді не було тогочасних епідемій, які оточували тогочасну молодь».

Після закінчення гімназії в 1885 році вісімнадцятирічний Пілсудський, з прекрасною генеалогією і значно менше привабливими перспективами, встав перед вибором шляхів у дорослому житті. І саме цей шлях він знайшов в Україні. Восени 1885 року він вступив до провінційного університету в Харкові. Під час навчання він вступив до студентської конспірації. За участь у демонстрації провів навіть декілька днів під арештом. Навчання в Харкові для Пілсудського не було комфортним, через те що не було осередку поляків і його оточували переважно російські студенти. Після закінчення першого року він повернувся у Вільню, маючи намір після канікул відновити навчання в університеті в Дерпті.

Вже у Вільні Пілсудський активно читає політичну літературу, особливу увагу приділяє працям про соціалізм. Як згадував сам маршал: «Я намагався пізнати і поглибити ідеї соціалізму. Почав читати «Капітал» Маркса. Але коли зустрівся з доказом, що стіл дорівнює скрині або ж може дорівнювати

сюртуку, якщо мова йде про кількість та вартість праці, які укладають обидва ці предмети, я закрив книгу, бо таке тлумачення здавалося мені дурницею. Матеріалістична філософія, владарювання якої швидко закінчилося і на ґрунті якої виникла теорія Маркса, ніколи не змогли переконати мене».

20 квітня 1887 року було оголошено вирок суду Пілсудському – до 5 років заслання у Сибір, згідно із справою на замах на Олександра III. Вже на початку жовтня Юзеф Пілсудський дістався до Іркутська. Через бунт, який тривав з 1-2 листопада 1887 року, молодого заслання було відправлено в Кіренськ. У Кіренську Пілсудський перебував до липня 1890 року. Тут він уже виростав в оточенні поляків. Проживав він у домі Станіслава Лянде, одного з піонерів польського соціалістичного руху, засудженого після бунту у Варшавській Цитаделі. І це був один з факторів, який вплинув на політичний світогляд молодого політика. Сам Пілсудський про ці всі події в Сибіру у своїй праці «Як я став соціалістом» писав так: «В Сибіру розвивав перші кроки соціалізму в Польщі, досліджував той соціалізм, який не зустрічався у Вільні. Сибірський побут гартував мій характер і тіло».

Пілсудський повернувся із заслання з рішучими намірами діяльності в соціалістичному русі. Він припускав, що «Пролетаріат» все ще функціонує в краї, але збирається «реформувати його в напрямку ПСПівського». Тобто Пілсудський вже сформував свої політичні ідеї, які необхідні для послідовного шляху становлення соціалізму.

В листопаді 1892 р. в Парижі було створено Закордонний союз польських соціалістів, що ставив за мету створити в Польщі єдину соціалістичну партію. Вже в січні 1893 р. до Варшави прибуває Станіслав Мендельсон, де з ним зустрічається Юзеф Пілсудський. Після зустрічі з Мендельсоном Пілсудський стає кореспондентом соціалістичної газети «Досвід», яка обмірковувала місцеві справи у Вільні. На нашу думку, це був великий крок Пілсудського до великої політики. Його ім'я вже було відоме не тільки в Польщі та Литві, а навіть за кордоном говорили про молодого соціаліста.

Пілсудський в лютому 1893 року від імені віленської групи гостро критикував тональність органу ЗСПС. «Я не заперечую – треба і можна розуміти принципову відмінність між соціалістами і соціалістичною партією, з одного боку, і суто патріотичним управлінням, що беруть соціалізм тільки тому, що лозунг може бути популярним, – треба це робити серйозно». Це свідчить про те, що Пілсудський був прямолінійний політик, він не боявся говорити правду. Завдяки цим рисам він здобув авторитет серед польських політиків.

У серпневому номері «Досвід» Пілсудський опублікував статтю «Ставлення до російських революціонерів». На адресу «товаришів-росіян» він висуває вимогу, щоби вони зважилися на активну підтримку політичної програми ПСП, тобто визнали на практиці право Польщі на незалежність. У лютому 1894 року Пілсудський офіційно стає членом новоствореного найвищого органу партій ПСП – Центрального робітничого комітету (ЦРК). Відтоді Пілсудський виступає у подвійній ролі – як організатор партійних структур і редактор новоствореної газети «Робітник».

Наприкінці травня 1896 року ЦРК офіційно уповноважив Пілсудського представляти партію на лондонському конгресі. Він розпочав активно клопотатися про здобуття підтримки резолюції про незалежність Польщі. Особливо сподівався на підтримку Лібкнехта й Сореля. Наприкінці червня Юзеф Пілсудський зустрівся з Лібкнехтом. Від лідера німецьких соціал-демократів він почув такі фрази, що «...він підтримує незалежність Польщі і буде захищати резолюцію на конгресі».

В листопаді 1901 року він знову виїждить до Лондона, де розробляє план реорганізації партії. У середині квітня 1902 року він повертається до Кракова. А 21 квітня того ж року оголошує про реформування партії. В результаті реформування мало призвести до розширення партійної організації, а також поширити ідеї на менші робітничі спільноти. Пілсудський намагався залучити нове, молодше покоління активістів. Також Пілсудський підкреслив потребу толерантності до різних поглядів, зазначив необхідність утворення «партійного мозку» у Галичині. Зрештою рекомендував проводити добре продуману «зовнішню політику» щодо русинів, росіян, кавказців, литовців і німців.

Отже, в основі політичних поглядів Юзефа Пілсудського, від навчання в гімназії і аж до очільника польської держави, було прагнення відновити могутність Речі Посполитої. Його політичні погляди формувалися під час визначних подій у його житті. Основні політичні ідеї Пілсудського пробуджували поляків до об'єднання в єдину націю. Весь життєвий шлях Пілсудського – це боротьба за незалежність Польщі. Саме такого політика, як Юзеф Пілсудський, не вистачає в Україні в XXI ст.

Ковтонюк В.Б., студ., III курс, гр. ПМ-138, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

МАГІЯ ЧИСЕЛ ДАНТЕ

Данте Аліг'єрі (1265–1321) – це італійський поет епохи Відродження, мислитель і митець, «батько італійської літератури», який прагнув справедливості. Першим став писати твори не латиною, а народною мовою, тобто італійською. Його найвідоміший твір «Божественна комедія» (італ. *la Divina Commedia*) – поема, що має декілька шарів: і як особиста драма поета, і як алегоричний опис історії Флоренції, і як опис світу.

У трьох частинах («Пекло», «Чистилище», «Рай») Данте описує власну мандрівку до Бога. Супутником Данте виступає римський поет Вергілій, потім Данте супроводжує прекрасна Беатріче, що уособлює милість Божу. Твір, який є цілою енциклопедією знань середньовіччя, стоїть на вершині італійської поезії. Подорож поета трьома світами, що описана в «Комедії», є символічним шляхом людства в його прагненні до істини.

Композиція поеми є складною і водночас довершеною; в ній Данте глибоко використав символіку чисел. Не секрет, що уявлення про магічне значення чисел існувало з давніх часів. Геніальність Данте полягає в тому, що він зумів поєднати пристрасність почуттів із суворою логікою геометра. Поет був обізнаний із вченням Піфагора про числа, що і передав у творі, надавши особливого значення у своїй творчості числам 3, 7, 9 і 10, які не суперечили, а навпаки, доповнювали одне одного, вони і були закладені в основу стрункої композиції «Комедії».

У творі велику роль відіграє число 7. В першу чергу, це число використовується в семи кругах Чистилища. В більшості випадків сімка символізує божественну силу, сім днів, сім фаз місяця і відомі в давнину сім планет. Сім – це число чеснот і смертних гріхів. За допомогою сімки можна очиститись, тому не випадково введено саме сім кругів Чистилища.

Не менш важливу роль поет віддав і числу 9. Недарма Пекло і Рай складаються з дев'яти кругів, бо дев'ятка – це знак незламності. Спускаючись у Пекло, поет відвідує дев'ять кругів, у яких страждають у вічних муках грішники, не здатні до каяття. У Чистилищі, де відбувається очищення від земних гріхів душі тих, хто покався, поет проходить два перед-чистилища і піднімається на вершину гори до небес сімома сходами ($2+7=9$). У Раю, місці вічного блаженства, Поет, злітаючи в небо, побував у дев'яти сферах. На початку поеми автор-герой звертається до дев'яти муз, щоб ті допомогли йому викласти його твір. В стародавній Греції вірили що існує дев'ять муз, які допомагають митцям творити, і вони вважались доньками Зевса. Згідно з вченням Піфагора, дев'ятка – це межа чисел, що поєднує усі інші числа. Поет вірив, що внаслідок подібного кодування йому вдасться вплинути на читача і перебороти хаос, що виник в душах людей через людські гріхи.

Щодо десятки (10), то це символіка космосу. Поема поділена на 3 частини, в кожній із яких по 33 пісні, разом із вступом кількість пісень в поемі сягає, таким чином, ста. Квадрат десяти символізує тут абсолютну довершеність, і в числі «десять» Данте бачив досконалість.

Та все ж найбільшу роль у творі поет віддав символіці числа 3. В дитинстві нам розповідали казки про трьох братів, у творах перед героями відкривалося три шляхи... Лець не в кожній язичницькій міфології є образ світового дерева, будова якого відтворювала структуру космосу. І знову ж таки перед нами проста цифра 3. Коріння дерева – потойбічний світ, стовбур – Земля, гілля – Небо. Потрійним є і вимір часу: минуле – сучасне – майбутнє, або: предки – сучасники – нащадки. В часи середньовіччя магічний зміст цієї дивної цифри розширюється, поєднуючись із святою Трійцею. Як символ всього, що має своє становлення, розвиток і завершення, трійка більш чим пасувала до задуму Данте.

«Божественна комедія» поділена на три частини – «Пекло», «Чистилище», «Рай». Кожна частина має тридцять три пісні, написані терцинами (потрійна рима). З трьох рядків складається кожна строфа. Прикладів використання символіки числа «три» у «Божественній комедії» чимало: у Поета три проводирі по потойбічних світах – Вергілій, Беатріче і середньовічний філософ-містик Бернар Клервоський. Він зустрічається в лісі з трьома звірами, три обличчя в Люцифера, троє сходів ведуть до брами Чистилища тощо.

Таким чином, Данте зумів не тільки написати твір, у якому дослідники знаходять прихований сенс і донині, а й примусив нас підсвідомо відчувати «магічне» навіть там, де про нього і не згадується у творі. Своєрідне поєднання майстерного слова і математики дозволило Данте створити шедевр, яким будуть захоплюватися ще не одне покоління читачів.

Колесник В.В., студ., IV курс, гр. КІ-2, ФІКТ
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ДМИТРА ДОНЦОВА

Особливе місце у формуванні та становленні української національної свідомості належить політичній доктрині Дмитра Донцова. Його вчення – «чинний націоналізм» – справило величезний вплив на ідеологію і діяльність Організації українських націоналістів (ОУН), особливо її радикального крила, яке в 1940 р. очолив Степан Бандера, на книгах і статтях Донцова виховувалися багато з тих, хто в роки Другої світової війни створював Українську повстанську армію, а пізніше до середини 1950-х рр. зі зброєю в руках боровся проти радянської влади в західних областях України.

Як і у кожного інтегрального націоналіста, ключова теза доктрини Донцова – перевага інтересів та ідеалів власної нації над усіма іншими етичними міркуваннями. Ця теза є аксіоматичною. Сприятливим ґрунтом для появи і розвитку інтегрального націоналізму є наслідки важкої політичної або воєнної поразки, що завдають удару по національній гідності; криза національної самосвідомості; справжньої або уявної небезпеки для існування нації. Всі ці передумови існували в Україні після поразки у війні за незалежність 1917–1920 рр., але тільки на українських землях, що ввійшли до складу Польщі, в умовах нехай навіть мінімальної, політичної волі український інтегральний націоналізм отримав свій шанс. Невипадково саме Львів став ареною бурхливої публіцистичної діяльності Д. Донцова. Серед головних джерел його ідеології варто згадати філософські ідеї Артура Шопенгауера, Фрідріха Ніцше, Освальда Шпенглера і Анрі Бергсона; французький інтегральний націоналізм Моріса Барреса і Шарля Морраса; вчення про соціальні міфи Жоржа Сореля; «психологію мас» Гюстава Лебона; теорії еліт Гаєтано Москі, Вільфредо Парето і В'ячеслава Липинського. В 1920–1930-х роках Донцов зазнав помітного впливу італійського фашизму, а потім німецького націонал-соціалізму.

Д. Донцов закликав до орієнтації на загальноєвропейські (західноєвропейські) цінності расової гігієни, виступав за боротьбу і опір імперському націоналізму Росії і шовінізму Польщі, проти засилля чужих ідей та ідеалів. Обґрунтовуючи свої погляди, ідеолог висуває теорії про існування двох світів («латино-німецький» і «московсько-азіатський»), які постійно ворогують між собою. Кордон цих «світів» проходить по східній частині етнічних кордонів України і Білорусі. Цим Донцов обґрунтовував необхідність орієнтації української зовнішньої політики на Європу. Ідеалізуючи європейську культуру, цінності й традиції, Донцов цитує Поля Валері: «Скрізь, де домінує європейський дух, спостерігається максимум потреб, максимум праці, максимум капіталу, максимум віддачі, максимум амбіцій, максимум могутності, максимум змін у зовнішній природі, максимум відносин і змін. Цікаво, що для європейця не має значення ні раса, ні мова, ні звичаї, а важливі прагнення та широта волі». У своїх висновках Донцов спирався на популярний на початку ХХ ст. соціал-дарвінізм. Нація – одна з найпрекрасніших еманцій волі до боротьби і боротьби за волю. Воля до життя (до боротьби) є первинною по відношенню до нації, вона об'єктивується як у окремих осіб, так і в колективних одиницях – націях. У свою чергу, воля нації до життя має різні рівні об'єктивації, нижчим з яких є любов до рідної країни, а вищим – незалежна держава. «Що є нація, якщо не скупчення мільйонів воль довкола образу спільного ідеалу? Ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона отримала в спадок від батьків і яку, можливо, розширену, залишить своїм дітям», – зазначає Донцов.

Нація знаходиться в перманентному стані конкуренції і війни за виживання. Війна – неминуча річ, а війни між націями вічні. Українська нація, якщо вона має намір увійти в уже існуючий світовий порядок нарівні зі сформованими (як французи чи англійці), повинна мати ієрархію. На чолі її має перебувати лідер або вождь, далі «ініціативна меншість» (еліта або орден), під нею – народ (маса або чернь). У пізнього Донцова український народ називається «обраним». У книзі «Дух нашої давнини» доктор Донцов виявив нордичну расу як потенційно вищий тип, який є історичною основою українського народу. Нація як політична спільність створюється навколо певного етнічного ядра, але ним не обмежується. Рушійна сила формування і діяльності нації – не етнічне почуття, не мова чи інші об'єктивні характеристики, а стихійна воля до життя, влади і експансії, носієм якої є не народ в цілому, а ініціативна меншість, каста «кращих людей», яка, власне, і є нацією у вузькому сенсі.

Основний політичний заповіт Донцова – «Der Geist Russlands» («Дух Росії») – книга, випущена в Мюнхені в 1961 р. У ній політолог зазначає, що ідеологія московського комунізму й ідеологія царату – тільки дві різні форми того самого явища, власне, того ж феномена загального характеру, який є нічим іншим, як московським месіанством, яке веде війну проти Заходу. В той же час Донцов наполегливо попереджав Захід про ту небезпеку, що насувається на нього з Росії.

Коновалюк С.Ю., студ., I курс, гр. ЕО-39, ГЕФ
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОБРАЗ ПОЛКОВНИКА ШРАМА В РОМАНІ П. КУЛІША «ЧОРНА РАДА»

В історію української літератури Пантелеймон Куліш увійшов як автор першого українського історичного роману «Чорна рада». За словами автора, в цьому творі він виконав «завдання, яке до цих пір не посмів поставити перед собою жоден українець, а саме: написати рідною мовою історичний роман». На задум «Чорної ради» письменника напштовхнули козацькі літописці: Самовидець і Граб'янка. Вони підказали Кулішеві центральну постать – старого Шрама. Характерно, що ні польські аматори старовини, ні шляхтич Єрлич, один із українців, що протидіяв Хмельницькому, не відхилили Куліша від його трактування. Прототип Шрама, паволоцький полковник Іван Попович, для Єрлича є політичний авантюрист і зрадник. За пересилання листів з московським воєводою в Києві його мають покарати на смерть. Але він стає попом і просить митрополита та Юрія Хмельницького заступитись за нього. Поповича милують, але через півроку він знову веде переговори з Москвою, але цього разу таки гине. В очах лівобережного історика Попович – патріот, ворог ляхів, що шукав шляхи об'єднання обох берегів Дніпра. Такий він у Самовидця й Граб'янки. Мотив повстання Поповича у Граб'янки: «ляхи господствовать на Украині начаша»; прийняття ієрейства невимушене, добровільне. Зноситься він з переяславським полковником Сомком, кандидатом на булаву, і гине від правобережного гетьмана П. Тетері після смерті Я. Сомка. Граб'янка закінчує: «Коли б такі люди, як Сомко і Попович, оджили, Україна краще держалась би при купі і була би щасливішою».

У романі Шрам прихильник об'єднання України. На Правобережжі він веде боротьбу проти шляхетсько-польського ставленика, гетьмана Тетері, а на лівобережжі підтримує Сомка на чорній раді, бо вбачав у ньому державотворця. Таке його зображення не суперечить історичній правді. Із його образом поєднується жанрова своєрідність «Чорної ради» як роману-подорожі. Паволоцький полковник, у минулому сподвижник Хмельницького та Остряниці, загартований і пошрамований у боротьбі за Вітчизну, виїжджає із сином з Правобережної України на Лівобережну, щоб узяти участь у виборах гетьмана. В мирні часи Шрам «правив службу Богу». Під час Національно-визвольної війни був полковником і боровся за незалежність України. Перед читачем герой постає як монументальне уособлення патріотичних сил українського суспільства XVII ст. Отже, зруйнованою війнами Україною подорожує збагачена життєвим досвідом літня людина, поборник ідеї державної лінії Сомка. Його прізвище набуває символічного виміру, означає шрами на тілі України від міжусобної боротьби за булаву. Як патріот, він у критичний для України час усвідомлює своє покликання і досвід, спрямований на об'єднання Батьківщини. Іван Шрам освічений, навчався в Київській братській школі, загартований у боях. Наділений державницьким розумом. Він із плеяди тих сподвижників Хмельницького, які втілюють велику енергію молодого держави до самоутвердження. Це мужня і цілеспрямована натура, справжній лицар, мета життя якого: «Якби Вкраїну на добру дорогу вивести».

Образ Івана Шрама твориться романтичними засобами. Він нагадує героя Вальтера Скотта Айвенго. Це і козак, і священник, і подорожній богомолець. Шпори під його рясом і хрест дивно поєднуються у вбранні героя. В річищі романтичної поезії письменник підкреслює в образі старого Шрама два начала – козацьке, військове і духовне, релігійне, що відтіняє давнє гасло з часів війн в Україні та Європі – «хрестом та мечем». Незважаючи на свої літа і рани, герой їде «Україну рятувати», прагне утвердити міцну гетьманську владу, встановити мир і спокій.

Подорожуючи, він зустрічається з людьми різних соціальних прошарків. Його обурило поведінка козацької верхівки, яка не дбає про Україну і навіть зраджує її інтереси: «Усяке, мов звірюка, тільки про свою тільки шкуру да про свій барліг дбає»; «Барабашів тепер повна країна». Рішучість характеру і невдоволеність станом у країні передається афористично: «Свари та чвари, і вже гетьманською булавою почали гратись, немов ціпом». Полковник не поважає і тих старшин, які за «лакомство нещасне» злигалися з поневолювачами народу, або породичалися, запроваджуючи панські звичаї.

Благородність Івана Шрама виявляється в його діях після чорної ради, коли він разом із Кирилом Туром намагається врятувати життя Я. Сомка. Шляхетним він постає і в Павлочі. За те, що він їздив на чорну раду і підтримує там Сомка, гетьман П. Тетеря вирішив його покарати. Він оточив Павлоч і хотів зруйнувати місто. Та Шрам з'явився на суд, аби врятувати земляків, загинувши героїчною смертю від рук П. Тетері. Драматична доля героя є наслідком чорної ради та Руїни, яка охопила Україну.

В образі І. Шрама письменник П. Куліш опоетизував старшинський аристократизм, який виявлявся у чесності, порядності, патріотизмі і державотворчих діях. Цю місію продовжить син Петро Шраменко, який «пішов по батькові, як орля по орлові». Успадкувавши від батька мужність, боєздатність, високу мораль, розум, він уособлює молоді сили України, тяглу лінію державних ідей народу.

Костецька А.П., магістрантка, V курс, гр. 11М1, історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Міщук Г.А.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РАДЯНСЬКА РЕОРГАНІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1944–1953 РР.)

У ході проведення повторної радянізації в західних областях УРСР радянське керівництво особливу увагу надавало трансформації соціально-економічних відносин. Після звільнення Західної України від нацистської окупації партійні функціонери намагалися якнайшвидше реалізувати у цьому регіоні програми колективізації та індустріалізації.

Індустріалізація регіону розпочалася вже у 1945 році, вона передбачала не тільки структурну перебудову промисловості, а й створення нових галузей. У процесі проведення індустріалізації значна увага надавалася формуванню нового промислового робітничого класу.

Особливе місце у проведенні індустріалізації в Західній Україні радянська влада надавала Львівській області та місту Львову. Особливо цікавили союзне керівництво економічні можливості краю та вигідне стратегічне розташування. Уже 13 грудня 1944 року було прийнято рішення про початок індустріалізації на Львівщині, а 10 січня 1945 року вийшла офіційна постанова ЦК КП(б)У та РНК УРСР «Про заходи по розвитку республіканської і місцевої промисловості міста Львова». Однак, партійних функціонерів найбільше цікавила можливість включення західноукраїнської економіки до загальносоюзного комплексу.

У кінці 1940 – на початку 1950-х у Львові були споруджені нові заводи, зокрема «Теплоконтроль», «Львівприлад». Сільськогосподарське виробництво було представлено заводом «Львівсільмаш», який спеціалізувався на виробництві машин і апаратів для боротьби зі шкідниками у сільському господарстві. Його будівництво було розпочато у 1945 році, а в наступному році були випущені вже перші оприскувачі. Будівництво нових підприємств велося і в інших областях краю. На кінець 1946 року на Волині було відновлено 192 промислові об'єкти.

Загалом під час четвертої п'ятирічки (1946–1950 роки) промислове виробництво в західних областях УРСР зростало швидкими темпами – понад 30 % на рік. В 1946 році випуск продукції в краї збільшився на 49 %, а в 1947 – на 39 %.

Однак надмірна індустріалізація призвела до того, що у роки четвертої п'ятирічки розвиток групи «Б» значно відставав від важкої індустрії. Станом на 1950 рік обсяг валової продукції легкої промисловості становив 79 %, а харчової сягнув лише 80 %. Такий стан справ лише ще раз засвідчив, що в країні проходив процес надмірної індустріалізації, який зумовив відставання у соціальній сфері та низький рівень життя більшої частини населення.

В ході проведення форсованої індустріалізації виникли серйозні недоліки та проблеми. Прості обладнання, антисанітарія, аварії на виробництві ставали звичним явищем. Проводилися необґрунтовані звільнення з роботи місцевих спеціалістів, вони проводилися під гаслом боротьби із «засміченістю» підприємств ворожими елементами. Часто працівників звинувачували у зв'язках із національним підпіллям.

Таким чином, у перші післявоєнні роки промисловість західних областей УРСР була переведена на державні рейки та перебувала у віданні партійно-державного апарату.

Невід'ємною частиною економічних відносин на західноукраїнських землях було прагнення союзного керівництва підпорядкувати село радянському тоталітарному режиму, усунування сільського господарства регіону.

У другій половині 40-х – на початку 50-х років радянський режим здійснив у Західній Україні насильницьку колективізацію, яка супроводжувалася жорстокістю і депортаціями місцевого населення у найвіддаленіші регіони УРСР. Сотні тисяч безневинних селян були відчужені від приватної власності.

Більшість дослідників виділяють три основні етапи проведення колективізації в західних областях УРСР. Перший етап припадає на роки становлення радянської влади в Західній Україні (1940 – перша половина 1941 рр.), а також її відновлення (1944–1946 рр.). У цей період були закладені політичні передумови колективізації, стали виникати перші колгоспи на селі. Другий період – перехід до суцільної колективізації, масове відчуження селянина від власності, розгортання боротьби проти національно-визвольного руху (1947–1948 рр.). Третій етап – завершення суцільної колективізації, утвердження колгоспного ладу в західних областях, знищення соціально-економічної бази національно-визвольного руху (1949–1952 рр.).

Перші колгоспи в Західній Україні були створені ще в 1940–1941 роках, а після війни почали відновлюватися. Станом на 1944 рік їх було 38: у Тернопільській області – 35, Львівській – 1, Рівненській – 1, Чернівецькій – 1. На кінець 1946 року в краї вже було 254 колгоспи.

У перші післявоєнні роки основне своє завдання радянська влада вбачала у боротьбі із загонами ОУН-УПА, тому питанню матеріально-технічного забезпечення колгоспів відводилася другорядна роль. Багато колективних господарств не мали належних приміщень для зберігання сільськогосподарського інвентарю та урожаю, тому приміщеннями для колгоспів часто ставали хліви селян-утікачів.

Більша частина селян не підтримували ідеї колгоспного ладу. Це було зумовлено низкою причин. По-перше, ще свіжими були спогади про колективізацію в Західній Україні у довоєнний період, коли відбувалися масові депортації селян у віддалені райони СРСР. По-друге, у 1946–1947 роках Східну Україну охопив голод, у Галичині його не було, тому сюди масово почали переселятися селяни із Наддніпрянщини. Кращих агітаторів проти ідеї колгоспного ладу не потрібно було шукати. По-третє, загони ОУН-УПА чинили відчайдушний опір створенню колгоспів у західноукраїнському краї.

Найбільш поширеною формою боротьби селян із колективізацією була їх участь у формуванні УПА. Вони почали масово вступати в УПА, формуючи його соціальну базу. Аграрна програма ОУН-УПА відповідала інтересам західноукраїнського селянства. Вони виступали за ліквідацію приватної власності, передачу селянам землі. Селян-одноосібник мав стати основним постачальником сільськогосподарської продукції.

Курс на суцільну колективізацію був визначений четвертим п'ятирічним планом, який був схвалений ВР СРСР 18 травня 1946 року. 20 червня 1947 року вийшла ще одна постанова ЦК КП(б)У, яка зобов'язала західноукраїнські області наздогнати у своєму розвитку східні регіони, тобто розпочати суцільну колективізацію. Селян почали зганяти до колгоспів грубими, насильницькими способами з використанням шантажу та залякування.

На початок 50-х років фактично була завершена суцільна колективізація сільського господарства. Новоутворені до середини 1950 року близько 7.2 тисяч колективних господарств не змогли довести ефективність колгоспного ладу. Усупільнення основних засобів виробництва не сприяло підвищенню продуктивності праці селян, вело до знищення їх особистого стимулу.

Отже, встановлення і функціонування радянського режиму на західноукраїнських землях докорінно змінило всі сфери життя регіону, а особливо трагічно відбилось на його соціально-економічному розвитку. Промисловість західних областей УРСР була переведена на державні рейки і передана у відання партійно-державного апарату. Для створення економічної бази тоталітарному режиму, а також придушення національно-визвольного руху в Західній Україні компартія намагалася за допомогою карально-репресивних органів утвердити колгоспний лад. На темпи колективізації великий вплив чинила збройна боротьба ОУН-УПА. Від її результатів залежала доля колективізації, яка була інструментом придушення національно-визвольного руху.

МУЗЕЙ НЕВИННОСТІ У СТАМБУЛІ – ДІТИЩЕ ОРХАНА ПАМУКА

Лауреат Нобелівської премії з літератури 2006 року турецький письменник Орхан Памук вирішив відкрити у Стамбулі музей за своїм однойменним твором. ТанDEM музею і роману став настільки вдалим, що 17 травня 2014 року Музей невинності було визнано переможцем тогорічної премії Європейського музейного форуму при Раді Європи Європейський музей року.

Орхан Памук народився 7 червня 1952 року в Стамбулі (Туреччина). Його родина ніколи не знала бідності: батько працював першим виконавчим директором турецького відділення IBM. Можливо, саме тому не слід дивуватися, що погляди Памука є ліберальними і прозахідними, а його творчість негативно сприймається багатьма консервативними турками. В одному з інтерв'ю Орхан зазначив: «Моя сім'я завжди була орієнтована на Захід. Це була типова республіканська сім'я з типовими світськими цінностями: лібералізм, секуляризм, інтерес до чужих культур. Тому і мене виховували із «західним» ухилом. І як «прозахідний» турок, я всіляко вітаю турецьку «світськість»».

По закінченні американського Robert College в радному місті Орхан вступив до технічного університету Стамбула, де вивчав архітектуру. Однак мрія батьків побачити свого сина на будівництві не справдилася: через три роки Памук-молодший залишає навчання, щоб стати професійним письменником. Він обирає Стамбульський університет. У 1977 році закінчує факультет журналістики.

Цікаво, що в 1985–1988 роках Орхан Памук проживав у США і працював у Колумбійському університеті (Нью-Йорк). Він повернеться до Штатів знову у 2006 році, і буде, як і раніше, працювати на посаді позаштатного професора того самого університету. Адже в рідній Туреччині проти нього будуть висунуті кримінальні звинувачення за доволі відверті висловлювання щодо геноциду курдів і вірмен.

Певний час Орхан Памук разом із індійською письменницею Кіран Десаї проживав у Гоа (Індія). Сам автор зізнавався, що Десаї з'явилася в його житті тоді, коли він працював над своїм романом «Музей невинності». До речі, саме вона брала активну участь в роботі над англійським перекладом твору.

Памук – визнаний у всьому світі письменник. Його нагороджено премією Річарда Гука (2005), яка присуджується з 1978 року особам, які «самостійно думають і сміливо вступають у дію»; Премією миру Німецької книготоргівлі (2005), якою відзначені і його літературні досягнення, і громадська діяльність. 10 грудня 2006 року Орхан Памук отримав Нобелівську премію з літератури з формулюванням: автору, «який у пошуках меланхолійної душі рідного міста знайшов нові символи для зіткнення і переплетіння культур». Памук став другою наймолодшою людиною, яка отримала цю нагороду за всю історію. Того самого року журнал TIME включив турецького письменника до списку 100 найвпливовіших людей світу.

26 жовтня 2012 року Памука відзначено премією Sonning prize, найбільшою в галузі культури в Данії, яка вручається за внесок у європейську культуру. Через три дні турецький письменник став офіцером ордену Почесного легіону. Цю почесну нагороду він отримав з рук міністра культури Франції.

Орхан Памук – постмодерніст, його проза відрізняється свободою стилю. Твори письменника перекладено на 63 мови світу, п'ять його книг входять до переліку ста бестселерів США. Основні проблеми, підняті у творчості, – це співіснування Сходу і Заходу, конфлікт між ісламом і християнством у Туреччині, конфронтація між минулим і майбутнім; проблеми пошуку самоідентифікації народу і особистості. Найвідоміші романи: «Джевдет-бей та його сини» (1982), «Тихий дім» (1984), «Біла фортеця» (1985), «Чорна книга» (1990), «Нове життя» (1994), «Моє ім'я – Червоний» (1998), «Сніг» (2002), «Рудоволоса жінка» (2016). Майже у всіх його книгах основні події відбуваються в Стамбулі.

У 2008 році вийшов псевдолобовний роман Орхана Памука «Музей невинності» про захоплення заможного, вже зарученого на той момент стамбульця Кемаля Басмаджі своєю далекою родичкою, продавчиною Фюсун та його спробу побудувати музей, що вміщує об'єкти, пов'язані з його коханням. 28 квітня 2012 році у Стамбулі Памук відкрив справжній Музей невинності. У тому ж році видано каталог музею «Невинність об'єктів». За перший рік функціонування музею відвідало 40 тисяч осіб.

За дією книги музей, присвячений пам'яті героїні, відкриває в її будинку головний герой, що страждає від нерозділеного кохання після її загибелі. Насправді музей було задумано як етнографічну пам'ятку життя Стамбула 1970-х рр. Памук часто зазначав, що «Музей невинності» є спробою створити енциклопедію часу на кшталт «Анни Кареніної» Л. М. Толстого. Ідея створення музею з речами з повсякденного життя виникла в турецького письменника в 1990-ті роки. Тоді він хотів в один той самий день відкрити музей та видати роман, що був би музейним каталогом. У 1998 році з цією метою Памук придбав 120-річну будівлю у кварталі Чукурджума, в якому пізніше й було розміщено музей. Прозаїк купував на блошиних ринках, в букіністичних магазинах та в колекціонерів посуд, ключі, годинники та інші речі, які могли б використовувати персонажі його роману. Пізніше Памук написав книгу (опубліковано 2008 року), однак вона стала не каталогом, а романом. Музей було відкрито в 2012 році, і

Орхан, все ще бачачи потребу в каталозі музейної колекції, написав й опублікував «Невинність речей», а в 2015 році британський режисер Грант Джі у співпраці із Памуком зняв за мотивами роману документальний фільм «Невинність спогадів». Зауважимо, що, за замислом турецького автора, музей та книгу можна сприймати й незалежно одне від одного.

Музей невинності знаходиться в Чукурджумському мікрорайоні району Бейоглу Стамбула (ріг вулиць Чукурджума і Далгич). Відповідно до веб-сайту музею, тут експонуються речі, які персонажі книги використовували, одягали, бачили, про які мріяли. Це запрошення на весілля, газетні вирізки, олов'яні ложки, солонки; 4213 сигарет, які викурила Фюсун, її сережка, що впала, ліжко, на якому пізніше спав Кемаль. Всі ці речі педантично розкладені по коробках і кімнатах музею. Кожен стенд присвячено одному з 83 розділів роману. Експозиція налічує понад тисячу музейних предметів.

Незадовго до відкриття Музею невинності Орхан Памук видав маніфест музеїв, в якому виклав своє бачення музеїв майбутнього. Він вважає, що нові невеликі музеї повинні представляти людину, а не державу, на відміну від великих і дорогих музеїв минулого: «Я люблю музеї... У Стамбулі мого дитинства музеїв було мало. Майже всі вони були важливими пам'ятками історії. Або ж це були якісь пафосні державні експозиції на кшталт музеїв – таких багато в неєвропейських країнах. Через багато років у провулках європейських міст маленькі музеї допомогли мені відчувати, як можна розповісти історію кожного персонажа такого музею (в цьому вони були схожі на романи). Я ніколи не забуваю про те, що такі музеї, як Лувр, Метрополітен, Топкапи, Британський музей, Прадо, є скарбницею людства. Але я б не хотів, щоб великі і величні скарбниці стали зразком для музеїв майбутнього. Музеї, особливо ті, які з'являються в неєвропейських країнах, що швидко розвиваються, повинні досліджувати новий світ сучасної людини, її людську природу і розповідати про це. Адже великі музеї, яким держава надає підтримку, представляють саме державу, а не людину. А це не добра і зовсім не безневинна мета...

Великі національні музеї, такі, як, наприклад, Лувр і Ермітаж, що з'явилися в результаті того, що для людей відкрили імператорський або королівський палац, що стали обов'язковою для відвідування туристичною визначною пам'яткою і національним символом, показують, що історія нації... є важливішою від історії окремої людини. Однак саме на прикладі історії окремої людини легше показати духовну висоту людства.

Можна вбачати паралель в тому, як здійснюється перетворення палаців на великі музеї та перетворення народних епічних оповідей-дастанів у романи. Так, епічні сказання, які оповідають про героїчні подвиги правителів давнини, подібні до палаців, в яких ті жили. Однак великі музеї на романи не схожі.

Набридли музеї, які намагаються розповісти історію якогось співтовариства, організації, команди, громади, нації, держави, народу, фірми або якого-небудь предмета, об'єкта... І ми всі усвідомлюємо, що історії звичайних людей будуть набагато багатшими, важливішими і подарують нам більше радості, ніж історія всіх народів, разом узятих.

Питання не в тому, щоб зуміти розповісти, наскільки багата китайська, індійська, мексиканська, іранська або турецька історія і культура... Важко зуміти показати в музеї в тому ж масштабі, з тією ж силою і глибиною історію конкретних людей, що живуть в цих країнах зараз.

Я вважаю, що музеї необхідно оцінювати не за тим, добре чи погано вони представляють державу, націю, фірму, певний фрагмент історії, а по тому, чи демонструють вони особисті якості окремо взятих людей.

Музеї повинні стати меншими, індивідуальнішими і дешевшими. Тільки так можна розповісти людські історії. У великих музеях з великим входом нас збирають, щоб нагадати про держави і народи, але забувають про нашу індивідуальність...

Завдання музеїв сьогодення і майбутнього – розповідати не про державу, а про людину...

Засоби і джерела фінансування, призначені для великих, величних, символічних музеїв, слід віддавати маленьким музеям. Ці гроші повинні заохочувати і підтримувати звичайних людей у тому, щоб вони перетворювали свої маленькі будинки і маленькі історії життів на музеї.

Якщо предмети майстерно і обережно помістити в їхні рідні домівки, не відірвавши їх від свого середовища, від своїх вулиць, то свою історію вони розкажуть самі.

Величезні палаці, які панують над кварталами і містами, не показують наші душі, навпаки – вони їх стискають. Для людини ближчою є ідея скромного музею, який перетворить квартал, вулицю, будинки, магазини – словом, все навколо, – на фрагмент музею!

Майбутнє музеїв – у наших будинках...

Усі охочі відвідати Музей невинності можуть це зробити з 10:00 до 18:00 у вівторок, середу, п'ятницю, суботу і неділю, у четвер – з 10:00 до 21:00. Вартість квитка: 40 турецьких лір для дорослих і 30 – для студентів. Аудіогід (турецькою чи англійською) – 5 лір з людини. Цікаво, що на останніх сторінках книги «Музей невинності» Орхана Памука розміщено вхідний квиток до музею. Його можна проштампувати на касі як запрошення.

Куліш В.В., студ., IV курс, гр. КІ-2, ФІКТ
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ТА СПЕЦИФІКА ПРОЯВУ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Молода аудиторія характеризується стабільністю свідомості, яка проявляється в недостатній твердості життєвих установок і невизначеності соціальних орієнтацій, трансгресивності, тобто здатності долати табу, стереотипи, конструюючи нову соціальну реальність на мікро- і макрорівні; екстремальності, що виражається в максималізмі та крайнощах індивідуальної та групової поведінки. Завдяки своєму інноваційному потенціалу вона оновлює соціально-політичний досвід для передачі його майбутнім поколінням. Від того, наскільки свідомо молода людина включається в суспільно-політичну сферу, чи здатна вона впливати на політику, залежить можливість реалізації її політичних інтересів.

Серед форм соціальної активності молоді, спрямованих на реалізацію соціально значимих інтересів, важливе місце займає соціально-політична активність, під якою розуміється діяльність соціальних груп або індивідів, пов'язана з формулюванням і вираженням власних потреб та інтересів, з прагненням змінити існуючий політичний або соціально-економічний порядок, відповідні політичні інститути.

Формування політично грамотного і соціально компетентного молодого покоління стає однією з головних стратегічних завдань розвитку країни. Оскільки соціальні позиції основної маси молоді не набули стійкої форми, а процес формування власних моральних переконань (імперативів), які становлять стрижень свідомості, ще не завершений, спрямованість політичних настроїв часто набуває спонтанного характеру та залежить від впливу зовнішніх факторів. У кризовий період нестійкість як характеристика соціального статусу молоді посилюється на тлі економічного розширення у складі групи, сприяючи зростанню напруженості і політичної конфронтації.

Соціально-політична активність формується під впливом спеціально створених або природно сформованих організацій, установ і осіб, функціонування яких спрямоване на соціально-політичну соціалізацію особистості, перш за все шляхом освіти та виховання. Якщо на стадії первинної соціалізації інститути закладають і формують політичні цінності, традиції та установки людини, наприклад, такі, як любов до Батьківщини, то на стадії вторинної соціалізації діяльність інститутів, зокрема вищих освітніх установ, зосереджена на поширенні політичних знань, формуванні активної громадянської позиції та залученні в деякі види соціально-політичної діяльності. На наступних етапах вторинної соціалізації підключаються такі інститути як політичні партії, суспільно-політичні організації, ЗМІ та інші об'єднання, що визначають соціально-політичну зрілість і активність молоді.

В освітніх установах процес соціалізації учнівської молоді регламентований низкою державних, обласних, муніципальних та шкільних програм виховання і соціалізації учнів. Ці програми передбачають формування цивільно-патріотичної компетентності, проте на слабкому рівні формують у молоді компетентність в політиці.

Першими, хто почав досліджувати проблеми соціалізації індивіда, були видатні західні соціологи та психологи З. Фрейд, Т. Парсонс, Р. Мертон, А. Парк, Е. Дюркгейм. Багато українських та пострадянських науковців також активно досліджували ці проблеми.

У сучасному світі, зокрема в Україні, активно відбуваються процеси реформування, тому проблему політичної соціалізації молоді потрібно розглядати з особливої точки зору. Потрібно звернути увагу на те, що молодь як соціально-демографічна група є однією з найбільших у нашому суспільстві.

Необхідно враховувати характерні риси, притаманні нинішнім суспільно-політичним процесам: сильний вплив усталених форм попереднього устрою; відчутне зростання національної самосвідомості; поширення корупційних, девіантних проявів та бездуховності.

Наслідок усього цього – наростання політичної «втоми» та апатії у більшості громадян, зменшення інтересу до політичних процесів, особливо в молодіжному середовищі. Зважаючи на це, можна зрозуміти, що в багатьох випадках, обставини, за яких відбувається політична соціалізація індивіда, негативно діють на адаптаційні процеси до нових суспільно-політичних умов та включення в саму суспільно-політичну діяльність.

Існує безліч факторів, що зумовлюють соціалізацію індивіда впродовж життя. А. Мудрик виділяє три основні групи: макро- (космос, планета, світ, країна, суспільство, держава); мезо- (етнос; місце і тип поселення – регіон, село, місто; засоби масової комунікації – радіо, телебачення, газети тощо) і мікрофактори (сім'я, групи ровесників, навчальні, професійні, громадські групи та ін.). Під соціалізуючими факторами слід розуміти причини і рушійні сили, які спонукають особистість до активної соціальної діяльності; здатні формувати або трансформувати особистісну соціальну активність,

її напрям та форми. Такі фактори можна розділити на внутрішні і зовнішні, на об'єктивні та суб'єктивні. До зовнішніх факторів належать ті, що впливають ззовні, зумовлюючи логіку поведінки і саморозвитку особистості; внутрішні чинники включають у себе установки, соціальні потреби та інтереси, що формують ставлення людини до зовнішнього світу, самої себе, навколишньої дійсності. Об'єктивні чинники не залежать від волі конкретних суб'єктів, будучи комплексом соціокультурних, економічних, політичних, професійних, вікових обставин, що визначають активну соціальну позицію особистості. Суб'єктивні чинники – це сили, які утворюються завдяки волі та ініціативі конкретних суб'єктів, виражають їхні очікування і наміри, активність, сферу самореалізації і самоствердження.

На сьогодні інтерес молоді до політики в основному інформаційний. За даними соціологічних досліджень, близько 90 % молодих людей заявляють про те, що іноді слухають по радіо або дивляться по ТБ політичну інформацію. Однак інтерес до політики у значної частини молоді носить пасивний характер, бо, маючи загальні уявлення про політичні події в країні, значна частина молодих людей не прагне до активної участі в політичному житті, виявляючи громадянську і політичну апатію. Замість мітингів і демонстрацій молоді вважає за краще віртуальні політичні інтернет-дискусії, політизовані ток-шоу, що представляють собою своєрідну розважальну гру з поверховим викладом учасниками своїх ідейних позицій, що залучає певну частину молоді експресією у вираженні емоцій.

На перший план в оцінках респондентів виходить не негативне або байдуже ставлення до політики, а недовіра до політиків і невпевненість, що особиста участь може мати значення. Це одна з головних причин того, що молодь не бачить необхідності брати участь у політичному житті, вступати до лав політичних партій і рухів, створювати власні молодіжні організації. Нинішню українську молодь навряд чи можна назвати політично свідомою. В той же час результати опитувань дають підстави вважати, що певна частина молоді готова взяти найактивнішу участь у політичному житті країни. Участь у виборах виступає найбільш чітким і показовим індикатором політичної активності в цілому і електоральної активності молоді зокрема. В ході політичного самовизначення і самоорганізації, вільного вибору органів влади молодь знаходить політичну суб'єктність, стає активним учасником політичного процесу. При цьому для підтримки стабільності політичної системи важливо, щоб участь молодих громадян у політиці здійснювалося не стільки у формі масових стихійних акцій, скільки в інституційних формах, відповідно до прийнятих у суспільстві правил «політичної гри», найважливішою з яких виступає участь у виборах.

Структура молодіжного електорату збігається зі структурою електорату в цілому: серед молодих виборців є ті, хто бачить сенс участі у виборах, вважаючи їх у ефективним способом захисту своїх інтересів. Інша частина не хоче брати участі у виборах, бо не бачить у цьому сенсу, вважаючи, що її голос все одно нічого не може змінити, або не знаходить серед партій ту, за яку хотіла б проголосувати. Негативно налаштована молодь слабо вірить у те, що її участь у виборах може сприяти вирішенню її проблем. Разом з тим, соціологічні дані показують, що значна частина студентського електорату не уявляє, які з партій захищають його інтереси. Далеко не завжди студенти можуть чітко сформулювати і співвіднести свої політичні пристрасті з тією чи іншою ідеологією і програмою партії. Нерідко, будучи прихильником лівих поглядів, дотримуючись ідей соціальної захищеності та соціальної справедливості, вони вважають за краще робити вибір серед партій правої орієнтації. Частина дослідників схильна вважати, що основою для політичного вибору служить тільки особистість лідера партії. Значна частина молоді вважає проголошувани опозиційними політичними партіями гасла популістськими, тому що не вірить в їх реалізацію на практиці. Молоді люди більшою мірою довіряють не словам, а реальним справам, тобто тому, що вже зроблено або робиться для молоді у своєму регіоні і в країні в цілому.

Одним із факторів, що впливає на політичну активність або пасивність молодих людей, на їхній політичний вибір, є соціальне самопочуття як інтегральна характеристика життєвих стратегій особистості. Вона відображає співвідношення між рівнем домагань і рівнем задоволення потреб, що виявляється у ставленні до навколишньої дійсності. Гарне соціальне самопочуття робить молодих людей більш терпимими до влади, до того, що відбувається в країні. Різка соціальна диференціація, відсутність упевненості в завтрашньому дні, почуття соціальної та правової незахищеності, нестійкість соціального статусу викликають у певної частини молоді протестні настрої.

Отже, в ході реформування українського суспільства сучасна молодь зіткнулася з проблемами самовизначення, пошуку роботи, отримання якісної освіти. Розробка програм політичної соціалізації молоді обумовлена необхідністю приведення системи освіти у відповідність до потреб розвитку українського суспільства. Низька соціально-політична інформованість знижує активність молоді та є наслідком втрати орієнтирів у галузі політичної соціалізації. Функцію політичної соціалізації покладають на суспільно-політичні організації, сім'ю, освітні установи, ЗМІ, але не всі інститути з нею справляються, в результаті чого відсутнє системне бачення цієї проблеми, і як наслідок – низький рівень соціально-політичної активності, політичної участі та компетентності сучасної молоді. Вирішення проблем соціалізації сучасної молоді є першорядним. Без участі держави, її уваги до суспільних процесів проблематичним є формування механізму соціального регулювання в цій сфері.

Кучинська М.І., студ., гр. 41Бд-СОіст., історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц., Власюк І.М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ БІЛОРУСЬКОЇ РСР У 1945–1991 РР.

Історія Білорусі ХХ століття представляє важливий інтерес для українських дослідників, особливо у плані порівняльного аналізу з новітньою історією України, оскільки сусідня республіка мала у цей період свої особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. На неї у радянський період розвитку мали свій вплив: сталінський тоталітарний режим в республіці, масові політичні репресії 1930-х рр., перебування Західної Білорусі у складі Польщі в міжвоєнний період, діяльність Армії Крайової на території Білоруської РСР у період Другої світової війни, найбільші людські втрати серед населення республіки та ін. Метою нашого дослідження є спроба комплексного аналізу особливостей суспільно-політичного розвитку БРСР у 1945–1991 рр.

Історіографія проблеми представлена низкою наукових праць, насамперед білоруських істориків: Чигринов П. Г. (Белорусская история : научно-популярный очерк. Минск, 2010); Белозорович В. А. (Западнобелорусская деревня в 1939–1953 годах. Гродно, 2004); Зінченко М. Ю. (стаття «Жилищное строительство в городах БССР в середине 1950-х – 1960-е гг.»); Снапковский В. Є. (История внешней политики Беларуси. Минск, 2013) та ін. З українських дослідників необхідно виділити праці: А. Кукурудзи (про діяльність УПА в Білорусі у 1942–1953 рр.), Є. Самборського (діяльність Армії Крайової на території Західної Білорусі), О. Валіон (соціально-економічні аспекти періоду перебудови в БРСР) та ін.

Важливо зазначити, що вже у березні 1944 р. в БРСР було створено Народний комісаріат закордонних справ (з 1946 р. – Міністерство). Пізніше Білоруська РСР брала участь у створенні ООН та інших важливих міжнародних організацій. Як найбільш постраждала в роки Другої світової війни, республіка шукала своє місце в міжнародній системі, і особливо виступила на підтримку миру в усьому світі. Наприклад, у 1951 р. відбулася 1-а Білоруська конференція прихильників миру, на якій було створено Комітет захисту миру. Першим його головою став народний поет БРСР Якуб Колас.

У 1954–1977 рр. Білорусь брала участь в 135 міжнародних конференціях, нарадах і симпозиумах ЮНЕСКО. БРСР також стала ініціатором та учасницею важливих договорів, які стримували гонку озброєнь. Зокрема, було підписано Договір 1963 р. про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі і під водою. Однак у названий період на професійну діяльність білоруських дипломатів наклали відбиток «холодна війна», політичне й ідеологічне протистояння між СРСР і США. Членство республіки у ряді міжнародних організацій здійснювалося під керівництвом і контролем ЦК КПРС, МЗС СРСР та інших контролюючих органів влади.

Проведення колективізації в західних районах Білорусі у післявоєнний час здійснювалося методом адміністрування, примусу, погроз, невинуватого розкуркулювання (за межі БРСР лише у 1952 р. було виселено 4431 сім'ю). У перші післявоєнні роки тут діяли підпільні антирадянські формування Армії Крайової; у Брестській та Пінській областях діяли загони УПА. Негативно ставилися до радянської влади католицькі ксьондзи.

Суспільно-політичне життя ускладнювалося новими проявами політичних репресій. Про це, зокрема, свідчить так звана «справа Сасевича» (1951), за якою народний комісар освіти БРСР був звинувачений у змові з югославськими «ревiзiонiстами».

Швидкими темпами у 1950-х – 1960-х рр. розвивалося житлове будівництво в БРСР. Так, за період 1959–1965 рр. в БРСР майже 2,7 млн людей поліпшили свої житлові умови (будівництво блочно-панельних багатоповерхових будинків), що свідчило і про активізацію процесів урбанізації. Цікаво, що значних масштабів будівництво житла набуло і на початку ХХІ ст., про що свідчать відповідні статистичні показники.

Дослідники підкреслюють, що для білоруського суспільства були характерними більш виразний життєвий оптимізм людей. Важливу роль у цьому відіграли керівники республіки: К. Т. Мазуров (1956–1965), П. М. Машеров (1965–1980). Дослідники зазначають, що за часів П. Машерова Білоруська РСР досягла значних показників у соціально-економічній сфері (в рамках командно-адміністративної економіки). Підкреслюються такі якості цього керівника, як людяність, бажання працювати в інтересах республіки, складні відносини із брежнєвським керівництвом, що могло вплинути і на трагічну загибель першого секретаря ЦК КПБ в автокатастрофі у 1980 р.

В роки перебудови (1985–1991 рр.) суспільно-політичний розвиток БРСР, незважаючи на певну консервативність, поступово зазнав змін у процесах гласності та демократизації, створенні першої опозиційної режимові масової громадсько-політичної організації Білоруський Народний Фронт (БНФ). Він відіграв свою важливу роль у створенні незалежної Республіки Білорусь.

МАРГІНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У період постійних суспільних трансформацій створюється ситуація, коли певна частина людей не встигає адаптуватися до нових умов життя й виштовхується за межі новоствореного соціокультурного стандарту. Так формуються типові маргінальні умови, у результаті чого виникають маргінальні індивіди з маргінальною свідомістю. Враховуючи факт постійного прискорення історії, можемо констатувати картину наростаючих напружень цивілізації. Це зумовлює відповідне формування маргінальної свідомості. Явище маргінальної людини стало предметом дослідження у 1920-х роках (Р. Парк), а на початок 60-х років сформувалась культурологічна концепція маргінальності (Е. Стоунквіст – американська модель), а також концепція структурної маргінальності (А. Фарж, Я. Штумський – західноєвропейська модель). Вітчизняні ж дослідження вказаного явища з'являються на зламі 80–90-х років ХХ століття (Є. Старіков, К. Феофанов, В. Щапінський) і продовжуються до сьогодні.

При визначенні сутності ідентичності маргінального індивіда та формулюванні його поняття створюється враження логічної суперечності й несумісності явищ маргінального та ідентичності. Адже маргінальний індивід – це філософське поняття, яке фіксує суспільний статус окремого представника людського суспільства, що перебуває на зламі соціокультурних стандартів або поза ними й своєю життєдіяльністю та внутрішньою структурою людських сил, відображає особливості кожного, не належачи повністю до жодного з них. Ідентичність індивіда – це філософське поняття, що фіксує внутрішню концентровану визначальну його якість, що виражає єство індивіда, самість. Як бачимо, сутність маргінального індивіда виражає змінність, нестабільність, перехідність, а сутність ідентичності – тягловість, континуальність, постійність, проте одне й інше володіє тим спільним, на чому може ґрунтуватися їхня сумісність. Об'єктивною підставою такої сумісності є, з одного боку, потенціал гнучкості, яким володіє ідентичність будь-якого індивіда, зокрема й маргінального у вимірі його соціальності, з іншого – потенціал нормала, яким володіє маргінальний індивід завдяки соціальній пам'яті про себе як про соціальний суб'єкт, який до потрапляння в маргінальний статус функціонував у рамках адекватних для його ідентичності умов. Це дає можливість зауважити, що ідентичність маргінального індивіда – це філософське поняття, яке фіксує внутрішньодетерміновану якість маргінала, що, зберігаючи природно-фізіологічні основи функціонування, зазнає корінних трансформацій соціальної складової функціонування внаслідок набуття маргіналом статусу людського індивіда, який перебуває на зламі соціокультурних стандартів та внутрішньою структурою людських сил, відображає особливості кожного з них, не належачи повністю до жодного.

Головні сутнісні виміри ідентичності маргінального індивіда – укоріненість у бутті (буттєве стояння) в якості світоглядно-сислової основи пошуку ідентичності маргінальним індивідом і самореалізація його особистості, як дієвий спосіб такого пошуку. Об'єктивна їх передумова полягає в особливостях сучасного світу, який у постійному прискоренні темпів свого розвитку демонструє асинхронність, розірваність, подрібненість та ситуаційність, калейдоскопічність буття. Це створює ефект життя сучасної людини як набору подій, не пов'язаних між собою, що врешті виражається абсурдом, який за своєю суттю і породжує маргінальну свідомість. Наслідки буття маргінальної людини в такому світі – світоглядна розгубленість, утрата потенціалу живучості, адаптації до постійних суспільних перетворень і загроза опинитися в маргінальному стані. Інший бік такої життєвої перспективи – безумовна вимога будувати своє життя та перспективу поза цілісністю світу, але в рамках внутрішньої цілісності власного єства, власної ідентичності. Буттєве стояння виступає гарантією збереження такої ідентичності як світоглядно-сислової її основи.

Аналіз маргінальних процесів в Україні дає підстави стверджувати, що вони не є якоюсь особливою моделлю суспільного розвитку – загальноцивілізаційна тенденція. Україна, відкрившись світові, поступово «переносить» на себе всі його суттєві особливості розвитку: прискорення темпів розгортання всіх сфер людського життя, інформатизацію, мережевість і глобалізацію. У цьому контексті особливого значення набуває асинхронність розвитку сучасної цивілізації, її внутрішніх складових, що виступає найбільш сприятливою атмосферою для формування маргінальної свідомості сучасного українського суспільства. Серед основних факторів маргінальних процесів в Україні назвемо також структурні зміни в суспільстві (економічні, соціально-політичні та ін.); утрату важливості колишніх суспільних інституцій, які раніше «цементували» явище ідентичності; розрив із власною культурною спадщиною; накладання соціальної та вікової кризи в молоді й людей похилого віку, безробіття, масові міграції.

Отже, важливим наслідком трансформаційних процесів у сучасній Україні на рівні окремої особистості – створення об'єктивних умов для формування маргінальної свідомості. Одночасно це стає головною проблемою сучасного українського суспільства.

ПРИРОДНЕ ПРАВО І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: Г. ГРОЦІЙ І Т. ГОББС

В Нові часи особливої актуальності набуває теорія природного права. З'явившись ще в часи античності, ця філософсько-політична доктрина зазнає своєї модернізації. Одним з нових інтерпретаторів природного права став нідерландський філософ і юрист Гуго Гроцій (1583–1645). Аналізуючи бурхливі політичні процеси XVII століття в Західній Європі, Г. Гроцій ставив одне з ключових питань: чи насправді людська природа така, що вона зумовлює постійну боротьбу, конфлікти, громадянські війни тощо? Чи є для людини якісь основоположні засади, цінності, що виступають останнім бар'єром на шляху взаємного знищення? Відповідаючи на ці запитання, нідерландський мислитель стверджував, що повинні існувати загальні моральні принципи, які можна було б застосовувати для розв'язання міжнародних конфліктів, міжособистісних суперечок. Це випливає із самої природи людини. «Людина, – стверджував Г. Гроцій, – безперечно є твариною, але твариною вищого кшталту, куди більш далекою від інших тварин, ніж інші види тварини різняться між собою. Однак серед характерних рис людини – потяг до суспільства, тобто до суспільного життя – не до життя взагалі, а до мирного і організованого, відповідно до міри розуму співжиття з людьми, подібними до себе; такий суспільний потяг стоїки називали «соціабельністю». Збереження миру і злагоди в суспільному житті людей – це обов'язкова умова нормального функціонування людської природи. «Таке підтримання соціального ладу, яке ми приблизно окреслили і яке узгоджується з людським розумом, обґрунтовано можна назвати джерелом права».

Отже, за думкою Гроція, існують мінімальні умови, які мають усвідомлюватися всіма і яких мають усі дотримуватись, щоб домогтися встановлення миру та злагоди – природного права людини. В основі існування цих умов лежить людська натура – здатна до спільного життя і здатна на розумних началах його побудувати.

Особливістю підходу Г. Гроція до обґрунтування природного права було те, що він раціоналізував природне право. Природне право, за думкою нідерландського філософа, не тільки те, що зумовлено людською природою як потреба спільного колективного життя. Ще важливішим є те, що ця необхідність спільного життя людей в умовах миру та злагоди є результатом розуму людини як істоти. «Закон природи, – пише Гроцій, – це диктат здорового розуму, який вказує, що певна дія, відповідно до того, узгоджується вона чи не узгоджується з раціональною природою, містить у собі моральну якість першоелементів чи моральну необхідність; і що, як наслідок, таку дію або забороняє, або приписує творець природи – Бог». Природне право – це сукупність взаємних вимог індивіда до людської спільноти і навпаки, які мають бути визнані як такі, що обґрунтовані здоровим глуздом і настановами Бога. Ці вимоги настільки важливі, наскільки і очевидні. Вони аксіоматичні, як аксіоматичне те, що двічі по два – чотири. Жоден ум не може сумніватися в цих правах. До таких Г. Гроцій відносить недоторканість власності, добро, віру, чесність у справах і загальну узгодженість наслідків людської поведінки тощо.

Гроцій вважав, що така загальна мораль має ґрунтуватися на двох засадах. Перша з них – це та, що принцип самозбереження має завжди бути законним, а друга – та, що свавілля і несправедливість інших осіб (тобто дії, необґрунтовані мотивами самозбереження) завжди мають вважатися незаконними. І ці засади ніколи не мають змінюватись, незалежно від того, в яких умовах живуть люди.

Відновлення проблеми природного права Г. Гроцієм мало неабиякі наслідки для подальшої історії як західноєвропейської спільноти, так і політичної думки. Вже у творах видатних представників англійської політичної філософії XVII століття Томаса Гоббса та Джона Локка ми спостерігаємо актуалізацію цієї проблеми, однак в набагато ширшому розумінні – в контексті обґрунтування концепції громадянського суспільства та форми державного правління.

Серцевиною політичної доктрини Т. Гоббса виступає ідея повної свободи людини, безмежного індивідуалізму кожного. Хоч деякі автори запевняють, що справжні мотиви, якими керувалися люди в цивільному житті, були для Гоббса не дуже ясними, насправді англійський філософ чітко уявляв, що вся людська поведінка мотивується особистою корисливістю. Безмежний особистий егоїзм – це те, що рухає життям кожного. Це не дається від Бога, а є органічною складовою людської природи. Егоїзм є тією найдрібнішою, а тому висхідною клітиною, яка, втілюючись у життєдіяльності індивіда, викликає до життя мотиви володарювання, власності, заздрощів, злорадства, боротьби тощо. Відтак існує «війна всіх проти всіх», найглибшими причинами якої є три основні: суперництво, недовіра, жадоба слави. Оскільки всі люди від природи є рівними стосовно фізичних і розумових здібностей, то війна всіх проти всіх – це їх природний стан. Не варто цим хизуватися або це засуджувати, оскільки такий стан є природним для людей і є фактом.

Проблема полягає в іншому. А саме в тому, що глибинна сутність індивіда – його безмежний особистий егоїзм, як це не парадоксально, в процесі реальної життєдіяльності висуває на чільне місце в системі цінностей індивіда інше – потребу власної безпеки, самозбереження. Незважаючи на те, що потреба безпеки є набутою необхідністю людини, фактично вона починає функціонувати як природна і базова. Це потреба, яка починає впливати на просторово-часові характеристики індивідуального егоїзму. Коло замикається і далі індивід без зовнішньої сили не може вийти з універсальної залежності власного егоїзму і проблеми безпеки. Дотримання ним природних законів (справедливість, безпристрасність, скромність, милосердя, вдячність, легке пробачення образ, довіра тощо) неможливе в принципі, оскільки, на думку Т. Гоббса, у світі глобального панування індивідуального егоїзму людина, яка спробувала б жити за цими законами, неодмінно б втратила власну безпеку. Більше того, чим більше індивід живе за природними законами, тим менше шансів власної безпеки він отримує. Скажемо ще відвертіше: рівень власної безпеки індивіда в умовах природного існування людей, за Гоббсом, визначається інтенсивністю прояву його егоїзму. «Я розкрив, – пише він у «Левіафані», – загальну схильність усього людства – вічну і невгамовну жадобу нової й нової влади, що зникає тільки зі смертю. І причина такої схильності – не завжди та, що людина сподівається на гострішу насолоду, ніж та, яка вже стала приступною; чи що вона не може задовольнитися помірнішою владою: річ у тім, що вона не може вважати наявні владу і засоби для прожиття за добрі без можливості здобути ще більші».

Як бачимо, за Гоббсом, людство нічого втішного не отримує, коли живе в умовах природного стану. Такий стан несумісний з будь-якою цивілізованістю: нема ніякої індустрії, навігації, культивування землі, будівництва, мистецтва та літератури, а людське життя стає самотнє, убоге, мізерне, брутальне і коротке. В цьому житті нема ні правильного, ні неправильного, ні справедливого, ні несправедливого. Гоббсова логіка зводиться до одного: мир і співпраця сприятливіші для самозбереження, ніж насильство і загальна конкуренція. Однак мир і співпраця можливі лише за умови, коли є довіра між людьми. Та природа людського егоїзму така, що вона не здатна на довіру, а продукує якраз недовіру. Звідси англійський філософ робить висновок: людське суспільство можливе, природні закони можливі, але не за рахунок взаємної довіри. Люди можуть прийняти певну форму врядування, але тільки з причини гарантування власної безпеки. Саме власної безпеки, а не безпеки інших. Права і свободи громадян можна забезпечити лише тоді, коли в об'єднаному суспільстві кожен буде мати користь для себе. Форма як державного, так і громадянського врядування має під собою суто прагматичні, утилітарні засади. А відтак це означає, що суспільство, спільнота – суто «штучні утворення» для запобігання простому використанню природної сили. До об'єднання в спільноту індивіда змушують не інтереси загального миру і добробуту, а лише гарантії власної безпеки.

Отже, будь-яке врядування краще від природного стану людей. І лише тому, що воно якщо повністю і не знімає, то хоча б притупляє гостроту питання про власну безпеку для кожного індивіда. Питання рівня безпеки – це питання форми врядування. Однак, на думку Т. Гоббса, угоди без меча – то лише слова без будь-якої сили, що могла б сповна гарантувати безпеку людини. Ці слова англійського філософа засвідчують, що він віддавав перевагу лише такій формі об'єднання людей, яка винятково ґрунтується на силі і страхові. Адже людина за природою асоціальна, і це є першим і переконливим аргументом за найжорсткішу форму влади. За таку форму влади, яка ґрунтується на примусові. Ця логіка приводить Т. Гоббса до ідеї абсолютистського правління, де, як не парадоксально, і можлива повна гарантія безпеки людей.

Таким чином, Т. Гоббс запропонував варіант суспільного врядування, за яким безмежно домінує єдина воля, яка є суверенною і винятковою. Громадянські права і свободи індивідів ототожнюються із сувереном, ним формулюються і ним гарантуються. Актуалізуючи нове пояснення природного права, англійський філософ фактично заперечував громадянське суспільство як таке, де інтереси громадянина є чільними для нього самого. Натомість він пропонує таке об'єднання людей, де право індивіда буде обмежене не ним самим (він на це не здатний), а сторонньою для нього силою – всеосяжною, жорсткою і страшною.

Наумчук І.В., студ., III курс, гр. ПМ-138, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЩО ТАКЕ АНІМЕ І З ЧИМ ЙОГО ЇДЯТЬ?

Аніме (від англ. animation) – вид японської анімації. Його особливістю є те, що, незважаючи на, здавалось би, дитячу анімацію, воно орієнтоване на різні вікові категорії: діти, підлітки та навіть дорослі. Іншою особливістю є неймовірне жанрове різноманіття, як і в кіно. Ці особливості дають змогу різним людям вибрати для себе щось на свій смак. Більша частина аніме – екранізовані японські комікси – манга.

Манга (від японської 漫画 マンガ – чудернацькі малюнки) визнається як літературне явище та форма художнього мистецтва. Художник, що малює мангу, називається мангака. Починаючи з 1950-х років, манга перетворилася в галузь книговидавництва. В більшості випадків мангу малюють чорно-білою, хоча багато аніме є незалежними від манги, зроблені на основі книг, комп'ютерних ігор тощо. Аніме – це лише японська анімація. Будь-що схоже, але не зроблене в Японії, мистецтво малюнка не є аніме (приклад – Аватар).

Аніме, певно що, є найбільш популярним видом анімації у світі. Кількість анімацій, які щорічно випускаються, можна порівняти із загальною кількістю фільмів, що виходять у прокат по всьому світу. Цей успіх не випадковий: на відміну від багатьох мультфільмів, аніме розраховане не стільки на дитячу аудиторію, скільки на підліткову та дорослу через моменти насилля та еротики (лише в певних жанрах). Манга, на даний момент, становить приблизно чверть від сукупної вартості всієї друкованої продукції в Японії. З часом все це переросло в щось більше, масштабніше і стало цілим наджанром анімаційної культури. Японська анімація – це, так би мовити, безкрайній світ зі своєю історією.

Офіційно вважають, що перше аніме у світі було випущено в 1917 році. Режисером виступив Сімокава Декотена, його анімація називалася Suketchi no nyūarubamu («Новий альбом начерків»). У 1918 році з'являється його друга анімація – «Момотаро». Трохи пізніше – аніме «Битви мавпи і краба» (Sarutokani notatakai), яке створив Кітаямо Сейтаро. Саме цих двох великих режисерів і вважають засновниками жанру японської анімації. Перші мультиплікації зазвичай тривали приблизно 5–6 хвилин. У них зображалися прості сцени із японського життя, казок чи міфології. Стрічки створювали одинаки-мультиплікатори, які працювали у власних будинках, а не в студіях. Художники переймали досвід та навички мультиплікаторів з Європи або Сполучених Штатів Америки, і скоро вони вивели саме той жанр, який ми бачимо зараз. На жаль, найперше аніме було безслідно втрачене на початку минулого століття. Залишилися тільки деякі згадки, коли родоначальників жанру демонстрували в кінотеатрах, заробляючи при цьому гроші на переглядах. Роботи перших аніматорів були простими і зрозумілими. Можливо, через це вони швидко завоювали любов публіки.

У 1958 році аніме стало самостійним напрямом мультиплікації в Японії. Наприкінці ХХ століття його офіційно визнали як окремий вид мистецтва, режисерів почали нагороджувати на світовому рівні.

У 1980-х роках аніме переживало свій «золотий вік». Почали з'являтися нові жанри, стали приділяти велику увагу малюванню очей, яке перетворилося на своєрідну візитівку аніме. Якщо в 1960-х роках зображення намагалися робити натуральними, схожими на живу людину, то через десятиліття аніматори вдосконалили техніку малювання очей. Це дозволило більш доступно розкрити спектр почуттів і переживань героїв мультфільму. Погодьтеся, що, чим важливішим є персонаж, тим детальніше в нього намальовані очі.

Аніме завоювало популярність у всьому світі, поставило чимало рекордів: продаж, прибуток, різноманітність, найбільша кількість серій у кінематографі, фанбаза.

У 1988 році повнометражний фільм-аніме «Акіра» встановив рекорд бюджету у своєму жанрі і створив абсолютно новий стиль анімації. На початку ХХІ століття аніме визнали у всьому світі. Зростає кількість фанатів, створюються нові методи для покращення анімації: студії використовують нові технології, переходять на комп'ютерну графіку.

В наші дні жанр аніме досяг вражаючих масштабів. Напевно, немає підлітка, який не знав би, що це. Та навіть багато дорослих також чули про це від своїх дітей чи з інших джерел.

На жаль, у наших СНД-реаліях є деякі проблеми з розвитком цього жанру. Наше суспільство надто консервативне. Цей жанр не сприймають нормально. Найцікавіше, що люди не можуть навіть пояснити причини своєї нелюбові або відкритої ворожнечі до аніме. Почали з'являтися об'єднання людей, які виступають проти аніме. Часто можна почути фрази типу: «Аніме для дітей», «Аніме для дівчат», «Аніме для геїв». Люди не розуміють, що аніме має безліч жанрів на кожен смак. Будь-хто може знайти для себе щось підходяче. Цікавий факт: існують аніме на всі можливі жанри.

Але люди, на жаль, не розуміють, що мультяшна анімація не означає, що це лише для дітей. Тих, хто дивиться аніме, називають анімешники. І в наших реаліях бути анімешником вважається чимось соромним. Важко знайти людей, які розуміють, що це лише жанр анімації. Люди знаходять у головних героях себе. Отримують натхнення творити. Та й просто проводять гарно час за переглядом. Знайомлять з такими ж прихильниками жанру, як вони самі. Заводять знайомства по всьому світі. Це стало масовою культурою. Але в СНД це залишається «дитячими мультиками» та чимось соромним, хоча це можна прирівняти до звичайного кінематографу.

Хотілось би, щоб ситуація змінилася, щоб люди почали поважати смаки інших людей, ставитися до цього нормально. Кожен може знайти аніме собі до душі. Будь-який жанр, будь-яка тематика – вибір просто величезний!

Напевно, слід навести деякі цікаві факти про аніме, які, можливо, спонукатимуть вас до ознайомлення із цим жанром.

1. 60 % всієї анімації, що існує, – це японське аніме. Так відбувається через велику різноманітність жанрів та можливість легко втілювати свої ідеї в анімацію. Аніме може бути будь-якого жанру. Всі відомі жанри на сьогодні були втілені в японській анімації.

2. Перше аніме, показане на просторах СНД (а точніше СРСР) – «Літаючий корабель-привид». Мультфільм потрапив на екрани телевізорів у далекому 1969 році, отримавши багато позитивних відгуків від радянського сегменту. Після чого й інші аніме почали показувати на радянських просторах.

3. В Японії читають справа наліво, тому манга теж читається справа наліво, і фрагменти коміксу йдуть так само, що для звичайного читача може стати диковинкою в перші декілька хвилин ознайомлення з обраною мангою, але до такого швидко звикаєш.

4. Робити великі очі персонажам почали не в Японії. Осаму Тедзука, якого вважають засновником класичних традицій в аніме, зізнався, що взяв цю методику з анімацій Уолта Діснея, який є засновником відомих нам із дитинства мультфільмів. Японці також не сперечаються на цю тему і визнають цей факт.

5. Колір волосся персонажів в аніме вибирається не просто так, у цьому є закономірність: зелений – тихі, толерантні, голубий – інтелектуально розвинені, коричневий – добрі та м'які герої. Також велику роль відіграють усі жести персонажів, вираз очей. Саме через ці деталі автор передає характер свого героя, показує, яким він є насправді

6. Одне з найвідоміших аніме – Покемон, спочатку було просто грою для приставок GameBoy. А після успіху гри створили мангу та аніме, а не навпаки, наперекір популярній думці про це.

7. Найдовше аніме – «Садзає-чан», воно виходить з 1969 року й триває досі. Нараховує вже більше 7 тисяч серій. Відома всім своєю довжиною «Санта-Барбара» має у 3,5 рази менше серій.

8. Аніме отримало стрімкий розвиток почасти завдяки тому, що його розвиток фінансує держава. Але це мало і мінуси – в післявоєнний час таке аніме робили інструментом пропаганди.

9. Найприбутковішим аніме вважається «Віднесені привидами», яке створив Хаяо Міядзакі – всесвітньо відомий японський аніматор, автор багатьох загальноновизнаних шедеврів. «Віднесені привидами» зібрало в світовому прокаті аж 275 мільйонів доларів. Такими зборами не можуть похвастатися навіть деякі сучасні фільми. В Токіо навіть відкрили пам'ятник цьому аніме за його рекорд.

10. Хаяо Міядзакі – навідоміший та найбільш титулований творець аніме. На 62-му фестивалі в Італії він отримав нагороду «Золотий лев» за внесок у світове кіномистецтво. Також великий режисер був нагороджений премією «Оскар». Його ще називають японським Уолтом Діснеєм за значний внесок у розвиток аніме.

11. Радянський мультфільм «Пригоди пінгвінчика Лоло» був створений разом із японськими анімаційними студіями, тому його можна вважати радянським аніме. Таким же чином був створений інший радянський мультфільм – «Кіт у чоботях».

Беручи до уваги все вищесказане, можна зробити висновок, що аніме, безперечно, зайняло високе місце в культурі ХХІ століття. Його режисери отримують нагороди світового рівня. Вся індустрія є дуже прибутковою. Випускають продукцію із символікою: одяг, іграшки, посуд тощо. Це особливий жанр, який може сподобатися кожному. Орієнтований на будь-який вік та смак, він дає можливість людям обрати для себе щось особливе, поринути у щось нове. Аніме визнають у всьому світі, крім, частково, СНД-сегменту. Сподіваємося, що люди зможуть дійти до розуміння того, що немає поганих жанрів і жити стереотипами погано. Поки люди кажуть, що аніме для дітей, цей жанр збирає колосальні прибутки, залучає все більше і більше фанатів. Режисери створюють дійсно неймовірні історії, в яких ти переживаєш за героїв, живеш їх життям.

Аніме – це та річ, яку повинен спробувати кожен. Не слідувати стереотипам, а просто спробувати і скласти свою думку.

Ніколаєва В.О., магістрант, гр. ІБАС-19, історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Орехова С.Є.
Маріупольський державний університет

РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Ретроспективний аналіз історії бібліотеки зумовлений необхідністю осмислення й розкриття її тенденцій та закономірностей становлення і розвитку як закладу культури. Бібліотека пройшла складний шлях, в якому змінювались акценти реалізації її функцій і напрямів діяльності, що визначалося відповідною суспільною потребою. На різних етапах вітчизняної історії, залежно від політичних та соціально-економічних трансформацій, бібліотека зазнавала певних змін.

Перші бібліотеки з'явилися у часи створення Київської Русі при церквах і монастирях, дворах князів, дружинників та бояр. Найдавнішою вважається бібліотека, заснована київським князем Ярославом Мудрим при Софіївському соборі у 1037 р. Найвизначнішою з монастирських бібліотек вважається бібліотека Києво-Печерської лаври (XI ст.), яка славилася цінним зібранням книг грецькою та церковнослов'янською мовами, виступала в ролі не лише зберігача творів мистецтва та розповсюджувача релігійних ідей, а й була центром книжності, де створювалися літописи, переписувалися та перекладалися книги, що сприяло піднесенню інтелектуального й морального потенціалу суспільства, впливало на формування світогляду та задоволення різноманітних інформаційних і культурних потреб населення.

Досить активно книгозбірні стали з'являтися в добу національно-культурного відродження (XVI–XVIII ст.). Бібліотеки, виконуючи функції культурно-освітнього осередку, надавали можливість безоплатно користуватись книжками та часописами широким верствам населення.

Кінець XIX – початок XX століття в Україні характеризується бурхливим розвитком просвітницької діяльності, національної самосвідомості українського народу, виникненням численних культурно-просвітницьких товариств, українських осередків «Громади», «Просвіти», які створювалися після революційних подій 1905–1907 рр. Одеська та миколаївська «Просвіти» відкривали бібліотеки-читальні в містах та селах, при читальнях діяли драматичні гуртки, що ставили вистави за творами українських класиків, організовували літературно-музичні вечори тощо.

Початком широкомасштабної соціокультурної діяльності бібліотек стали 1920-ті роки, коли культурно-просвітницька робота бібліотеки була на першому місці і передбачала сприяння ліквідації неграмотності, підвищенню культурного і освітнього рівня населення. З цією метою при бібліотеках відкривалися школи грамоти для дорослих та підлітків, працювали консультаційні пункти, гуртки любителів книги, українознавства, драматичні, хорові, політичні, природничо-наукові, літературні тощо. На абонементах і в читальних залах велася індивідуальна робота з читачами у формі рекомендаційних бесід, порад, консультацій, під час яких бібліотекарі репрезентували нову літературу.

У 1930-ті роки спостерігається поява стійкого сприйняття бібліотеки як масового дозвільного закладу. Набувають поширення наступні форми: музичні бесіди, літературні екскурсії, вечори ударників, обговорення книг, зустрічі з письменниками, ранки, виставки дитячих малюнків, ігрові форми.

Аналіз діяльності бібліотек у 50–60-ті рр. XX ст. показує, що більшість із них у культурно-просвітницькій діяльності використовували диференційовані форми роботи, з цією метою набули поширення різноманітні методи пропаганди, серед яких – тематичні вечори, диспути, усні журнали та інші активні форми, які організовувалися в читальних залах. У роботі бібліотек 70–80-х рр. XX ст. відбуваються кардинальні зміни, їх трансформація пов'язана з перетворенням традиційної бібліотеки на інноваційний поліфункціональний заклад культури; здійснюється перегляд засад бібліотечної діяльності, визначення її напрямів, форм та методів роботи. Значна увага приділялася розвитку форм і методів організації бібліотечного обслуговування, пов'язаного з інформуванням громадян про склад та зміст фондів, організацією картотек нових надходжень та виставок.

З 2000-х р. використовуються масові форми роботи бібліотеки, які сприяють розвитку комунікативного середовища у бібліотеці, творчого та інтелектуального потенціалу людини. Серед них: діалогові, ігрові, рекламно-інформаційні форми, зокрема, інтерв'ю-бесіди, зустрічі за «круглим столом», прес-конференції, зустрічі-діалоги, прем'єри книг, журналів, калейдоскопи тощо.

Отже, феномен бібліотеки як закладу культури полягає в тому, що впродовж віків і в залежності від соціально-політичного становища українського суспільства вона видозмінювала свій статус та напрями діяльності, пройшла декілька взаємопов'язаних історичних етапів розвитку – від початкового збирання універсального книжкового рукописного фонду до практичної реалізації ідей, пов'язаних із комплектуванням, зберіганням, використанням її інформаційного потенціалу, розвитком соціальної ролі, змісту та принципів діяльності.

Новицька О.В., студ. маг., I курс, гр. 1-МАП, ФППУ
Науковий керівник – д.і.н., проф. Мельничук О.А.
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ЙОСИП БРОЗ ТІТО – ЛІДЕР СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ЮГОСЛАВІЇ

Йосип Броз Тіто, успішний політик в післявоєнній Європі, справедливо вважається одним найвпливовіших історичних постатей соціалістичних країн та Югославії 50–70-х років XX ст. Людина з ім'ям Йосип Броз і псевдонімом «Тіто» створила соціалістичну Югославію після Другої світової війни і була її беззмінним керівником. З прожитих 88 років він 35 років управляв країною. Після його смерті Югославія з важкістю пережила ще одне десятиліття і розвалилася, а на уламках країни почалися війни. В той же час, постать Й. Тіто є досить суперечливою, тому що залишилось чимало радянських міфів стосовно його діяльності в Югославії, а саме: створення ним «іншого соціалізму» та зовнішньої політики.

Після Другої світової війни Європа була умовно розділена на два табори. В Югославії був встановлений прорадянський режим. Проте вже в 1948–1949 рр. стався гострий двосторонній конфлікт між СРСР і Югославією, який привів до розриву міждержавних відносин між країнами, що заявили після Другої світової війни про будівництво соціалізму. Однією з головних причин цього розриву стало невдоволення радянських керівників і особисто Й. В. Сталіна посиленням самостійності Комуністичної партії Югославії (КПЮ) і її вождя Йосипа Броз Тіто, втручання КПЮ в справи інших балканських компартій, в першу чергу грецької, прагнення Тіто з соратниками зміцнити свій вплив в соціалістичному таборі.

Майбутній маршал Тіто народився 7 травня 1892 року в селі Кумровац, в родині коваля Франьо і Марії Броз. Ця дата є досить умовною, адже за час свого довгого життя Тіто повідомляв в анкетах не тільки про свої різні дні народження. Він і своє справжнє ім'я писав по-різному. Він називав себе і Йозефом, і Йосипом, і Йосефом, і Йосипом Брозовіч, і Іваном Броз. Іноді його називали і «Йосип Брозовіч Тіто». Франьо і Марія одружилися, коли йому було 24 роки, а їй – 16. Скільки у них було дітей – точно не відомо. За одними даними, 15, за іншими – 10. Тіто народився сьомим за ліком і прожив з них найдовше – 88 років.

7 липня 1900 р. Йосип Броз пішов до школи, яка знаходилася в Кумровці. Згодом переїхав в інше місто, де почав працювати помічником майстра. Восени 1910 р. Йосип закінчив своє навчання і став кваліфікованим майстром по металу. Він вирішив виїхати в Загреб, столицю Хорватії.

У 21-річному віці Тіто призвали до армії. 1913 р. почав служити у Відні, потім був переведений в Загреб. Саме в цей час у нього починають проявлятися лідерські задатки. Йосиф гарно володів методами ближнього бою, тому дуже швидко стає чемпіоном полку з фехтування рушницею з багнетом. На цьому досягнення майбутнього маршала в армії не закінчились, тому що дуже швидко він посідає друге місце на загальноармійських змаганнях з цього військового виду спорту. Молодого бійця зразу помітили офіцери, тому дали йому направлення до школи молодших офіцерів у Будапешті. Тіто використав цей шанс і через півроку отримав чин фенріха (прапорщик в Російській імперії).

28 липня 1914 року Австро-Угорщина оголосила війну Сербії, звинувативши її в підготовці сараєвського вбивства. 42-а домобранська дивізія, в якій служив Йосип Броз, потрапила на сербський фронт. Тут він поступово рухався вгору військовою кар'єрою. Тіто призначили командиром взводу. Але він був арештований за антивоєнну пропаганду і кілька тижнів провів в Петроварадинській фортеці. Згодом звинувачення були зняті через недостатню кількість доказів, і його відправили на фронт. У січні 1915 р. Броз побачив Україну. Правда, західну її частину: Галичину, Карпати, Закарпаття. Тут він був удостоєний медалі «за хоробрість». В тому ж році потрапив у полон. Після Лютневої революції захопився комуністичними ідеями, які розповсюджувала більшовицька пропаганда.

В Омську, в жовтні 1917 року, Тіто став членом більшовицької партії та вступив до Червоної гвардії (інтернаціонального загону). Брав активну участь у боротьбі з білим рухом, кілька разів змушений був переховуватись в селах під Омськом та в Казахстані. Після боїв громадянської війни Броз вирішив повернутись додому, проте з Росії він поїхав не до Австро-Угорщини, а до Королівства сербів, хорватів і словенців, яке через кілька років дістало назву Югославія. Щоб вижити, вже 5 листопада 1920 р. Броз почав працювати механіком у майстерні Філіпа Баума в Загребі. Згодом змінив місце роботи, а з 1921 до 1925 р. він працював механіком на млині неподалік міста Б'єловара. Захоплений ідеями воєнних років почав вивчати марксистську літературу та став членом місцевого окружного комітету Компартії. Тіто став активним учасником партій, і це помітила місцева поліція, тому весною 1925 року Броза вперше заарештували в Югославії. Вийшовши з в'язниці, він усвідомив, що залишатись у місті небезпечно, тому він змушений був забрати родину і шукати роботу по всій країні. Саме тоді в нього з'явився партійний

псевдонім «Тіто». Поступово ріс і авторитет Йосифа, і він посідав дедалі вищі щаблі в ієрархії підпільної КПЮ: в 1927-му став членом Загребського міського комітету, 1928-му – його секретарем.

У серпні 1928 р. заарештований і засуджений на 5 років в'язниці. У 1934 р. вийшов з ув'язнення і відновив нелегальну діяльність, був членом крайкому КПЮ в Хорватії. У грудні 1934 р. обраний членом ЦК КПЮ і Політбюро ЦК КПЮ. У 1935–1936 рр. знаходився в Москві, працював в Комінтерні, входив до делегації КПЮ на 7-му (1935) конгресі Комінтерну. У 1936 р. нелегально повернувся на Батьківщину.

Існує версія, що і сам Тіто деякий час провів в Іспанії. В серпні 1976 р., коли знаменита іспанська комуністка Долорес Ібаррурі приїжджала в Белград, вона говорила, що знає товариша Тіто ще по Іспанії. В радянських архівах збереглася післявоєнна довідка про біографію Тіто. В ній прямо вказувалося, що Тіто «брав участь в національно-революційній боротьбі іспанського народу (1936–1939).

Після кількох закордонних місій Броз повернувся в Югославію, де йому вдалось у грудні 1937 р. очолити КПЮ. Хоч він і став керівником комуністичної партії, але його посаду не затвердили в Кремлі. І лише восени 1940-го Тіто отримав з Москви згоду на «коронацію». В жовтні, в передмісті Загреба, відбулась нелегальна партійна конференція, на якій Тіто обрали генеральним секретарем ЦК КПЮ. Так Броз Йосиф отримав партійну владу, проте, щоб взяти владу в країні, потрібен був рішучий поштовх.

Таким поштовхом став початок Другої світової війни. Вже 6 квітня 1941 р. Югославія зазнала нападу Німеччини та її союзників. Югославську королівську армію, яка була погано озброєна та організована, тому значно відставала від німецької, було розгромлено за 11 днів. Нацисти окупували всю країну. Проте ця перемога швидко обернулася для Гітлера значною проблемою. Югославія втратила державність, але за кілька місяців почали з'являтися партизанські загони. Югославський партизанський рух став найпотужнішим збройним опором в Європі. Німеччині доводилось тримати тут значні військові сили і постійно придушувати повстання. Очолили більшість партизан саме комуністи. Це була саме та партія, яку в Комінтерні вважали маловпливовою і слабкою. Тіто скористався моментом, і вже 27 червня 1941 року було створено головний штаб Народно-визвольних партизанських загонів Югославії, який він і очолив. Йосиф фактично створив боєздатну партизанську армію. Її чисельність постійно зростала, так наприкінці 1941 р. кількість партизан сягала 80 тис., через рік, у 1942 р., вже 150 тис. Наприкінці 1944 р. в армії Тіто налічувалось 400 тис. осіб. Ця армія витримала сім наступів німців і їх союзників, постійно відтягнула на себе десятки ворожих дивізій. Зрештою, югославська армія звільнила більшу частину своєї країни. В цей час Тіто, за порадами Сталіна, не приховував за гаслами антифашистського руху комуністичний характер своєї Народно-визвольної армії (НВАЮ).

У березні 1945 р. він призначений головою Ради Міністрів, міністром оборони і верховним головнокомандувачем збройними силами Демократичної Федеративної Югославії. У серпні 1945 р. обраний головою Народного фронту (в 1953–1954 рр. голова Соціалістичного союзу трудового народу Югославії).

В перші післявоєнні роки Тіто активно займався відбудовою Югославії і активною пропагандою комуністичних і соціалістичних ідей. Проте дедалі більше влада Москви проникала в справи молодій країні. Сталіну була потрібна повністю лояльна до Радянського Союзу влада, але Й. Тіто мав інші думки. Через те, що югославські повстанці майже самі звільнили свою країну, на місцях були поставлені люди Тіто. Згвалтування мирного населення у 1944 році радянською армією дали першу тріщину у стосунках СРСР і Югославії. Амбіційний Йосиф Броз не дав проникнути радянським агентам у владні органи своєї країни. Стався перший у світовій політиці комуністичний розкол. 1948 року виник конфлікт між двома державами, де при владі були комуністи. Конфлікт протікав настільки швидко і був настільки гострим, що за кілька місяців «визначний діяч міжнародного комуністичного руху товариш Тіто» перетворився в радянській пресі на «кривавого ката», «наймита англо-американських імперіалістів» та «ватажка фашистської кліки». Ще 1947 року майже 50 % зовнішньоторговельного обороту Югославії припадало на СРСР, у країні працювали тисячі радянських цивільних та військових радників. Через розкол торгівля між двома комуністичними державами припинилась взагалі вже в 1949 році. З Югославії вислали всіх радянських громадян і було розірвано дипломатичні відносини.

Отже, Йосип Броз Тіто пройшов довгий шлях до керівництва КПЮ та Югославською республікою. Починаючи як майстер по металу, майбутній лідер пройшов через бої Першої світової війни, полон, та повернення в зовсім іншу країну у 1920 р. Будучи ще в Росії, почав захоплюватись комуністичними ідеями, які пропагували більшовики в армії. На Батьківщині почав активно співпрацювати з комуністичною партією. Вагомий внесок зробив Тіто для визнання на світовій арені КПЮ, адже в Радянському Союзі вона вважалась найслабшою. Виконуючи завдання Комінтерну, Йосиф зумів заручитись підтримкою багатьох прихильників комунізму і виробити власну стратегію. Тіто скористався переломним моментом в Європі для приходу до влади. Спочатку створивши сильний партизанський рух, а потім звільнивши більшу частину Югославії. Амбіції югославського комуніста не подобались Сталіну, і між двома лідерами почався розкол. Югославія пішла власним шляхом, створивши «інший соціалізм».

Панченко Я.С., студ., І курс магістратури,
гр. 11Мз-СОіст., історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Власюк І.М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРЕЗИДЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ БОРИСА ЄЛЬЦИНА ТА ЇЇ ОЦІНКИ В СУЧАСНІЙ ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ

Постать Бориса Єльцина в історії Російської Федерації (РФ) 1990-х рр. є досить складною та суперечливою для аналізу, як і сама епоха. До цього часу так і немає їх однозначної та всебічної оцінки. Метою нашого дослідження є пошук об'єктивної оцінки діяльності першого президента РФ.

Діяльність Б. Єльцина, політичний розвиток Росії цього періоду знайшли своє відображення в ряді сучасних наукових досліджень, серед яких необхідно виділити праці: Л. Шевцової «Режим Бориса Ельцина» (Москва, 1999), колективну монографію «Эпоха Ельцина: очерки политической истории» (Москва, 2001), Л. Млечина «Борис Ельцин. Послесловие» (Москва, 2007), Б. Мінаєва «Ельцин» (Москва, 2010), Т. Христюк «Політична опозиція в Росії (кінець 1980-х – 2000 рр.)» та ін. Важливе значення, на наш погляд, мають і спогади самого президента у 1990-х рр. та після його відставки.

За час свого президентства Борис Єльцин досить багато піддавався критиці, в основному пов'язаній із загальними негативними тенденціями розвитку країни у 1990-х рр.: спадом економіки, різким зниженням рівня життя населення, відмовою держави від соціальних зобов'язань, зниженням чисельності населення і загостренням соціальних проблем. Більшість цих процесів було запущено ще наприкінці 1980-х рр. і було викликано кризою радянської економічної системи. В той же час ряд дослідників відзначає, що при більшій компетентності керівництва країни, навіть в умовах несприятливої кон'юнктури (падіння цін на нафту), можна було уникнути таких масштабних економічних та соціальних потрясінь.

У другій половині 1990-х рр. Б. Єльцина, як президента, часто звинувачували у фактичній передачі основних важелів управління економікою країни в руки групи впливових підприємців, так званих олігархів, і корумпованої верхівки держапарату.

Про втрати і проблеми, викликані втіленням «шокової терапії», можна говорити багато. До кінця 1992 р. різко збільшилася диференціація жителів на багатих і бідних. За межею бідності опинилося 44 % населення. За рівнем життя Росія перемістилася з 25 місця у 1990 р. на 68-е місце у 2000 р.

До 1996 р. промислове виробництво скоротилося на 50 %, сільськогосподарське – на третину. Втрати ВВП склали близько 40 %. У структурі експорту різко зросла частка сировини: з 60 % у 1990 р. до 85 % у 1995 р. Експорт високотехнологічної продукції скоротився в 7 разів.

Український історик Т. Орлова зазначає, що в РФ у 1990-х рр. фактично відбулося розподілення державного майна за символічними низькими цінами. Власниками державної власності стали «червоні директори», державні чиновники, насамперед вищої ланки, російські й іноземні фінансові корпорації, спритні фінансові спекулянти, кримінально-тіньові структури. С. Меншиков, російський економіст, науковець зазначає: «...особенность новейшего российского капитализма еще и в том, что частные предприятия создавались почти исключительно в результате приватизации государственной собственности, что сопровождалось многочисленными злоупотреблениями как со стороны новоявленных капиталистов, так и со стороны чиновников, распоряжавшихся этой собственностью».

Жорстке протистояння між виконавчою (Б. Єльцин) і законодавчою владою (Р. Хасбулатов) у питанні про подальший розвиток держави в нових перехідних умовах до ринку закінчилося перемогою президента. На думку Т. Христюк, причинами появи та загострення цього конфлікту були: 1) протиріччя щодо соціально-економічного та політичного курсу Росії; 2) Російська Федерація не мала досвіду взаємодії між різними гілками влади; 3) законодавці наділили себе найширшими повноваженнями, у т. ч. такими, які повинні бути прерогативою виконавчих і судових органів.

Трагічні події 3–4 жовтня 1993 р. (зіткнення прихильників парламенту і силових структур – захоплення столичної мерії, криваві події в телерадіокомплексі «Останкіно»; розстріл із танкових знарядь, арешт Хасбулатова, Руцького та інших керівників антипрезидентської опозиції) свідчили про нездатність провідних соціально-політичних сил суспільства здійснювати корінні перетворення демократичним шляхом, через знаходження консенсусу.

Нова Конституція 1993 р. фактично встановлювала у країні президентську республіку. Президент мав великі повноваження, у т. ч. щодо розпуску Державної Думи. Федеральні Збори (Рада Федерації і Держдума) отримували менші повноваження, ніж колишній З'їзд народних депутатів і Верховна Рада. Закон вступав в силу лише після підписання його президентом. Вето могло бути подолане 2/3 голосами у Держдумі. Уряд формувався президентом, він же пропонував кандидатуру прем'єр-міністра.

Характерною рисою політичного режиму Б. Єльцина, на думку окремих дослідників, були періодичні кризи, з яких президенту, як правило, вдавалося виходити переможцем.

Підсумовуючи, важливо зазначити, що діяльність та постать першого президента Російської Федерації Бориса Єльцина необхідно оцінювати з урахуванням того складного перехідного періоду, в якому опинилася країна. Готових відповідей та рецептів швидко подолати кризові явища в економіці, політиці та соціальній сфері не було. Президент часто діяв, виходячи із свого бачення та розуміння кризових ситуацій.

Петрожалко В.В., студ., II курс, гр. ТЗ-5, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

«ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА І ДУХ КАПІТАЛІЗМУ»: ПОГЛЯД ІЗ СУЧАСНОСТІ НА КУЛЬТОВИЙ ТВІР МАКСА ВЕБЕРА

Максиміліан Карл Еміль Вебер (1864–1920), відомий як Макс Вебер – німецький соціолог, філософ, історик, політичний економіст. Ідеї М. Вебера мали значний вплив на розвиток суспільних наук, особливо – соціології. Поряд з Емилем Дюркгеймом і Карлом Марксом Вебер вважається одним з основоположників соціологічної науки. У своїй гучній книзі «Протестантська етика і дух капіталізму» (1905) він дав (як вважає багато сучасних шанувальників Вебера) вичерпну відповідь на питання про походження капіталізму. Капіталізм як суспільно-економічний лад можна порівняти з деревом, у якого є видима частина (стовбур, гілки, листя), а є невидима – коріння. Більшість соціологів та економістів вивчають видиму частину цього дивовижного дерева – його економіку, право, політику, культуру. А ось М. Вебер вирішив поглянути на невидиму, кореневу частину дерева – духовно-моральне улаштування суспільства. І дав чітку відповідь: корінням капіталізму є протестантизм і його етика.

Сьогодні основні ідеї Вебера, що стосуються ролі протестантської етики у становленні капіталізму, дуже популярні і відтворюються в підручниках з історії, соціології та економіки. Кількість публікацій про Вебера і його теорії сьогодні обчислюється тисячами. Френсіс Фукуяма, відомий сучасний філософ і політолог, назвав роботу Вебера «найвідомішим соціологічним трактатом за всю історію людства». Самого автора роботи «Протестантська етика і дух капіталізму» називали «Ейнштейном в соціології».

Незважаючи на настільки високий «рейтинг» Вебера і його роботи, повної переконливості у вірності теорії знаменитого німецького соціолога не виникає. У Вебера ще при його житті було багато опонентів. Сьогодні їх стало ще більше. Здавалося, у німецького науковця був один абсолютно «залізобетонний» аргумент на користь своєї теорії: в країнах, де після Реформації протестантизм став домінуючою релігією, капіталістичний розвиток йшов набагато швидше, ніж у тих країнах, які залишилися переважно католицькими. До першої категорії країн, в першу чергу, відносилися: Нідерланди, Великобританія, Швейцарія, США, Німеччина. До другої – Іспанія, Італія, Португалія, Франція. Однак головний опонент Вебера Вернер Зомбарт піддав серйозному сумніву даний аргумент, запропонувавши своє, не менш переконливе пояснення відмінностей в динаміці розвитку двох груп країн: католицькі країни, зберігаючи юридичні та релігійно-моральні обмеження на розвиток капіталізму, «виштовхували» за межі своїх кордонів найбільш капіталістично «заряджену» частину населення – євреїв. Зомбарт звернув увагу й на те, що в протестантських країнах темпи розвитку капіталізму були неоднакові. Так, у Німеччині вони були набагато нижчими, ніж у Нідерландах або Англії.

У критиків Вебера є ще один аргумент: протестантизм (у формі кальвінізму і пуританства) з'явився лише в XVI–XVII ст., а людству капіталізм до цього часу був уже добре відомий. Йдеться, перш за все, про давній капіталізм Ассирії, Вавилону, античних Греції та Риму. Ми не знаходимо у Вебера чіткого розмежування капіталізму на «цивілізований» («протестантський») і «нецивілізований» («старий»). Зробити Веберу це вкрай важко з однієї простої причини: в протестантських країнах «цивілізований» капіталізм починався саме із вбивств і розбою, які в підручниках з історії та економіки називаються «первинним накопиченням капіталу» («огородження», «боротьба з бродяжництвом», колоніальний розбій і т. п.). Утім, і після завершення етапу «первісного нагромадження капіталу» капіталізм не гребував і не гребує будь-якими способами отримання – як мирними, так і військовими (силовими).

Британський соціолог Едвард Вестермарк (1862–1939), всупереч Веберу, вважав, що стався протилежний вплив «капіталістичного духу на теологічну догматику». Відомий англійський історик економіки Річард Тоуні (1880–1962), один із найвідоміших критиків Вебера, у книзі «Релігія і становлення капіталізму» (1926) зазначав, що у зв'язці «протестантизм – капіталізм» первинним є капіталізм, а протестантизм – дітище капіталізму. Амінторе Фанфані (1908–1999), італійський економіст та історик, у праці «Католицизм, протестантизм і капіталізм» вважає, що капіталізм проник в Європу більш ніж за століття до того, як на світ з'явився протестантизм. Протестантська етика не стала причиною капіталізму, нею була «капіталістична ментальність», закладена в людях, переслідуваних у католицьких країнах. І, нарешті, ще один принциповий момент. Вебер абсолютно невинуватно приписав усьому протестантизму наявність «духу капіталізму», відзначаючи лише, що в одних напрямках протестантизму він був більш яскраво виражений, а в інших – менше. Однак глибше вивчення протестантизму показує, що в деяких його течіях був присутній дух, прямо протилежний (з соціально-економічної точки зору) «духові капіталізму». Йдеться про «дух соціалізму».

В цілому можна по-різному ставитися до М. Вебера, але те, що його ідеї зробили великий внесок у світову історію, є незаперечним фактом.

**Прокопчук І.М., студ., І курс магістратури,
гр. 11Мз-СОіст., історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Власюк І.М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

ПРОБЛЕМИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ХОРВАТІЇ

Євроінтеграція країн Південно-Східної Європи (Південно-Східна Європа) та Західних Балкан – це тема, про яку багато дискутували після розпаду Югославії. Зусилля ЄС у регіоні були сконцентровані в експертній, економічній та фінансовій допомозі в інтеграційний період. На той час країни Південно-Східної Європи та Західних Балкан були країнами з перехідною економікою, без розвиненої політичної культури, етнічно та політично нестабільними. Процес демократизації в колишніх югославських державах був різноманітним; причинами цього була глобалізація та зростаючі диспропорції багатства, доходів та влади.

Метою нашого дослідження є вивчення досвіду євроінтеграції Хорватії на сучасному етапі.

Різним аспектам розвитку Хорватії присвячено значну кількість новітніх досліджень. Так, український дослідник С. Горопаху зазначає, що важливе місце в реалізації євроінтеграційних прагнень Хорватії відіграли такі чинники: консенсус в цьому процесі усіх парламентських партій; політика ЄС, спрямована на допомогу в стабілізації ситуації в регіоні; стимулювання Європейським Союзом двостороннього співробітництва і багатосторонньої співпраці в регіональному вимірі. На його думку, після низької активності у цьому напрямі в 1990-х рр. повна зміна влади 2000 р. за результатами парламентських та позачергових президентських виборів відкрила нові можливості для активізації євроінтеграції країни.

У листопаді 2000 р. на саміті ЄС в Загребі (Хорватія) був запущений «Процес стабілізації та асоціації» для Західних Балкан. Він передбачав ряд заходів для включення країн цього регіону в процес євроінтеграції.

Важливою віхою в євроінтеграційному шляху цих держав став саміт ЄС в Салоніках (Греція) в 2003 р. Фактично підтверджувалося бажання ЄС бачити західно-балканські країни в перспективі в якості членів ЄС.

Хорватія подала заявку на членство в ЄС у 2003 р. та вела переговори з 2005 по 2011 рр. У той час Хорватія в особі правителя Франьо Туджмана проводила політику суверенізації і державного будівництва, скептично ставлячись до євроінтеграції. Правляча партія «Хорватський демократичний союз» (ХДС) особливо підкреслювала те, що Хорватія досягла повної державності і відділення від Балкан, що було основним трендом політичної еліти того часу, адже уряду здавалося, що євроінтеграція і проекти, запропоновані ЄС, представляли собою спробу відтворення Югославії.

З початку 2000-х рр. політичний дискурс в Хорватії, Сербії і Чорногорії зрушився з політики «зміцнення державності або збереження максимальних владних повноважень» до Євроатлантичного шляху розвитку. На це вплинули декілька факторів, таких як відхід з політичної сцени з різних причин авторитарних лідерів – Ф. Туджмана і С. Мілошевича, перемога опозиційних сил в Сербії («Демократична опозиція Сербії») і Хорватії (Соціал-демократична партія), які стали позначати процес євроінтеграції в якості пріоритетного в зовнішній політиці.

До того, як Хорватія стала країною-членом ЄС, вона мала певні переваги й недоліки. Сильною стороною цієї країни була торгівля, яка сприяла зростанню Хорватії. Фінансова інтеграція є другою ланкою процесу конвергенції. Слабкими сторонами Хорватії були наступні: несприятливий клімат для приватних підприємств; обмежена підтримка інновацій; ринки праці, які потребують модернізації; значні витрати на утримання та функціонування уряду країни.

У 2013 р. після проведення референдуму країна була оголошена повноправним членом ЄС. Інтеграція Хорватії в ЄС підштовхнула країни до вирішення низки суперечок в регіоні. Так, наприклад, в день вступу Хорватія підписала в Брюсселі угоду про прикордонні переходи і прикордонний рух з Боснією і Герцеговиною. Також після 20 років конфлікту було досягнуто ряд домовленостей зі Словенією про погашення її боргів перед Хорватією. Серйозною проблемою залишилися прикордонні суперечки зі Словенією про делімітацію морського кордону в Піранській затоці Адріатичного моря, і це питання було передане на розгляд Постійної палати третейського суду в Гаазі. У червні 2017 р. судом було прийнято рішення на користь Словенії, але влада Хорватії відмовлялася його визнати.

Вступ Хорватії дозволяє колишнім республікам Югославії подолати певний психологічний бар'єр, що відокремлював цей регіон, який асоціювався з нестабільністю і загальним неблагополуччям, від процвітаючої об'єднаної Європи. Історія успіху Хорватії доводить, що регіон, який географічно гармонійно вписується в ЄС, може належати до нього і політично, і економічно.

Перебування країни в ЄС дало певні позитивні зрушення в економіці, але й показало невдоволеність частини суспільства соціально-економічними проблемами, спробою легалізації одностатевих шлюбів урядом у 2014 р. Згідно з даними американської організації «Фрідом хауз», найбільший індекс рівня демократії у країнах Центрально-Східної Європи станом на 2017 рік був у Словенії, Хорватія перебувала на 8-му місці.

Отже, досвід євроінтеграції Хорватії показує на відносну тривалість цього процесу, свої складнощі та переваги. Потребує подальшого вивчення досвід перебування Хорватії в ЄС з 2013 р. до сьогодні.

Рихлюк Я.І., студ., II курс, гр. ТЗ-5, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

АНТЕЇЗМ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Антеїзм – це філософська течія, яка характеризує єдність людини і природи, нерозривність «матері-землі» і людини.

Назва терміну походить від імені давньогрецького персонажа, героя-силача Антея, який був непереможний доти, доки він торкався до землі будь-якою частиною свого тіла, тим самим відновлюючи свої сили. Чоловік був сином бога Світу – Зевса і богині землі Геї. Антей був поборений Гераклом, коли другий під час битви підняв велетня над головою. Антей утратив зв'язок із землею, і сили швидко пішли від нього. Але що є спільного в українців і Антея?

В українській філософії і мистецтві Антей став образом єдності людини і могутньою силою землі та природи. На нашу думку, антеїзм є характерною рисою українського народу, бо сам Бог велів нам використовувати найкращі родючі землі – чорноземи. У всі часи українці могли виростити будь-яку культуру рослин на ненці-Землі. Навіть видатні українські письменники згадували або навіть вихваляли життєдайні сили землі. Про антеїзм як сутнісну рису українського світогляду й етнопсихології міркували: П. Куліш, Д. Чижевський, І. І. Мірчук, В. Янів, М. Костомаров, О. Кульчицька тощо. Зародки ідеї антеїзму знаходимо ще в культурі часів Київської Русі. Усна творчість донесла народні повір'я, вірування в живі істоти, що оточують людину (водяники, русалки, лісовики тощо). Їх поважають, їм приносять жертви, щоб не шкодили, не затьмарювали віру у вічність людського життя. Такий характер світосприймання породжує романтичний дух народу, тисячократне оспіваний у мелодійних українських піснях. Без пісень, танців, ігор не обходилась жодна подія.

Науковці вважають, що принцип «сродності» Григорія Сковороди також близький антеїзму. Яскравий виразник антеїзму в українській філософській думці доби романтизму – Пантелеймон Куліш. Тарас Шевченко у своїх творах «Заповіт», «Думи мої, думи мої» згадував такі йому рідні широкі степи і зелені лани. Також не оминули тему чорноземів поети Микола Вороний («Блакитна Панна»), Ліна Костенко («Крила» і «Спини мене»), Іван Франко («Гімн»), Леся Українка («Contra spem spero!»), і цей список можна продовжувати дуже довго, бо український народ завжди мав велику повагу до своєї коханої матінки-Землі.

У педагогічній спадщині В. Сухоминського (1918–1970) знаходимо естетико-ментальне вираження антеїзму, що проявляється у ставленні до:

- природи взагалі («Весною і влітку, восени і взимку я ходжу з дітьми до лісу, в поле, в сад, у діброву, на луг – слухати музику природу», оскільки це «один з найдійовіших засобів лікування красою». Вона, «пробуджуючи серце», ніби «відкриває найпотаємніші куточки, і вони стають чутливими до слова вчителя»);
- землі. В. Сухомлинський стверджував: «Людина була й завжди залишається дітям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури». Через усі праці педагога лейтмотивом проходить положення про яскраву індивідуальність природи кожної дитини, необхідність її впізнання й урахування під час плекання її як особистості;
- праці – найважливішого завдання морального виховання;
- Батьківщини: «Ці слова завжди пов'язуються в моєму уявленні з трьома іншими поняттями: народ, труд, хліб. Це три могутні корені громадянськості»;
- матері: «Людина лише тоді стає справжньою людиною, коли вона любить».

З антеїзмом як рисою української ментальності пов'язують особливості психологічного складу українців; численні народні повір'я, звичаї і традиції; формування етнічної екологічної культури; ставлення до хліборобської праці як культурно-моральної цінності тощо.

Сьогодні під антеїзмом розуміють широкий спектр ставлень і почуттів: культ матері-Землі, землі-годувальниці; сакралізацію землі, на якій споконвіку жили пращури; закоханість у природу рідного краю; любов до землі-Батьківщини, мрію про волю і процвітання Української Землі; відчуття зрощення, злитості з природою; у мистецтві – лірично-поетичне, романтичне, пісенне відображення й переживання рідної природи; образ Землі як втілення народної душі.

Архетип матері-батьківщини іноді вбачають і в українській національній символіці, зокрема кольорах українського прапора як символу неба й золоті пшеничної ниви. Парадигма антеїзму набуває актуальності як складова екологічної етики, філософії природи, неорелігійних течій в умовах загострення глобальних проблем, протиріч і викликів техногенної цивілізації.

Тепер Ви сумніваєтесь, що Антей є прообразом українського народу?

Романько Д.В., студ., II курс, гр. ТРТ-4, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

УКРАЇНЬСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ: МИНУЛЕ ТА МАЙБУТНЄ

Якщо взяти до уваги ті події, які нещодавно сталися в нашій країні, зазначимо, що українське суспільство почало все більше цікавитися національною історією. Сьогоднішні дні – це час небувалого спалаху національної самосвідомості. Український народ прагне осмислити минуле, розібратись у своєму сучасному житті і знайти орієнтири для кращого життя в майбутньому. Цьому процесу є своє пояснення: українці довго жили за умов неволі, нерозуміння свого місця у світовій цивілізації. Важливим фактором є також і те, що досить тривалий час наш народ перебував під тиском офіційної радянської пропаганди, а саме: українці не є самостійним народом, вони не можуть мати ні своєї власної думки, ні політичних або правових прав, а всі ми є лише частиною великої імперської машини, «радянського народу». Однією з категорій, які допоможуть вирішити гострі проблеми сьогодення, є категорія «ментальність». Важливо наголосити на тому, що нині не існує чіткого визначення цього поняття.

Ментальність, менталітет (від лат. *mens* – розум, мислення, душевний устрій) – це стійкий спосіб специфічного світосприйняття, характерний для великих груп людей (етносів, націй, соціальних прошарків), що обумовлює особливість способів їх реагування на явища оточуючої дійсності, поєднує людей у соціальні та історичні спільноти. Ментальність представляє глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, що включає також позасвідоме; відносно стійку сукупність настанов і схильностей індивіда або соціальної групи, що спонукають до певного типу сприйняття, мислення та дій.

Ментальність більшою мірою реалізується у певних формах поведінки і переживається емоційно. Це синтез раціонального та інтуїтивного, суспільного та індивідуального, усвідомленого і неусвідомленого.

Ментальність формується століттями, залежно від традицій культури, соціальних структур, середовища життєдіяльності людини. В той же час вона сама їх формує, виступаючи як важливий чинник культурно-історичної динаміки. Інакше кажучи, з одного боку, ментальність є результатом культури і традицій, а, з іншого – сама є глибинним витокіом розвитку культури.

Українське суспільство є одним з унікальних у своєму роді, бо йому притаманний двоїстий характер ментальності. Ще видатний український історик Михайло Грушевський вважав, що українці мають західний тип ментальності. Українське суспільство та український народ увесь час були роз'єднані і територіально, і ментально. Українські землі розвивалися по-різному, на них мали вплив абсолютно різні ментально та політично потужні держави. Тому українська ментальність поєднує в собі західні і східні начала, а з другого боку – ґрунтується на протиставленні двох головних традиційно-побутових культур: землеробської і козацької.

Правова і політична ментальність у багатьох регіонах розвивалися по-різному. Існують відмінності в ментальності не лише в представників різних національностей, але й усередині однієї національності. Це відмінність у світосприйнятті провідників і маси. Українська ментальність є складним поняттям. Можна припустити, що вона могла не змінюватися впродовж століть, і в майбутньому вона може і не змінитися.

Якщо порівняти ментальність українського народу різних регіонів нашої країни, то вона може виявитися дещо різною. Це сталося тому, що в різних частинах України розвивалася і поширювалася різна політична ідеологія, яка формувала думки та життя народу. До речі, така ж ситуація виникла і з розвитком правової системи в нашій країні. Більша частина регіонів належала до радянської правової системи, між тим як практично весь захід підкорювався романо-германській правовій системі, елементи якої зараз є в нашій сучасній правовій системі. Отже, що стосується ментальності мешканців різних регіонів України, то для жителів західної частини більш характерні такі риси, як працелюбність та індивідуалізм, повага до власності. Крім того, українцям, що проживають на заході, притаманні й інші риси: консерватизм, скерований на увіковічнення в незмінному вигляді основних етнічних цінностей, а також активне виявлення національних почуттів та патріотизму.

В інших регіонах України становище відрізняється. Через історичні обставини та перебування у складі іншої держави українська ментальність у цих регіонах має риси колективізму й анархізму.

Таким чином, можна зробити висновок, що українська ментальність є досить різноманітною. Процес формування ментальності суспільства не закінчується, а, навпаки, його темпи з кожним днем стають дедалі швидшими.

Можна припустити, що завдяки ефективним діям Української держави в царині інформаційної, освітньої та культурної політики з часом сформується єдина українсько-європейська ментальність, яка не матиме колишніх регіональних розподілів.

Романюк А.О., студ., IV курс, гр. 4-АП, ФШПУ
Науковий керівник – д.і.н., проф. Мельничук О.А.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ЄВАНГЕЛЬСЬКО-БАПТИСТСЬКЕ БРАТСТВО В СРСР У 20-Х РР. ХХ СТ.

Євангельські християни-баптисти (ЄХБ) – найбільш чисельна із протестантських церков СРСР. Ленінський декрет від 23 січня 1918 року давав гарантії дійсної релігійної свободи, що викликало доброзичливе ставлення баптистів до радянської влади. Деякі віруючі із аристократичних родин виражали підтримку радянській владі передачею їй свого господарства.

Через півроку вийшла постанова Народного комісаріату юстиції про порядок введення цього декрету в життя. 3 січня – циркуляр Наркомату, 13 червня 1921 року – постанова ВЦВК, а в середині 1923 року вийшла «Інструкція з питань, пов'язаних з проведенням декрету». Остання роз'яснювала, що декрет про відділення церкви від держави з виданням до нього роз'ясненням постановою Нарком'юста є основним законом, на який повинні опиратися всі розпорядження і дії місцевої влади.

Видання таких державних документів в перші роки виключали випадки утисків прав віруючих. Там, де випадки були, центральні органи радянської влади за скаргами баптистів і євангельських общин негайно вживали заходів. Таким чином, видання декрету забезпечувало дійсну релігійну свободу, і юридично було встановлено рівність усіх релігій (християнських і нехристиянських) і релігійних об'єднань перед радянською владою.

Та все ж таки не все було так добре у плані релігійної свободи по відношенню до ЄХБ 1920-х рр. Органами Всесоюзної надзвичайної комісії, пізніше ДПУ (Державного політичного управління), було репресовано багато віруючих за їх безкомпромісність у випадках втручання держави в справи церкви. Вже у той час було немало поборників атеїзму, які не прощали проповідання Євангелії. Атеїстів дратувала твердість переконання віруючих, які стояли на позиціях, далеких від атеїзму.

На XXVI Всесоюзному з'їзді баптистів секретар Союзу баптистів П. В. Іванов-Клишніков заявив про те, що баптисти визнають Радянську державу, дотримуються її громадянського закону, що стосується їхнього тіла. Все, що стосується їхньої душі і Бога, то вони не можуть підкорятися, як сказано в Священному Писанні Матвія 22:21: «Тож віддайте кесареви кесарево, а Богові Боже». Представники ХВС заявили про те, що вони вірують, що влада від Бога. І вважають своїм обов'язком молитися за владу. 1926 року на конференції баптистів Європи представники ЄХБ СРСР заявили про те, що баптисти – не анархісти: баптисти не проти влади, а за владу, і вони будуть допомагати державі, яку б політичну організацію вона не мала б, у виконанні її високих функцій, доручених їй Богом».

ЄХБ підтримали ініціативу організації комун і артілей і розпочали самі їх організовувати. Ці починання були підтримані радянською владою. В 1921 році при Наркомземі була створена спеціальна комісія по заселенню колгоспів, вільних земель, поміщицьких володінь сектантами і старообрядцями. Всі сектанти і старообрядці, які мали бажання поселитися на вільних землях колгоспу, повинні повідомити про це комісію. Для цього потрібно: вислати довірену особу зі своїми письмовими відомостями про те, до якої секти чи об'єднання відноситься, скільки людей збирається поселитися на землі, чим займалися раніше, який мають інвентар, яким видом господарства хочуть займатися, яка потрібна допомога, придивилися собі землю чи ні. Крім того, потрібно привезти договір між спільнотою і Наркомземом. Місцеву владу закликали допомогти бажаючим отримати безперешкодний проїзд до Москви і допомогти комунам на місцях.

На жаль, християнським сільськогосподарським комунам і кооперативам не судилося довго існувати: більшість з них проіснувала 4-5 років. До кінця 20-х років їх не стало: одні розпалися, інші були розпущені державою. В середині 20-х років атеїсти організували Союз воюючих безбожників, які почали заявляти про те, що необхідно закрити «сектантські колгоспи» як «небезпечні» для соціалістичного будівництва.

Важливим питанням, що хвилювало ЄХБ, було військове. Після громадянської війни радянська влада пішла на видання 4 січня 1919 року декрету РНК СРСР «Про звільнення від військової повинності з релігійних переконань». Цим декретом поряд з менонітами, духоборцями користувалися також баптисти і євангельські християни. Видання цього декрету мало під собою бажання атеїстичної влади показати сектантам прихильність радянської влади. Дозвіл не проходити віруючим військову службу викликав великий потік людей до церкви, які ставили собі за мету не духовні цінності, а лише можливість не йти в армію. Радянська влада не змогла довго терпіти зловживання серед віруючих правом звільнення від військової служби. Тому вона (через відповідні органи) вмішувалася у справи церкви з метою розколати її. Влада запропонувала встановити для осіб призовного віку, які вступають в об'єднання, випробувальний термін не менше року.

18 вересня 1925 року ВЦВК СРСР видав новий закон про обов'язкову військову службу. Але стаття 216 вказувала на те, що звільнення від військової служби повинно бути лише за постановою суду і розповсюджувалося в основному на тих, хто народився і виховувався в сім'ях, релігійне вчення яких забороняє відбувати військову службу із зброєю в руках. На тих, хто увірували, із сімей невіруючих батьків, це положення не поширювалося.

Згідно з Декретом від 23 січня 1918 року «Про відділення церкви від держави, школи» релігійні громади не мали прав юридичної особи і тому офіційній реєстрації не підлягали. Навіть постанова Нарком'юста і НКВС не передбачала обов'язкової реєстрації релігійних громад. З 1920-х років місцева влада, посилаючись на постанову ВЦВК про реєстрацію всіх організацій, які не приносять прибутку (а об'єднання баптистів і євангельських християн були віднесені до таких), стали вимагати реєстрацію об'єднання. Реєстрація полягала в тому, що місцевій раді надавався статут об'єднання, на якому по закону ставили штамп про те, що відбулася реєстрація і повертали об'єднанню. Пред'явивши документ на вимогу представників місцевої чи вищої влади, об'єднання підтверджувало законність своєї релігійної діяльності. (Не виключено, що такий порядок реєстрації був скопійований з США, де це робиться з метою попередити приховання можливих доходів, не вказаних у декларації діяльності релігійного об'єднання). Ніяких умов для релігійної діяльності така реєстрація не ставила. Обов'язкова ж реєстрація релігійних об'єднань з багатьма умовами і обмеженнями релігійної діяльності була узаконена лише постановою ВЦВК і РНК СРСР від 8 квітня 1919 року.

Після періоду відбудови, на основі нової економічної політики (НЕП), в країні був прийнятий перший п'ятирічний план розвитку народного господарства на соціалістичній основі. Владою Радянського Союзу був взятий курс на інтенсивну індустріалізацію і широку колективізацію селян. Це призвело до значних переміщень з місця колишнього проживання на нові. Переселення було як добровільним, так і примусовим. Багато переселилося в райони, де розвивалася або створювалася вугільна, металургійна і машинобудівна промисловість, де відбувалася нестача робочих рук. Процес переселення захопив і віруючих СХБ: багато віруючих сімей, в складі яких були дорослі працездатні діти, переселялися на Донбас. Багато з них переселялися через переслідування, щоб уникнути репресій.

У ході колективізації сільських господарств проводилася акція більшовиків і радянської влади по «ліквідації куркуля як класу», засобами адміністративного виселення сільського населення в нові райони для освоєння природних ресурсів країни. Цю акцію використала державна влада для усунення служителів і проповідників із помісних об'єднань євангельських-християн баптистів. Багато із них, як «позбавленців» (людей, які залишилися виборчих прав), додали до виселення разом із «розкуркуленими». Це викликало різке скорочення чисельності віруючих в об'єднаннях колишнього місця проживання, але збільшувались і створювалися нові об'єднання віруючих на нових місцях.

У квітні 1929 року на II Всесоюзному з'їзді воєнничих безбожників була прийнята резолюція, в якій проголошувалося: «... Сектантські організації в образі проповідників, активістів є політичною агентурою ... і воєнно-шпійонськими організаціями міжнародної буржуазії. До числа сект, які мають міжнародне розповсюдження, належать баптисти, євангелісти, адвентисти, методисти. Це найбільш сильні, матеріально забезпечені і такі, що застосовують «більш досконалі і різносторонні методи роботи сектантських організацій».

Услід за резолюцією II Всесоюзного з'їзду воєнничих безбожників вийшла Постанова ВЦВК СРСР від 8 лютого 1929 року «Про релігійні об'єднання». Цією постановою для релігійних об'єднань була застосована обов'язкова реєстрація релігійних об'єднань. Діяльність об'єднань була обмежена задоволенням релігійних потреб віруючих у стінах молитовних будинків. Місіонерська діяльність, релігійна пропаганда заборонялася. Райони діяльності проповідників обмежувалася місцем проживання членів, які обслуговуються ними і місцем знаходження молитовного будинку. Заборонялося надавати матеріальну допомогу членам свого об'єднання; створювати каси взаємодопомоги, кооперативи; організовувати дитячі, жіночі, молодіжні молитовні зібрання; біблійні, літературні, рукодільні, трудові, по вивченню релігії зібрання, гуртки, групи, відділи.

Ці обмеження були закріплені статтею 4 Конституції СРСР, прийнятою в червні 1918 року. Нова редакція статті 4, прийнята XIV Всесоюзним з'їздом 18 травня 1929 року, свідчила: «В цілях забезпечення за трудящими дійсної свободи совісті церква відділяється від держави і школа від церкви, а свобода релігійних переконань і антирелігійної пропаганди визнається за усіма громадянами». Слова «релігійної і антирелігійної пропаганди» замінені словами «свобода релігійних переконань і антирелігійної пропаганди». Іншими словами, проповідь своїх переконань визнавалася лише за державною релігією – атеїзмом.

Таким чином, починаючи з 1929 року розпочалися репресії, які мали за мету позбавлення помісних об'єднань СХБ організованої євангельської роботи: в першу чергу у братства забирали реєстрацію. В ці роки репресіям піддавали основних працівників об'єднання і найбільш активних проповідників Євангелія, які не прислухалися до вимог перестати розповсюджувати благу звістку.

Садівська О.Я., студ., III курс, гр.ІБАС-17, історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Орехова С.Є.
Маріупольський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ: ІСТОРИЧНА СКЛАДОВА

На сучасному етапі і, насамперед у великих організаціях, інформаційно-аналітична діяльність, або інформаційно-аналітичне управління, стає відносно самостійним видом діяльності. Водночас, щоб бути ефективною, інформаційно-аналітична діяльність повинна здійснюватися відповідно до загальних положень і механізмів управління. Вимоги та особливості інформаційно-аналітичної діяльності, які необхідні для виконання всіх завдань та ефективної роботи в системі управління, розглянуті нижче.

Аналіз видів управлінської діяльності дозволяє визначити завдання, вирішувані в організації, і виконавців цих завдань. За ступенем інтелектуальності і складності завдання можна класифікувати:

Перший клас – найбільш прості завдання, які складаються з повністю формалізованих процедур і виконання яких, крім витрат часу, не становить ніякої складності для виконавців. Ці завдання стандартизуються і програмуються. До них відносяться: контроль і облік, оформлення документів, їх тиражування, розсилка та ін. Такі завдання вирішуються практично всіма автоматизованими інформаційними системами. Завдання цього класу, якщо вони використовуються для прийняття рішень, називаються завданнями прийняття рішень в умовах повної визначеності. При цьому випадкові і невизначені чинники відсутні.

Другий клас – більш складні завдання: прийняття рішень в умовах ризику, тобто в тому випадку, коли наявні випадкові чинники, для яких відомі закони їх впливу. Постанова і вирішення таких завдань можливі на основі методів теорії ймовірностей, аналітичного та імітаційного моделювання.

Третій клас завдань – слабо структуровані завдання, які містять невідомі або невимірювані компоненти (кількісно не оцінювані). Для цих завдань характерна відсутність методів розв'язання на основі безпосереднього опрацювання даних. Постанова завдань базується на прийнятті рішень в умовах неповної інформації. У ряді випадків, на основі теорії нечітких множин і застосувань цієї теорії, вдається побудувати формальні схеми рішення.

Четвертий клас завдань складають завдання прийняття рішень в умовах протидії або конфлікту (наприклад, необхідно враховувати наявність активно діючих конкурентів). У завданнях цього класу можуть бути наявні випадкові чинники, для яких невідомі закони їх впливу. Постанова і вирішення таких завдань можливі (але не завжди) методами теорії ймовірностей, нечітких множин і теорії ігор.

П'ятий клас – найбільш складні завдання прийняття рішень, які характеризуються відсутністю можливості формалізації через високий ступінь невизначеності. До таких завдань відноситься більшість проблем прогнозування, перспективного планування.

Процес інформаційно-аналітичної діяльності – сукупність спрямованих на визначений предмет операцій мислення і технологічних процедур, виконання яких у певній послідовності із використанням засобів забезпечує вирішення поставленого завдання. Процес складається із компонентів:

- організаційний, спрямований на формування процесу як єдиного, цілісного;
- методичний, спрямований на відбір операцій та технологічних операцій;
- інформаційний, веде до одержання аналітичної інформації;
- комунікаційний, спрямований на підтримку зв'язків з інформаційними системами, споживачем, джерелами тощо;

- формування висновків, пропозицій.

Стадії (етапи) процесу інформаційно-аналітичної діяльності:

- загальне знайомство з проблемою, постановкою задачі;
- формування понять, їх визначення;
- збір фактів, створення емпіричної бази. Тут важливим є поняття «критичної маси», яка дасть

можливість зробити правильні висновки. З одного боку – фактів повинно бути достатньо, з другого – не дати «потонути» у фактах. Процес інформаційно-аналітичної роботи має ітераційний характер, тобто з наступних стадій може бути повернення до попередніх.

Виходячи з класів завдань, що вирішуються в системі управління, можна виділити основні принципи організації в системі управління інформаційно-аналітичного процесу. Ці принципи були сформульовані ще кілька десятиріч тому фахівцем зі стратегічного розвідки американським генералом Вашингтоном Плетом: повідомляти достовірно, своєчасно та ясно.

Тобто перший принцип організації інформаційно-аналітичного процесу – достовірність повідомлення, що є ключовою ознакою при оцінці будь-якого інформаційного документа, створеного в

результаті аналітичної діяльності. Вона забезпечується завдяки правильному поєднанню ряду моментів, що визначають результативність роботи аналітика.

Головними серед них є: глибоке розуміння дійсності тим, хто аналізує повідомлення; правильний відбір фактів, які стосуються об'єкта аналізу; виділення на підставі аналізу фактів основних моментів, явищ і процесів, причинно-наслідкових зв'язків. Як бачимо, вирішальну роль при підготовці достовірних аналітичних матеріалів має рівень кваліфікації виконавців робіт – професійні знання, ерудиція, вміння орієнтуватись і робити висновки в нестандартній ситуації тощо.

Другим основним принципом організації інформаційно-аналітичного процесу є своєчасна підготовка документів. Своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень. Звичайно, йдеться не про суттєву зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності. Адже достовірність інформації визначається її здатністю відображати реально існуючі об'єкти з необхідним ступенем точності. По суті, ситуації, коли доводиться йти на певне зниження ступеня достовірності інформації заради своєчасного її подання, трапляються не настільки рідко, як здається на перший погляд. У цьому контексті варто згадати відомого американського менеджера Лі Якокку, який, підкреслюючи роль фактора часу в бізнесі, стверджував, що заради досягнення конкурентних переваг завжди треба пам'ятати про своєчасність подання інформації для прийняття необхідних рішень і не можна при цьому абсолютизувати значення достовірності інформації. «Після того як переважна частина необхідної інформації вже зібрана, настає момент, коли ви опиняєтесь під владою дії закону падаючого доходу», – писав він.

Третім основним принципом організації інформаційно-аналітичного процесу є ясність викладення матеріалу. Суть реалізації цього принципу полягає в тому, щоб зробити доступними для інших результати роботи аналітика. Адже саме коректне сприйняття інформації робить її переконливою для споживача, а отже, забезпечує успіх справи.

Основними вимогами до інформаційно-аналітичного документу є те, що він має бути лаконічним, зрозумілим (доступним) і переконливим. Коротке повідомлення легше сприймається і краще запам'ятовується, ніж довге. До того ж, коротке повідомлення має переваги перед довгим (великим) і з огляду на те, що час на підготовку й прийняття управлінських рішень завжди обмежений.

Отже, інформаційно-аналітичний процес у сфері управління являє собою процес пошуку, збору, переробки та подання інформації у формі, придатній для її використання при прийнятті управлінських рішень. Треба зазначити, що управлінські рішення, на відміну від рішень, які приймаються, наприклад, у сфері теоретичних, фундаментальних наук, спрямовані на розв'язання конкретних питань, як правило, мають чіткі термінові межі та у встановлений період повинні втілюватись у життя.

Продукт, створений у результаті інформаційно-аналітичного процесу, повинен бути придатним для використання замовником, корисним для нього вже в момент свого створення. Сам же результат інформаційно-аналітичної діяльності, як правило, матеріалізується у формі будь-якого документа.

Вирішальну роль при підготовці достовірних аналітичних матеріалів має рівень кваліфікації виконавців робіт – професійні знання, ерудиція, вміння орієнтуватись і робити висновки в нестандартній ситуації тощо. Другим основним принципом організації інформаційно-аналітичного процесу є своєчасна підготовка документів. Своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень. Звичайно, йдеться не про суттєву зміну змісту повідомлення, а лише про певне зниження ступеня його точності. Адже, як зазначалось, достовірність інформації визначається її здатністю відображати реально існуючі об'єкти з необхідним ступенем точності. По суті, ситуації, коли доводиться йти на певне зниження ступеня достовірності інформації заради своєчасного її подання, трапляються не настільки рідко, як здається на перший погляд.

Скрибченко С.І., студ., III курс, ІБАС-17, історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Орехова С.Є.
Маріупольський державний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ «СЛУЖБИ ІНФОРМАЦІЇ»

Класик економічної теорії А. Сміт, як відомо, довів, що природне бажання людей поліпшити свій добробут є настільки могутнім стимулом, що, якщо йому дати можливість діяти без перешкод, воно (бажання) саме здатне привести суспільство до процвітання. Його погляди на природу вільного підприємництва, на роль ринку і функції держави лягли в основу теорії і практики служби інформації.

Історія управлінської думки своїм корінням глибоко входить у віки і тисячоліття. Будь-який державний устрій, будь-яка організаційна людська діяльність передбачає, що існує об'єкт управління (те, чим управляють) і суб'єкт управління (той, хто управляє). Платон говорив про необхідність спеціалізації виробничих процесів. Про управління як особливий вид діяльності писав античний філософ Сократ. Підкреслюючи важливість поділу праці і спеціалізації, він бачив завдання в тому, щоб поставити кожну людину на належне їй місце: «Головне завдання – поставити потрібну людину на потрібне місце і домогтися виконання своїх наказів». Суттєвий внесок у розвиток управлінської думки здійснив італійський державний діяч Н. Макіавеллі (1469–1527). Він, зокрема, писав: «Об уме правителя делом судят потому, каких людей он к себе приближает; если это люди преданные и способные, то можно всегда быть уверенным в его мудрости, ибо он сумел распознать способности и удержать их преданность». Макіавеллі відзначав також: «Есть один безошибочный способ узнать, чего стоит помощник. Если помощник больше заботится о себе, чем ищет своей выгоды, он никогда не будет хорошим слугой государю».

Проте пов'язувати ці думки прямо чи опосередковано не є можливим, тому що це в основному були рекомендації щодо державного управління. Цілеспрямовані пошуки теоретичних підходів до розвитку та функціонування служби інформації почалися в епоху розвитку капіталізму. Історія виникнення і розвитку служби інформації нараховує п'ять управлінських революцій, що радикально змінювали роль і значення розглянутого феномена в житті суспільства.

За початок відліку в літературі приймають зародження писемності у Древньому Шумері, яке відноситься до V ст. до н. е. Вважається, що це революційне досягнення в житті людства призвело до утворення особливого прошарку жерців-бізнесменів, пов'язаних з торговими операціями, які ведуть ділове листування і комерційні розрахунки. Тому в літературі з історії про «службу інформації» ця перша управлінська революція характеризується як «релігійно-комерційна».

Друга управлінська революція пов'язується з діяльністю вавилонського царя Хаммурапі (1792–1750 рр. до н.е.), що видав звіт законів керування державою для регулювання всього різноманіття суспільних відносин між різними соціальними групами населення. Цими законами запроваджувався світський стиль керування, підсилювалися контроль і відповідальність за виконання роботи. От чому другу управлінську революцію вважають «світсько-адміністративною».

Третя управлінська революція відома як «виробничо-будівельна», тому що вона була спрямована на поєднання державних методів керування з контролем за діяльністю у сфері виробництва і будівництва. Відбулася вона в часи правління Навуходоносора (605–562 рр. до н.е.).

Зародження капіталізму і початок індустріального прогресу європейської цивілізації – головні фактори четвертої управлінської революції XVII–XVIII ст. Її результатом стало відділення служби інформації від власності (капіталу) і зародження професійного керування.

П'ята управлінська революція (кінець XIX – початок XX ст.) відома як «бюрократична», її теоретичною платформою стала концепція «раціональної бюрократії». Її основні результати: формування великих ієрархічних структур, поділ управлінської праці, введення норми стандартів, встановлення посадових обов'язків і відповідальності менеджерів. Б. Карлодо у праці «Деловая стратегия» наводить дані про те, що елементи сучасного процесу діяльності служб інформації склалися протягом тисячоліть.

Аналіз розвитку теорії і практики управління дає можливість стверджувати, що служби інформації є узагальненням практики раціонального управління комерційними підприємствами. Зміни умов підприємницької діяльності призводять до змін у теорії і практиці служби інформації як наукової системи управління.

Еволюція процесів у діяльності фірм протягом XX століття детально викладена в книзі І. Ансофа «Стратегічне управління». У другій половині XX ст. число нових завдань, які виникли зі зміною обставин, постійно зростало. Більшість з них є новими і не підлягають вирішенню, враховуючи досвід, який був отриманий в першій половині століття. У зв'язку з розширенням географічних кордонів ринкової економіки більшість завдань призводить до подальшого удосконалення управлінських проблем.

Новизна і складність створюють все більше навантаження на вищу ступінь управління, в той час, коли сукупність управлінських навичок, які були вироблені в першій половині XX ст., все менше відповідає вирішенню проблеми, а нові завдання виникають все частіше.

Зміни умов підприємницької діяльності в тому чи іншому суспільстві, державі, безумовно, призводять до зміни середовища (внутрішнього і зовнішнього) існування фірми. І це означає, що менеджери у своїй діяльності повинні дотримуватися принципу, що їх фірма може розвиватися з успіхом лише в тому випадку, якщо вона буде постійно, випереджаючи час, виявляти і прогнозувати зміст і ступінь змін, які відбуваються в середовищі існування фірми, і забезпечувати пристосованість її до відповідних змін.

Існує і другий бік цього питання, який обов'язково потрібно знати менеджерам і підприємцям комерційних структур. Розвиток ринку можливий за умови розвитку комерційних структур. Досягти цього сьогодні можливо, лише змінюючи та удосконалюючи систему управління. Незважаючи на величезне значення революційних перетворень, розвиток служб інформації – це в основному еволюційний процес. Він характеризується безперервністю, відображаючи континуум змін, що відбуваються в економіці, у всій системі соціально-економічних відносин.

Спроби наукового узагальнення накопиченого досвіду і формування основ науки керування відносяться до кінця XIX – початку XX ст. Безсумнівно, вони були відповіддю на потреби промислового розвитку, що все більше здобувало такі специфічні риси, як масове виробництво і масовий збут, орієнтація на ринки значної ємкості і великомасштабну організацію у формі могутніх корпорацій. Підприємства-гіганти відчували гостру необхідність у раціональній організації виробництва і праці, у чіткій і взаємозалежній роботі всіх підрозділів і служб, менеджерів і виконавців відповідно до науково обґрунтованих принципів, норм і стандартів.

Отже, історія розвитку менеджменту нараховує вже кілька тисячоріч, починаючи з прийняття зародження писемності. Однак формування наукових основ управління почалося в останні десятиліття XIX століття. Погляди на управління еволюціонували в міру того, як розвивалися суспільні відносини, змінювався бізнес, удосконалювалася технологія виробництва, з'являлися нові засоби зв'язку й обробки інформації. Змінювалася практика управління – змінювалося і навчання про управління. В той же час поява нових ідей у сфері управління, нових підходів до його здійснення незмінно приводила до широких перетворень і в практиці управління.

Також слід зазначити, що еволюція управлінської думки обертається навколо трьох явищ – задачі, людина, управлінська діяльність. На перших етапах розвитку науки про управління особлива увага приділялася тільки одному з цих явищ, у міру поглиблення знань про управління, зі зміною його характеру все більший розвиток почав одержувати синтетичний підхід, що пов'язує ці явища в єдине органічне ціле.

Хитрич М.С., студ., IV курс, гр. АТ-24, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЯПОНСЬКЕ «ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО»: ЯК ВПЛИНУЛА ОКУПАЦІЙНА ПОЛІТИКА АМЕРИКИ НА ЖИТТЯ ТА ПОБУТ ЯПОНЦІВ

Стрімке зростання економіки Японії з середини 1950-х рр. і до нафтової кризи 1973 року традиційно називають «японським економічним дивом».

Японське «економічне диво» розпочалося приблизно у 1948 р., коли минуло 3 роки після воєнних руйнувань країни, під час американської окупації. Успіх був забезпечений завдяки адаптації японської моделі до зміни внутрішніх і особливо зовнішніх умов. До початку 1953 р. за показником ВВП Японії вдалося досягнути довоєнного економічного рівня. Протягом 1952–1963 рр. ВВП Японії збільшився майже втричі, його характеризував щорічний приріст у 9 %; обсяг виробництва товарів зріс у 5 разів, а споживання подвоїлося. Від початку тріумфального економічного поступу й до 1970-х рр. Японія утвердилася в ролі могутньої промислової держави.

Дослідження стану економіки Японії проводилося у 1950–1980-і рр. Саме в цей період було прийнято основні реформи. За цей час Японія пережила енергетичну кризу, інфляцію, набула нової ролі у міжнародному розподілі праці.

Американська окупаційна політика провела в країні цілий ряд важливих перетворень, які значною мірою сприяли розвитку японського суспільства і господарства.

1. Розпуск найбільших промислових корпорацій (ліквідація мілітаризації і надмірної концентрації економіки; відновлення конкуренції, вільного ринку).

2. Засудження і страта злочинців (осуд японської воєнщини й агресивної зовнішньої політики).

3. Демократизація політичного життя (відновлення багатопартійності; проведення вільних виборів).

4. Прийняття конституції (закладення основ демократичного суспільного розвитку; збереження японських національних традицій і символів).

5. Аграрна реформа (ліквідація великих землеволодінь; розвиток фермерського господарства; подолання продовольчих труднощів; забезпечення промисловості дешевою робочою силою; формування внутрішнього ринку).

6. Освітня реформа (відокремлення школи від церкви; заборона пропаганди насильства й війни; запровадження загальної світської освіти; безкоштовна початкова освіта).

7. Реформи Дж. Доджа (податкова і фінансова системи) дала поштовх до активізації економічного життя. На початку 1950-х рр. Японія досягла довоєнного рівня виробництва.

8 вересня 1951 року було підписано Сан-Франциський мирний договір між Японією та 48 державами-союзниками. Він означав визнання незалежності Кореї, відмову від прав і претензій на Тайвань, Маріанські, Маршаллові острови, що переходили під управління США. Японія відмовилася «від усіх прав на Курильські острови і частину острова Сахалін і прилеглі острови».

Причинами і передумовами японського «економічного дива» стали:

- проведення американською окупаційною адміністрацією реформ;
- відносно дешева робоча сила (японці працюють більш інтенсивно й за нижчу плату, в них триваліший робочий день і тиждень. Це впливає на зниження собівартості продукції та її ціну);

- значні інвестиції в розвиток промисловості;

- традиційна бережливість японців; довіра до банківської системи;

- продумана економічна політика і контроль над зовнішньою торгівлею, закупівля новітніх технологій, сприяння модернізації;

- широке використання технічних досягнень у виробництві товарів масового вжитку;

- висока кваліфікація і дисципліна праці робітників, патерналізм – система пожиттєвого найму на роботу, коли плата щорічно зростає і залежить од віку і стажу. Фірми дбають про постійне підвищення кваліфікації робітників, їхні добробут і відпочинок. Перехід робітника в іншу фірму сприймається в японському суспільстві з осудом, а тому відбувається доволі рідко;

- патріотизм більшої частини населення, готовність купувати власну продукцію;

- кредити США і воєнні замовлення в роки війни в Кореї і В'єтнамі;

- наявність американських військових баз;

- політична стабільність.

Отже, з середини 1950-х рр. починається зростання японської економіки. Японія вийшла на перше місце з виробництва сталі, кораблів, радіоприймачів, телевізорів, магнітофонів, фотоапаратури. Такі темпи економічного зростання були досягнуті завдяки американській допомозі й високій працелюбності й патріотизмові японському населення.

Чакров В.І., студ., II курс, гр. ТЗ-5, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СЕРЕДНЬОВІЧНЕ ХРИСТИЯНСТВО І ПАРТАПАРАТ ЧАСІВ СРСР: ПОШУКИ СПІЛЬНОГО ЗМІСТУ

Слово «анафема» зустрічається ще в Старому Завіті, але у значенні відлучення від церкви, що має на увазі виключення з усього християнського суспільства, виникає в ранньому Середньовіччі, не раніше від VI століття. Тим не менш, суттєві зміни в процедурі відлучення від церкви, а також у формулі анафеми відбуваються саме в IX столітті. Відлучення від церкви вважалася серйозним гріхом, і тоді це рішення не міг виносити один єпископ, це право надавалося синоду. Саме тоді виникає концепція анафеми як меча, духовної зброї церкви. Пізніше вже лише єпископ міг виносити подібний вирок. Анафеми починають використовуватися як уже готові бланки, де просто вписували ім'я і «справжню» причину анафеми. Так само з IX століття відбувається посилення влади єпископів, наріжним каменем якої став «меч» анафеми. Таким чином, анафема стала невід'ємною частиною правління єпископів. Вважалося, що анафема – прокляття, і що люди і міста, які були під цим прокляттям, потрібно буде спалити. До людини, по відношенню до якої використовували анафему, відразу ж змінювалося ставлення в суспільстві: з нею не можна було розмовляти, торкатися її і мати спільні справи.

У Середньовіччі анафема використовувалася для того, щоб прибрати неугідних церкві, і для Папи Римського тоді не було різниці, кого відлучати – звичайну людину або короля, всі вони могли потрапити під його «меч». Під анафему потрапили такі відомі люди, як: Джордано Бруно, Мартін Лютер, Жанна д'Арк, Генріх VIII, Михайло Палеолог. У людини не було вибору, цікавитися релігією чи ні. Релігія була повністю в усіх сферах життя людини, і якщо ти не цікавився релігією, то релігія цікавилася тобою.

Після Жовтневої революції 1917 року до влади прийшли більшовики, і незабаром після цього був створений СРСР, і в країні стала діяти лише одна партія – Комуністична. Поступово силою, тиском і пропагандою практично всі люди в країні опинилися так чи інакше в партії. З 1917 року всі члени партії почали отримувати партійний квиток. І через деякий час він став важливішим від паспорта.

Статус цього документа в СРСР важко переоцінити. За його недбале зберігання та втрату могли застосовуватися жорсткі санкції, аж до виключення з партії. Стан людини, що втратила цей важливий документ, показано в художньому фільмі «Партійний квиток» (невдовзі з'явився анекдот: «На міжнародному фестивалі фільмів жахів Гран-прі отримала радянська стрічка «"Втрата партквитка"»»). Для відповідальних і партійних працівників втрата партквитка була набагато істотнішою, ніж втрата паспорта. Втрачені партійні документи вважалися недійсними з моменту втрати і підлягали заміні при відповідному рішенні партійних органів.

У роки Другої світової війни збереження партквитка для воїнів, що виходили з оточення або розрізнено відступали під тиском супротивника, було важливою умовою для довіри з боку органів НКВС. При загибелі військовослужбовця його партійний квиток підлягав поверненню до відповідних партійних органів. «Нічого не було на цій людині – ні зброї, ні годинника, ні грошей, ні сорочки цілої, – все вона покинула, а партквиток пронесла» (Б. Горбатов. «Олексій Куликов, боєць», 1942).

Спостерігалися випадки, коли в період навчання студента у вишах для усунення конкурентів здійснювалося знищення його партійного і комсомольського квитка, що згодом мало адміністративні та політичні наслідки для його власника. Виключення з партії супроводжувалося вилученням даного документа, і крилата фраза «Партквиток на стіл покладеш», яку можна зустріти в художній літературі тих років і кінематографічних фільмах, звучала досить грізно. «Партквиток на стіл покладеш!» – це один із найстрашніших прокльонів радянських часів. Втрата партійного квитка дорівнювала прокляттю, як і анафема в Середньовіччі. Втрата квитка могла стати причиною виключення з партії. Виключення з партії, у свою чергу, було приводом, щоб до тебе почали проявляти увагу спецслужби, які навряд чи відпустили б тебе живим, особливо за Й. Сталіна. Якщо тебе виключають з партії, до тебе відразу ж змінюється ставлення в суспільстві, і в очах людей ти стаєш як прокажений, бо ти ворог народу. Тебе також не брали нікуди на роботу. І в період влади Й. Сталіна виключення з партії стало як інструмент залякування. І неважливо, ким ти був до виключення, тебе потім навряд чи хтось ще бачив.

Після смерті Сталіна ситуація трохи виправилася, і за виключення з партії вже не катували в підвалах НКВС, але влаштуватися на роботу або спокійно існувати вже не можна було, і тобі потрібно було домогтися честі знову стати членом партії. Моя бабуся розповіла історію, як вона навчалася в інституті і її одногрупника виключили з партії за колір волосся, а на наступний день його вигнали з навчання.

Отже, анафема, як і виключення з партії, – це спосіб залякування людей і контролю над ними, щоб вони не могли вільно діяти, думати і бачити, що обидві ці системи повністю прогнили, продалися і управляються за великим рахунком однією людиною.

Шайда А.Р., студ., III курс, гр. ПМ-138, ФКІТМР
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СИСТЕМА ОСВІТИ УКРАЇНИ VS. ПРОВІДНІ ЕКОНОМІКИ СВІТУ

Ще з радянських часів у школах, університетах та профучилищах існувала тенденція викладання великої кількості найрізноманітніших предметів – починаючи від математики й закінчуючи філософією. Тоді головним завданням такого апарату, як система освіти, була підготовка всебічно розвиненого «будівника соціалізму» на користь радянській державі, і неважливо, ким ти хочеш бути: астронавтом чи художником. Так, подібна система в цілому була доволі продуманою та довершеною, але створювала не індивідів, а ідеальних «радянських» громадян: ідейно підкованих та непохитних у своїх поглядах. Чого коштував лише такий предмет, як «Історія КПРС»! Замість того, щоб учити майбутнє покоління загальноприйнятій історії світу або краю, де воно народилось і живе, його змушували знати, що відбувалося на XX з'їзді КПРС (хоча важко недооцінювати його ролі в історії України та світу).

Наповнення тогочасного школяра чи студента такими знаннями зараз створює багато питань, бо хто в здоровому глузді хотів знати хоч щось про комуністичний режим та його вождів (може, хтось і хотів, але нерозумно судити за когось, хто все життя прожив під прицілом партійних гасел)? Але проблема була не в кількості предметів чи якості їх викладання, проблема насамперед була в банальній непотрібності тої чи іншої дисципліни для кожної конкретної особи. Якщо я все життя мріяв про те, як буду конструювати космічні кораблі, то мені було глибоко байдуже на те, що ось той вусатий дядько був одним із соратників Леніна, чи на те, що в корови чотирикамерний шлунок. Але система освіти примушувала мене знати й те, й інше, без змоги вибрати те, що потрібно мені для досягнення своєї мрії.

Ще одним не менш важливим фактором якості освіти можуть виступати позакласні заходи. Коли учнів чи студентів силоміць змушують відвідувати той чи інший захід, з високою ймовірністю, він не подобається нікому. І добре, якщо це щось на кшталт концертів чи різноманітних культурних просторів. Їх відвідини не викликають сильного дискомфорту та у своїй більшості будуть цікаві багатьом, навіть якщо зразу так не здається. Найбільш негативним у цьому плані виступає щось на кшталт поїздки всім класом до колгоспу. Те, що сучасному школяру здається нонсенсом, для школяра з СРСР було звичайною практикою. В молодших класах ви їздили сапати грядки в місцевому колгоспі, а в роки студентства збирати врожай картоплі разом із такими саме приреченими. І це все – безкоштовно. Так, допомога старшим в їх роботі чи просто робота на благо країни – це, звичайно, добре, але в ідеалі вона має бути добровільною, а ще – краще оплачуваною.

Відходячи від теми картоплі та непотрібних предметів, на думку приходить логічне питання: «А як має бути?». Саме з таким питанням можна звернути свою увагу до систем освіти інших країн, таких як США та Німеччина (Чому саме ці країни? Тому що саме їх можна вважати лідерами серед країн високорозвиненого світу). Хоча, наприклад, ті самі США і мають одну із найпрогресивніших систем освіти у світі, вона, як і все в цьому світі, не може бути ідеальною (бо у світі немає нічого ідеального, крім, звичайно, журналістського таланту Дмитра Гордона). Якщо коротко, то вона, як і система освіти в Україні, базується на розділенні всього терміну навчання в тій самій школі на початкову (elementary school), середню (middle school) та вищу (high school). Також існує так званий «нульовий» клас (kindergarten), який по своїй суті є підготовчими курсами до початкової школи. В молодших класах, а це вік 5-8 – 11-12 років (все в залежності від штату), діти зазвичай отримують базові знання про початкову арифметику, письмо, читання та невеликий набір загальноприйнятих предметів (типу суспільствознавства).

Все навчання в початковій школі США проходить через формат екскурсій, різноманітних культурних виставок та різних подібних методик. Усе робиться для того, щоб майбутній член суспільства міг максимально соціалізуватися та бути підкованим у різних дисциплінах на початковому рівні.

В середній школі вже з'являється невеликий вибір у самих учнів у плані додаткових дисциплін (зазвичай це щось типу іноземних мов чи предметів, пов'язаних з мистецтвом). Саме в середній школі кожен учень більш конкретно визначається із переліком потрібних йому надалі предметів, що дає змогу присвячувати їм більше часу. Також існує система профільних класів за напрямками (які для України не є якоюсь дивиною). В них учні більш конкретно вивчають ту чи іншу дисципліну, присвячуючи їй максимальну кількість часу (навчаються такі профільні класи окремо від «основного» потоку).

У старшій школі учні можуть більш вільно обирати особисті дисципліни, набуваючи потрібних знань для продовження навчання в університетах та коледжах. Єдиною умовою для успішного закінчення старшої школи (та отримання диплому про середню освіту) є так званий перелік потрібних дисциплін,

який формує шкільна рада. До нього зазвичай входить обов'язкове знання 3-річного курсу математики, 4-річного курсу літератури, 2-4-х років вивчення загальних дисциплін типу історії.

Що ж стосується вищої освіти, то в США вона вважається однією із найкращих у світі. Як і в Україні, вона ділиться на 3 типи: коледжі з 2-річним строком навчання (дуже схожі на наші коледжі), коледжі з 4-річним навчанням (освітній ступінь бакалавр) та університети з 4–6 роками навчання (бакалаврат+магістратура). З незвичного для нас є засилля приватних ЗВО у порівнянні з державними. Взагалі майже вся освіта в США є платною, що ніяк не заважає їй.

Як і в більшості країн світу, в Німеччині діє загальноприйнята система освіти із деякими змінами в залежності від регіону (все ж таки Німеччина має федеративний устрій). В основному вона поділяється на 3 групи: дошкільна, середня та вища.

Дошкільна освіта – це ті самі, що і в Україні, садочки (*Kindergarten*) та ясла (*Kinderkrippe*). В німецькі садочки діти починають ходити з 3-річного віку, де навчаються до 6 років. Увесь навчальний процес садочків зав'язаний на різноманітних іграх та повчальних задачах. Дітей вчать знаходити спільну мову з однолітками та розвивати початкове мислення. В кінці навчання в садочку кожна дитина має пройти спеціальний тест на знання німецької мови, щоб мати змогу продовжити навчання в школі (пов'язано це з великою кількістю мігрантів та проблемою з їх соціалізацією в німецькому суспільстві).

У школу в Німеччині діти йдуть з 6-ти років та навчаються там упродовж 10–13 років (все в залежності від успішності та подальших планів самого учня). Вся шкільна освіта Німеччини є безкоштовною (як і в Україні) та поділяється на три типи: початкова, середня I (перший ступінь) та середня II (другий ступінь). У початкову школу (*Grundschule*) учні ходять протягом 4 років, де отримують базові знання з усіх фундаментальних предметів. Саме в початковій школі складається перший професійний «портрет» кожного з учнів, за яким можна визначити, ким він буде в майбутньому.

Середня освіта першого ступеня продовжується до 10-го класу (щось на кшталт нашої неповної середньої освіти) та включає в себе навчання різним дисциплінам. Основною відмінністю німецької середньої школи від української є розподіл першої ще на кілька підтипів (в залежності від рівня знань школяра). Після закінчення початкової школи кожен учень в Німеччині поділяється на декілька освітніх груп за рівнем своїх знань та навичок. Найменш успішні учні продовжують навчання в так званій «головній школі» (*Hauptschule*), де вчаться до 10 класу включно. «Головна школа» дає змогу отримати малокваліфіковану професійну освіту та одразу після закінчення піти працювати (або продовжити навчання в спеціальних технічних навчальних закладах). У такій школі дають базовий набір загальних знань, приділяючи більше уваги саме професійним предметам та дисциплінам. Середньостатистичні учні після початкової школи продовжують навчання в так званій «реальній школі» (*Realschule*), де навчаються вже до 11-го класу. Там вони отримують вже більш конкретні знання з бажаних спеціальностей і також можуть після випуску зразу влаштуватися на роботу.

Найбільш здібні з учнів «реальної школи» можуть продовжити навчання в 11–12-му класі гімназії. Там проводиться навчання класичного типу, де після випуску кожен з учнів має право до вступу в один з університетів країни. В 12–13-х класах гімназії серед випускників проводиться так званий екзамен за основними шкільними предметами (*Abitur*), на основі якого і буде здійснюватися зарахування до ЗВО (а також за середнім балом в атестаті). Вступні іспити до університетів Німеччини не проводяться.

Вища освіта Німеччини нічим особливим не відрізняється структурно від такої ж в Україні (загальний для більшості європейських ЗВО «Болонський процес»). Для німців вища освіта є безкоштовною, але все ж існують деякі нюанси в залежності від федеративного закону землі, до якої належить ЗВО. Більшість студентів має змогу отримувати стипендію та різні позики від федерального уряду чи правління партій (наприклад, у Західній Німеччині, Християнсько-демократичний союз виконує менторську роль над більшістю ЗВО регіону), церков та громад. Не має ніякої проблеми й зі вступом у німецькі університети абітурієнтів з інших країн. Для них одним з нюансів отримання освіти буде потреба в її оплаті (приблизно 500 євро/семестр (дані 2011 року)). Також кожен іноземний абітурієнт має засвідчити задовільний рівень володіння німецькою мовою за допомогою міжнародно визнаного сертифіката (наприклад, TestDAF).

Підсумовуючи все вищесказане, зауважимо, що основним завданням українського Міністерства освіти і науки та українського уряду є докорінна зміна та адаптація системи освіти України під сучасні світові тенденції. Хоча освітні системи таких країн, як США та Німеччина, не є ідеальними та не підходять для використання в будь-яких умовах, їх якість та міжнародне визнання важко недооцінювати. Сучасна українська освіта потребує змін на всіх етапах: починаючи від садочків й закінчуючи ЗВО. Використовуючи досвід США та Німеччини, Україна також спроможна збудувати одну з найкращих систем освіти у світі, спроможну конкурувати на сучасному ринку праці.

Школьник Я.В., студ., І курс магістратури,
гр. 11Мд-СОіст., історичний ф-т
Науковий керівник – к.і.н., доц. Власюк І.М.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ СЕРБО-ХОРВАТСЬКИХ КОНФЛІКТІВ

Дві найбільші слов'янські нації на Балканському півострові – серби та хорвати – пройшли схожий шлях формування національної самосвідомості, втративши на певному етапі незалежність: тривалий період Балкани майже цілком контролювалися або Габсбурзькою, або Османською імперіями. Їх землі потрапили під владу іноземців, серед них стали популярні ідеї звільнення і створення єдиної держави.

Історіографія проблеми є доволі репрезентативною. Ця тема стала предметом наукового зацікавлення низки дослідників, серед яких виокремимо праці: Д. В. Заплітного «Соціально-економічні чинники сербохорватських відносин у Королівстві СХС (1918–1929 рр.)», Г. Павлюкова «Загострення сербо-хорватських конфліктів і початки національної гомогенізації сербів в Хорватії: кінець 1980–1990 рр.», І. М. Власюка «Передумови та причини сербо-хорватських конфліктів у 1918–1945 рр.» та ін.

Війни між Австрійською та Османською імперіями викликали масову міграцію сербського населення наприкінці XVI – на початку XVII ст. Територія, на якій Австрійська влада розселяла сербів в якості прикордонного населення, отримала назву Військової границі. Тим самим як хорватський, так і сербський етноси втратили гомогенність власного проживання, що робило будь-які проекти створення національної державності як сербів, так і хорватів, джерелом етнічного конфлікту.

До середини XIX ст. навколо ідей створення єдиної південнослов'янської держави склалися дві протилежні тенденції, що цілком вписувалися в європейську концепцію створення національних держав і права націй на самовизначення. Вони значною мірою були обумовлені специфікою історичних доль двох споріднених слов'янських народів – сербів і хорватів, які претендували на лідерство при створенні єдиної держави, але виявилися приналежними до двох різних цивілізацій.

Переломний етап у розвитку югославських народів – це XIX століття; він характеризується отриманням незалежності Сербського князівства від Османської імперії в 1830 р. Спочатку ідеї сербоцентризму розвивалися для обґрунтування здобуття Сербією незалежності, яку вона втратила. Проект сербської держави, яка, крім Сербії, включала б в себе «Стару Сербію» (сьогодні Косово), Чорногорію, Боснію і Герцеговину, в 1808 р. розробив Іван Югович.

У XIX ст. сербську інтелігенцію стали охоплювати ультранаціоналістичні шовіністичні ідеї. До сербів зараховувалися боснійці й хорвати, які мали мови, наближені до сербської, а також словенці, македонці і навіть болгар. Стверджувалося, що деякі з цих народів є сербами, які зазнали іноземного впливу і покатоличилися (хорвати і словенці) або прийняли мусульманство (боснійці). Деякі інші народи є наслідком історичного поділу з єдиним сербським народом. У 1866–1868 рр. Сербія стала центром підготовки та створення блоку антитурецьких сил на Балканах – Балканського союзу. В цей період Хорватія залишалась периферійним регіоном Угорщини. Самостійність Римо-католицької церкви в Хорватії, послаблення її підпорядкування угорському центру, а також широке поширення хорватської мови були важливими умовами національної інтеграції. Хорватський сабор не скликався з 1849 року.

Наслідком Першої світової війни та розпаду Австро-Угорської монархії для південнослов'янських народів стало утворення Королівства сербів, хорватів, словенців. При утворенні Королівства СХС (1918) стало зрозумілим, що хорвати і серби відстоюють різні позиції. Хорвати традиційно, враховуючи свої традиції державотворення та могутній вплив своєї знаті в історії, прагнули до конфедеративного устрою. Сербі бажали створити унітарну державу на чолі з династією Карагеоргієвичів, орієнтуючись на досвід розвитку свого королівства у XIX – на початку XX ст., а також плани створення «Великої Сербії».

Негативну роль у цих відносинах значною мірою відіграв зовнішній чинник, зокрема у 1930-х рр. та в період Другої світової війни (підтримка національних прагнень хорватів з боку фашистських Італії та Німеччини, зацікавлених у послабленні Сербії на Балканах). Так, відомо про участь політичних кіл цих країн в організації марсельського вбивства короля Олександра I Карагеоргієвича (операція «Тевтонський меч»), фінансовій підтримці та розпалюванні ворожнечі між усташами та сербами. Моноетнічна ідеологія усташського режиму зробила головними ворогами Хорватії сербів, євреїв та циган. Злочинними є факти геноциду цього режиму проти названих народів на хорватській території (знищено понад півмільйона сербів; застосування жорстоких методів тортур над в'язнями концтаборів Ясеновац та ін.). З іншого боку, хорвати вказували на факти геноциду щодо їхнього народу з боку сербських партизан.

Отже, основа протистояння між сербами і хорватами формується ще у XVII столітті, з посиленням міграційних хвиль сербів та створенням Військової границі. Також конфлікти виникали на тлі великосербського націоналізму, культурних та релігійних відмінностей між народами.

Юрчук В.Д., студ., II курс, гр. МЕ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.і.н., доц. Кругляк М.Е.
Державний університет «Житомирська політехніка»

СМЕРТНА КАРА ТА ЇЇ БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ВПЛИВ НА ПОЛІТИКИ СВІТУ

Смертна кара : у чому насамперед розкривається вплив цього явища на політику держав світу?

Актуальність теми дослідження у першу чергу обумовлена тим, що саме вирішення проблеми щодо застосування смертної кари в різних країнах є ключовим. Тим не менш, проблема спостерігається і стосується не тільки в процесів гуманізації пенітенціарної системи, але й усього сучасного суспільства в цілому.

Смертна кара – вища міра покарання; страта злочинця, засудженого на смерть за скоєння особливо тяжких злочинів чи дій, що суперечать державній політиці країни. Проте деякі країни світу засуджують до страти не лише за вчинення тяжких злочинів, а й за хабарництво, сутенерство, підробку грошових знаків, приховування доходів від оподаткування, браконьєрство, торгівлю наркотиками і державну зраду та навіть прояви гомосексуалізму.

З давніх часів і до сьогодні існують та використовуються різні варіації вчинення вищої міри покарання. Кожна країна, у якій на законодавчому рівні вищою мірою покарання є страта, сама вправі вирішувати, які саме методи для її реалізації будуть використані.

Для більш чіткого розуміння феномену смертної кари, потрібно ознайомитися з її історією.

Страта – це один з найбільш древніх видів покарання, що виник у ході реалізації принципу таліону – вбивство людиною іншої людини каралось смертю вбивці. Майже всі суспільства на певній стадії свого розвитку застосовували страту для покарання кримінальних та політичних злочинців.

Відомо, що вперше питання смертної кари було підняте та розглянуте в Стародавній Греції під час Пелопоннеської війни.

Отож, у старовину різні країни та держави на певних етапах свого розвитку зовсім по-різному трактували свою думку щодо передбачення страти в законодавстві як вищої міри покарання та методів і видів її реалізації.

Варто зазначити, що Україна не була винятком. Уперше явище «смертна кара» було згадане у договорі між Київською Руссю і Візантією ще 911 року. Протягом багатьох віків перелік злочинів, за які передбачалася смертна кара, то збільшувався, то зменшувався в залежності від волі пана або іншого наставника. Тоді, коли виживали одиниці, тисячі помирали в страшних муках. У всі часи були прибічники і вороги смертної кари. Ще Володимир Мономах говорив: «Не вбивайте, не наказуйте вбивати, навіть якщо хто і буде винуватим в чийсь смерті».

У далекі роки за часів дії законів таких як, «Руська Правда» і «варварські правди», смертна кара не була передбачена. Спроби її запровадження в Київській Русі робилися, але все ж таки не прижилися. Найвищою, винятковою мірою покарання було вигнання. Воно, звісно, не виключало загибелі засудженого, адже на вигнання не поширювався захист закону. Систематичне застосування смертної кари в Україні почалося вже у Литовський період.

У радянські часи єдиним способом смертної кари був розстріл. Він застосовувався і як покарання за злочин проти держави, державного режиму, і як спосіб позбавлення засудженого розправи у 30-х – на початку 50-х рр. XX ст. Лише наприкінці Другої світової війни для зрадників Батьківщини та пособників нацистських окупантів застосовувалася смертна кара через повішення, але до Кримінального Кодексу вона внесена не була. В Кримінальному Кодексі УРСР (1960) передбачалася страта через розстріл. Цей вид покарання існував до розпаду СРСР. Від моменту проголошення незалежності України (1991) смертна кара існувала як «виняткова міра покарання» і передбачала розстріл засудженого. 29 грудня 1999 р. Рішенням Конституційного Суду України, ухваленим у справі про смертну кару, положення статті 24 Кримінального Кодексу України 1960 р. (назва статті – «Виняткова міра покарання – смертна кара») та положення санкцій статей Особливої частини цього Кодексу, що передбачали можливість призначення такого покарання, були визнані неконституційними і втратили чинність. Остаточно як вид покарання її скасовано у 2000 р. Кримінальним Кодексом України 2001 року вже не передбачено смертної кари як виду покарання.

У сучасному суспільстві з приводу застосування смертної кари є безліч складних та спірних дискусій, що ведуться між різними державами. Існує чимало організацій і об'єднань, що пропагують ідеї гуманізму та захисту прав людей. Такі організації поширені майже у всьому світі та діють на місцевому, регіональному та глобальному рівнях. Їхня дослідницька робота дозволяє вести регулярний моніторинг ситуації з правами людини по всьому світу. Організації публікують доповіді та проміжні звіти, проводять кампанії і акції невідкладної допомоги, спрямовані на припинення грубих порушень прав людини. Такими об'єднаннями є ООН, ОБСЄ, The Marshall Project, Amnesty International, MART.

Дані організації досить чітко висловлюють свою позицію щодо проведення страт, вони вважають, що смертній карі не має бути місця в сучасному світі. Також вони запевняють, що державна влада кожної країни несе відповідальність щодо забезпечення дотримання прав людини по відношенню до всіх своїх громадян, і тому застосування страти є неприпустимим. Задля поширення своїх переконань у суспільстві вони досить активно діють та розповсюджують свої ідеї через різні проєкти, презентації, через інтернет у соціальних мережах та сторінках та, звісно, телебачення.

Отож, можна стверджувати, що подібні дії мають значний вплив на політику держав, адже саме через такі масові оголошення провідні політики не можуть залишатися осторонь та повинні приймати рішення.

Також значний вплив на рішення про застосування страти як вищої міри покарання можуть демонструвати самостійні держави та інтеграційні об'єднання. Наприклад, країни можуть висувати низку вимог, не оминувши пункт скасування використання смертної кари на законодавчому рівні. Практичним прикладом такого впливу може слугувати звернення від 10 жовтня 2019 р. Парламентської асамблеї Ради Європи до низки країн з метою переконати їх відмовитися від застосування смертної кари. Відповідну заяву оприлюднив комітет ПАРС з правових питань та прав людини. Комітет закликає такі країни, як США, Ізраїль, Японія, Йорданія, Казахстан, Марокко, а також Білорусь і Палестинську автономію, запровадити мораторій на смертну кару та негайно скасувати її на законодавчому рівні.

Отож, у питанні ставлення до смертної кари світ умовно поділився на два табори. Крім, того є країни, що не дійшли остаточного висновку і де смертна кара не застосовується на практиці, але все ще збережена законодавчо або ж застосовується тільки в особливих випадках. Дослідивши поняття впливу різних соціальних угруповань, інтеграційних об'єднань та держав щодо питання застосування смертної кари, можна зазначити, що він є і відображається досить сильно на політиці держав. Проте ми переконані, що незважаючи на все, кожна країна все ж здатна сама вирішувати, чи варто використовувати смертну кару як вищу міру покарання та за які злочини її слід встановлювати.

Юрчук В.Д., студ., II курс, гр. МЕ-4, ФБСО
Науковий керівник – к.філос.н., доц Литвинчук. О.В.
Державний університет «Житомирська політехніка»

ФІЛОСОФСЬКЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СМЕРТНОЇ КАРИ

Поняття «смертна кара» – це явище, що насамперед передбачає позбавлення життя людини як покарання внаслідок скоєних нею злочинів. Ми вважаємо, що таке трактування є досить чітким, зрозумілим та доречним, проте досить поверхневим у його розумінні. Якщо ж дивитися на це дійство з іншої сторони, ми зможемо зрозуміти, що смертна кара – глибинне філософське явище, що описує істинне ставлення людини до природи, суспільства та морально-духовного життя у всіх його проявах.

Актуальність дослідження полягає в тому, що таке складне явище, як смертна кара, є невід'ємною частиною суспільного життя. Щодня дане питання піддається обговорюванню серед різних верств населення. Проблема була та є актуальною і загальновідомою протягом багатьох віків, проте, на жаль, досі не має рішення та однозначного судження щодо неї. Тому питання «правильності» та гуманності прийняття або ж, навпаки, скасування виняткової міри покарання є досі відкритим і підлягає обговоренню.

Взагалі у будь-якій державі світу смертна кара – це не тільки інститут кримінального права, не тільки інститут кримінальної політики, це соціально-культурний феномен.

Питання застосування страти викликає дискусію не тільки щодо гуманності та моральності, а й впливу на злочинну поведінку в соціумі. На нашу думку, це є одним з найголовніших аргументів щодо збереження та застосування смертної кари як вищої міри покарання.

З однієї сторони, совість проявляється саме в негативному ставленні людини до застосування страти, адже можна припустити, що саме через докори сумління людина апіорі не здатна підтримати такий суворий вид покарання. Звісно, все це залежить від індивідуального ходу думок та світогляду кожної окремої людини в суспільстві. З іншої сторони, можна підкреслити, що приговорюючи злочинця до довічного ув'язнення, а не смерті, ми маємо надію на щире розкаяння людини і адекватне та усвідомлене прийняття нею своїх помилок. Але, на жаль, часто особа, що скоїла щось погане, не сприймає своєї провини та не має жодних докорів сумління з цього приводу.

З поняттям совісті перегукується й поняття страху. Страх проявляється у негативному ставленні до страти. Люди ніби бояться брати на себе таку відповідальність, і тому перспектива довічного ув'язнення може здатися більш підходящою, ніж присудження смертного вироку. Інша сторона прояву страху є досить неординарною, по-перше, під впливом страху стратити за злочин людина може взагалі не скоїти його. Тобто смертна кара має доцільний стримуючий вплив на майбутнє вчинення потенційно насильницьких дій злочинців, для яких загроза позбавлення волі не є достатнім стримуючим і жорстким обмеженням. Багато хто вважає, що страта – недієвий спосіб покарати винного, але психологами і вченими було вже доведено, що найжахливіше – це очікування винесення смертного вироку і введення його у виконання. Засуджений до смертної кари відчуває страждання і неймовірний страх у момент винесення йому вироку й очікування результатів розгляду поданих ним скарг, клопотань про помилування. Засуджені до смерті часто змушені терпіти довгі періоди невизначеності своєї долі, до того ж, смертний вирок позбавляє людей можливості реформуватися.

Але з іншої сторони, вивчаючи та аналізуючи різні дослідження, як правило, ми можемо спостерігати, що вони демонструють нам, що смертна кара не є більш ефективним стримуючим фактором, ніж альтернатива щодо довічного ув'язнення або довгострокового позбавлення волі. Адже часто злочинці вбачають кращу перспективу померти, ніж перебувати до кінця життя у в'язниці в жахливих умовах наодинці з самим собою та власними думками.

Моральні переконання серед прихильників смертної кари зазвичай виражають думку, що ті, хто вчинили вбивство, тобто забрали життя іншої людини, позбавились власного права на життя. На противагу цьому існують інші твердження, наприклад, противники смертної кари стверджують, що легітимізуючи ту саму поведінку, якою законодавство прагне придушити вбивства, смертна кара є контрпродуктивною та негативно демонстративною з моральної точки зору. Винесення смертного вироку є тим самим вбивством і не може бути узгоджено на законодавчому рівні.

До речі, варто згадати, що досить часто злочинцями виявляються люди, які мають проблеми з психічним здоров'ям. Звідси виникає зрозуміле твердження – хворих потрібно лікувати, а не вбивати. Наприклад, лікар-психіатр Анатолій Чуприков, котрий, до речі, ставив діагноз серійному вбивці Анатолію Онопрієнку, переконаний, що такі злочинці повинні відбувати покарання й лікуватися.

Отже, з вище сказаного зрозуміло, що феномен смертної кари охоплює різні надважливі аспекти: моральність ситуації, психологічний та соціальний фактор та інші. Смертна кара відбирає найголовніше у людини – право на життя.